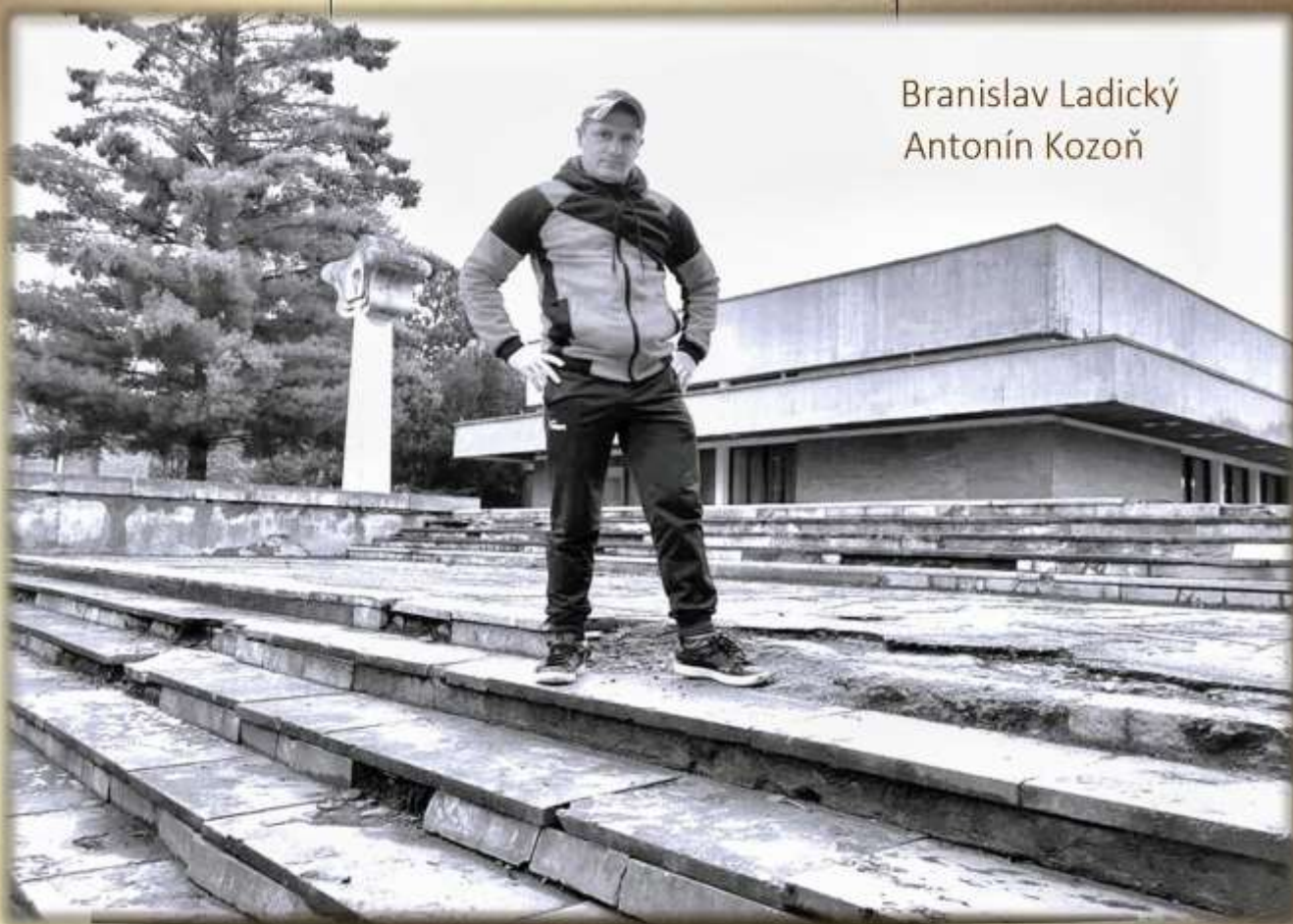

Branislav Ladický
Antonín Kozoň

REFLEXIE

O NÁHRADNEJ STAROSTLIVOSTI DETÍ

Branislav LADICKÝ – Antonín KOZŮŇ

REFLEXIE O NÁHRADNEJ STAROSTLIVOSTI DETÍ

Branislav Ladický

2026

Mgr. Branislav LADICKÝ
Doc. PhDr. Antonín KOZOŇ, Ph.D.

Reflexie o náhradnej starostlivosti detí

Recenzenti: Dr. h. c. prof. PhDr. Miron Zelina, DrSc.
Doc. PhDr. Albín Škoviera, PhD.
PaedDr. Kamila Brániková

Obálka: TK - SpoSoIntE

Foto na obálke: Tatiana Michalková

Foto: Branislav Ladický, Antonín Kozoň, István Horváth, Lubomír Stacho, Kristína Seidlová,
Vladimír Donner a Jaroslav Čeněk

Jazyková úprava: Mgr. Dáša Podoláková

Fakulta sociálnych štúdií Vysokej školy Danubius -
Katedra pedagogických disciplín, Sládkovičovo
© SpoSoIntE, Trnava 2026

ISBN 978-80-89533-47-3
EAN 9788089533473

OBSAH

ÚVOD 7

O AUTOROVI 8

SLOVO BRANISLAVA LADICKÉHO 11

0 SPOMIENKY ODCHOVANCA DETSKÉHO MESTEČKA NA EDUKAČNÚ STAROSTLIVOSŤ V DETSKOM MESTEČKU - ROZHOVOR PRE ČASOPIS ZRNO 15

1 NÁHRADNÁ STAROSTLIVOSŤ DETÍ VO SVETE A NA SLOVENSKU 22

1.1 Historický prehľad náhradnej starostlivosti na Slovensku 24

1.2 Formy náhradnej starostlivosti detí na Slovensku 27

1.2.1 Profesionálna náhradná rodina (PNR) 30

1.2.2 Pestúnska starostlivosť (PS) 32

1.2.3 Osvojenie 33

1.2.4 Poručníctvo 34

2 PEDAGOGIKA V NÁHRADNEJ STAROSTLIVOSTI DETÍ 36

2.1 Edukácia v náhradnej starostlivosti detí 37

2.2 Náhradná starostlivosť v centrách pre deti a rodiny - CDR 42

2.3 Edukácia starostlivosti detí v CDR 43

2.4 Zameranie edukácie v náhradnej starostlivosti v CDR 43

2.5 Dilema o náhradnej starostlivosti detí 45

2.6 Náhradná starostlivosť na Slovensku po rokoch 1989, 1997, 2000 a 2005 47

2.6.1 Zmena systém v Detskom mestečku Trenčín-Zlatovce po roku 2005 50

3 CENTRÁ PRE DETI A RODINY (CDR) 53

3.1 CDR Trenčín 54

3.2 CDR Zlatovce (bývalé Detské mestečko) 54

3.3 Domovské vzdelávacie centrum Dunajská Lužná 57

4 VÝZNAMÍ PREDSTAVITELIA NÁHRADNEJ STAROSTLIVOSTI DETÍ VO SVETE A NA SLOVENSKU 59

Hermann GMEINER 59

Anton Semjonovič MAKARENKO 59

Zdeněk MATĚJČEJ 60

Dobromila Iva VANKOVÁ 61

Albín ŠKOVIERA 62

Vladimír VACHALÍK 63

5 BIO-PSYCHO-SOCIÁLNE VZŤAHY MEDZI VYCHOVÁVATEĽOM A DEŤMI V CENTRE PRE DETI A RODINY 64

5.1 Pravidlá pre tvorivú činnosť vychovávateľa CDR 64

5.2 Vychovávateľ CDR a komunikácia s deťmi 67

5.3 Východiska pre prácu vychovávateľa v CDR 69

5.3.1 Požiadavky na povolanie vychovávateľa CDR 70

5.4 Odborník verzus neodborník v centrách pre deti a rodiny 73

6 PRACOVNÁ VÝCHOVA V CDR 77

7 OBČIANSKÉ ZDRUŽENIA – VEREJNÁ A MEDIÁLNA VÝCHOVA DETÍ V CDR 79

7.1 Zamyslenie sa nad občianskymi združeniami 79

7.2 Starostlivosť v podobe materiálneho servisu 79

8 DETI V NÁHRADNEJ STAROSTLIVOST NA SLOVENSKU 81

ČASOPIS ZRNO – pokračovanie rozhovoru 88

DOSLOV 95

LITERATÚRA 99

OBRÁZKOVÁ PRÍLOHA 101

ÚVOD

*Sila pravdy je nepremožiteľná,
keď je vyzbrojená svetlom poznania.*
J. A. Komenský

Každá statočná, tvorivá a svedomitá práca má úctu a vážnosť. Každé povolanie svoje pevné miesto v systéme celospoločenskej práce. Publikácia je adresovaná nielen pre odborníkov z oblasti náhradnej starostlivosti detí, ale aj pre študentov vysokých škôl a záujemcov o danú problematiku zo širokej verejnosti. Naším spoločným cieľom by malo byť, aby si každý pracovník v Centre pre deti a rodiny (vychovávateľ, učiteľ, riaditeľ a ďalší) v rovnakej miere uvedomili, a v práci osvojili podnety i slová kritiky, požiadavky dosiahnuť novú kvalitu nášho systému v oblasti náhradnej starostlivosti, a to cestou tvorivej a iniciatívnej realizácie každodenných úloh.

Od osobnosti vychovávateľa, jeho čínorodého presvedčenia, odbornej vyspelosti a špeciálnopedagogického a psychologického majstrovstva v rozhodujúcej miere závisí, ako splníme úlohy vyššej kvality a efektívnosti edukačnej práce. Hádám netreba zvláštne zdôrazňovať, že výchova a vzdelávanie našej budúcej generácie sa dotýka každého rodiča, vychovávateľa, učiteľa, ba aj policajta, či vodiča autobusu.

Uvedomujeme si, že výchova a vzdelávanie detí v náhradnej starostlivosti si vyžaduje špeciálno-pedagogicky a psychologicky erudovaný team odborníkov a treba taktiež aj zvýšiť spoločenské postavenie pedagóga, príťažlivosť edukačného povolania a zároveň aj poslanie pre takúto prácu v oblasti náhradnej starostlivosti detí.

Stratégia urýchlenia sociálno-ekonomického rozvoja našej spoločnosti v oblasti transformácie náhradnej starostlivosti detí, prechodu z rezortu Ministerstva školstva a športu SR pod Ministerstvo práce sociálnych vecí a rodín SR, by si nesporne vyžadovala dôkladnú analýzu na eliminovanie negatívnych dôsledkov, čo sa opomenulo. Detské domovy (v súčasnosti CDR) a Detské mestečko prešli z rezortu školstva pod Ministerstvo práce sociálnych vecí a rodiny SR. Už v názve ministerstva sa rodina dostala na posledné miesto. V spoločenskej praxi sa ukazuje, že pre sociálny rezort a mimovládne organizácie sa dieťa dostáva do polohy klienta, ako výchovne nechránený objekt pre sponzorov, politikov a neziskové organizácie.

O AUTOROVI

Mgr. Branislav LADICKÝ

Branislav Ladický, narodený v roku 1986, prežil svoje rané detstvo v inštitucionálnej starostlivosti. Vo veku šiestich mesiacov bol umiestnený do dojčenského ústavu v Púchove a vo veku troch rokov bol integrovaný do jedinečného systému rodinného typu starostlivosti v Detskom mestečku v Trenčíne-Zlatovciach.¹

B. Ladický dôsledne opisuje svoju výchovu a vzdelávanie v Detskom mestečku Trenčín-Zlatovce ako mimoriadne pozitívnu a formatívnu. Prostredie a jeho pestúni mu podľa jeho slov vštípili hodnoty ako česťnosť, pracovitosť, skromnosť a dôležitosť dávania lásky. Bol aktívnym a hyperaktívnym dieťaťom, ktoré sa venovalo rôznym športom vrátane plávania, atletiky, loptových hier, kde dosiahol významné úspechy na školskej, okresnej, celoštátnej úrovni. Jeho pestún, učiteľ telesnej výchovy, slúžil ako vzor, ktorý ovplyvnil Ladického vlastnú budúcu kariéru v školstve. Inštitucionálnu starostlivosť ukončil v júni 2008 po absolvovaní strednej školy.²

Zásadný, a z Ladického pohľadu poľutovania hodný zlom, nastal v roku 2005. V tom čase Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, pod Dzurindovou vládou a vtedajšou ministerkou MPSVaR SR Ivety Radičovej a Jozefa Mikloška ml. z občianskeho združenia Úsmev ako dar, zrušilo tento jedinečný model rodinného typu starostlivosti v Detskom mestečku. Táto transformácia viedla k súčasnemu systému, kde sa vychovávatelia striedajú v zmenách a deti údajne zažívajú „voľný režim“ od 15 rokov, čo Ladický spája s problémami, ako nedostatok vzdelávania a odchod detí z ústavnej starostlivosti bez ukončenia

¹ To, ako vyrastal Braňo, sa už nikdy nezopakuje: *Vlastnými rodičmi odpísaný muž sa osudu nepoddal!* /Nový čas [Cit.5. 6. 2025] [To, ako vyrastal Braňo, sa už nikdy nezopakuje: Vlastnými rodičmi odpísaný muž sa osudu nepoddal!](#)

² LADICKÝ, B. 2013. *Rodinné príbehy bez rodín*. Bratislava: H plus, 2013. s.80. ISBN 978-80-88794-58-5.

stredoškolského vzdelania. Túto zmenu vníma ako likvidáciu jedinečného a prospešného svetového projektu.³

B. Ladický neustále vykresľuje svoju skúsenosť v pôvodnom Detskom mestečku ako výnimočne pozitívnu, zdôrazňujúc rodinnú starostlivosť, oddanosť pestúnov ako náhradných rodičov a holistické možnosti rozvoja. Ostro to kontrastuje s „transformáciou“ po roku 2000 a 2005, pričom súčasný stav inštitúcie opisuje ako „smutný“, „schátraný“ a vedúci k preukázateľne negatívnym výsledkom pre deti, vrátane skorých tehotenstiev dievčat a nedostatočného vzdelania v jednotlivých detských domovov (CDR).

B. Ladický týmto spôsobom aktívne konštruje naratív „zlatého detského veku“ pre pôvodný model Detského mestečka. Tento naratív slúži ako silný rétorický prostriedok na zdôraznenie vnímaných zlyhaní a škodlivých dôsledkov súčasného systému. Jeho osobný úspešný príbeh, ako jeden z mnohých, je prezentovaný ako presvedčivý dôkaz účinnosti pôvodného modelu, čo implicitne naznačuje, že pozorovaný pokles výsledkov pozitívnej socializácie je priamym a tragickým dôsledkom politických zmien a silného vplyvu aktivistov z 3. sektora zavedených po roku 2000 a 2005 v Detskom mestečku. Uvedený naratív odráža širšie, pretrvávajúce napätie v diskusiách o sociálnej politike: konflikt medzi tradičnými, často komunitnejšími alebo rodinne orientovanými modelmi starostlivosti a modernými, inštitucionalizovanejšími alebo profesionálne riadenými prístupmi. Ladického obhajoba naznačuje, že „profesionalizácia“ starostlivosti, hoci sa zdá byť dobre mienená a možno riadená administratívnou efektívnosťou, môže neúmyselne odstrániť základné prvky skutočného rodinného spojenia, emocionálnej bezpečnosti a dlhodobej holistickej podpory, čo v konečnom dôsledku vedie k nepriaznivým výsledkom pre zraniteľné deti v psychosociálnom vývine. To vyvoláva zásadné otázky o definícii „pokroku“ v sociálnej starostlivosti a o potenciáli významných neúmyselných negatívnych dôsledkov politických reforiem, ak sa prehliadnu ľudské prvky.

³Ked' deti rodia deti. *Boli sme v schátranom ústave, ktorý úrady nevidia (video)* | Aktuality.sk, otvorené júla 5, 2025, Aktuality.sk [Cit. 5. 6. 2025] <https://www.aktuality.sk/clanok/495766/ked-deti-rodia-deti-boli-sme-v-schatranom-ustave-ktory-urady-nevidia/>

B. Ladický sa snaží o reformu a obhajobu zlepšenia systémov starostlivosti o deti na Slovensku, pričom sa vo veľkej miere opiera o svoje osobné bohaté skúsenosti.

Jeho životná dráha, ktorá viedla od dieťaťa v inštitucionálnej starostlivosti k vplyvnému hlasu v oblasti náhradnej starostlivosti, ho radí medzi jedinečné a zaujímavé postavy na Slovensku. Dôsledne využíva svoje prežité skúsenosti na obhajobu systémových zmien v oblasti starostlivosti o deti, pričom osobitne zdôrazňuje výhody rodinného typu starostlivosti oproti tradičným inštitucionálnym modelom. Jeho práca predstavuje silné spojenie osobného príbehu, akademického skúmania a verejného aktivizmu.

Jeho osobná história nie je len biografickým detailom; slúži ako základný zdroj jeho authority a dôveryhodnosti ako obhajcu. Ladický výslovne uvádza: „Kto iný vie najlepšie zhodnotiť funkčnosť tohto systému, ako my, ktorí sme v ňom vyrástli?“ Táto skúsenosť je opakovane prezentovaná ako priama motivácia a základ pre jeho knihy, články a založenie OZ Naša rodina. Jeho prežitá skúsenosť transformuje abstraktné diskusie do konkrétnych, zrozumiteľných príbehov, čím zvyšuje dopad jeho argumentov a sťažuje ich odmietnutie zo strany tvorcov sociálnych politík a verejnosti. To ho stavia do pozície „zasväteného odborníka praxe“ namiesto len externého akademika či politického komentátora, čo dodáva jeho kritike a návrhom značnú váhu. Poukazuje sa na širší trend v sociálnej advokácii, kde sú autentické, prvotné príbehy čoraz viac uznávané ako silné nástroje na presadzovanie v sociálnej oblasti politických zmien a zvyšovanie povedomia verejnosti. Takéto svedectvá často prekonávajú čisto teoretické alebo štatistické analýzy vo svojej presvedčovacej sile, demonštrujúc, že osobná skúsenosť v rámci systému môže byť kritickou zložkou pri spochybňovaní zavedených noriem a obhajobe zraniteľných skupín obyvateľstva.

Antonín Kozoň

SLOVO BRANISLAVA LADICKÉHO

Som držiteľom titulu Mgr. (magister), čo je bežná akademická kvalifikácia na Slovensku. V súčasnosti pracujem v oblasti vzdelávania a výchovy, kde pôsobím ako stredoškolský pedagóg. Konkrétne učím telesnú výchovu, etickú výchovu a občiansku výchovu na SOŠ dopravnej v Trenčíne. Táto kariérna dráha u mňa hlboko rezonuje s vlastnými pozitívnymi skúsenosťami s fyzickými aktivitami počas mladosti v Detskom mestečku a odráža profesiu môjho pestúna – náhradného otca, ktorý bol tiež učiteľom telesnej výchovy. Táto voľba podčiarkuje moju pretrvávajúcu oddanosť rozvoju mládeže a mentorstvu.

Významným a hmatateľným úspechom obhajobných snáh bola iniciatíva spustená v roku 2016, aby bol celý komplex Detského mestečka v Trenčíne vyhlásený za Národnú kultúrnu pamiatku Slovenskej republiky.⁴ Táto snaha bola úspešne zrealizovaná dňa 8. novembra 2017, čím sa oficiálne uznal hlboký pedagogicko-historický, architektonický a sociálny význam 36 objektov a rozsiahleho pozemku s rozlohou 11,6 hektára. Toto označenie nielenže zachováva fyzické dedičstvo Ing. arch. Petra BRTKA, jedinečného modelu náhradnej starostlivosti, ale poskytuje aj silnú symbolickú platformu pre jeho pretrvávajúcu obhajobu.

Okrem formálnych organizácií aktívne podporujeme komunitu medzi tými, ktorí sú priamo spojení s Detským mestečkom. Organizujeme pravidelné stretnutia a konferencie pre bývalých odchovancov, obyvateľov, zamestnancov, pôvodných zakladateľov Detského mestečka a centier pre deti a rodín, čím pestujeme silný pocit kolektívnej pamäti a spoločného cieľa.

Aktívne a verejne vystupujeme a poskytujeme rozhovory, ako napríklad video na YouTube s názvom *Branislav Ladický – život v Detskom mestečku*, slúži na ďalšie zosilnenie kritického posolstva a zvýšenie povedomia verejnosti o problémoch, ktoré prebiehajú v náhradnej starostlivosti detí.

⁴ BRTKO, P. – LADICKÝ, B. 2023. *Detské mestečko v obrazoch*. Trenčín: SpoSoIntE, 2023. 105s. ISBN 978-80-89533-45-9.

Publikačná činnosť

Rodinné príbehy bez rodín

Toto prelomová publikácia vyšla v roku 2013 vo vydavateľstve H plus. Jeho vydanie bolo načasované k 40. výročiu založenia Detského mestečka. Kniha je kompiláciou autentických svedectiev bývalých odchovancov zamestnancov a priaznivcov Detského mestečka Ponúka hlboký pohľad na vznik, vývojovú trajektóriu modelu Detského mestečka a jej následnú transformáciu s nepriaznivými následkami. Publikácia kriticky poukazuje na významné zmeny v systéme náhradnej starostlivosti o deti, ktorá ovplyvnila výchovu detí, ich vzdelávacie smerovanie a ich celkový postoj k životu. Je zaradená do slovenskej literatúry, psychológie a pedagogiky, čo naznačuje jej interdisciplinárnu relevanciu.

Detské mestečko v obrazoch

Spoluautorom tejto obrazovej publikácie je Ing. arch. Peter Brtko, pôvodný architekt Detského mestečka. Vyšla v roku 2023 vo vydavateľstve SpoSoIntE v zhode s 50. výročím založenia Detského mestečka. Kniha je výslovne prezentovaná ako dokumentácia kompetentnými zmlcami problematiky – architektom, ktorý navrhol fyzický priestor a bývalým odchovancom, ktorý zažil jeho jedinečný model starostlivosti s náhradnými rodičmi. Implicitne kritizujú necitlivé rozhodnutia politikov a niektorých vplyvných aktivistov mimovládnych organizácií, ktorí odmietajú objektívne diskutovať o súčasnom stave Detského mestečka a jeho celkovom úpadku. Toto dielo je klasifikované ako faktografická literatúra. Architektúra a obrázkové ilustrácie presvedčivo oslovujú širšie publikum zaujímajúce sa o sociálnu históriu, aj o architektonické dedičstvo.

Články v odborných časopisoch a blogoch

Publikujeme v rôznych odborných časopisoch, vrátane MLÁDEŽ a SPOLOČNOSŤ, PREVENCIA, VÚDPaP SR, ZRNO a VYCHOVÁVATEĽ. Naše články na blogoch sa zaoberajú kritickými témami ako *Vzostup a pád*

Detského Mestečka pri Trenčíne a Prečo systém výchovy v dnešných detských domovoch zlyháva. Tieto príspevky konštruktívne posilňujú kritický postoj k súčasnej politickej a charitatívnej starostlivosti o deti a podčiarkujú význam vstupu kvalifikovaných odborníkov do tejto oblasti.

Spoluautorské diela

V roku 2017 sme sa podieľali ako spoluautor na monografii A. Kozoňa *NÁVRAT PEDAGOGIKY DO DETSKÝCH DOMOVOV*.⁵ Názov tejto publikácie priamo vystihuje ústrednú tému obhajoby: naliehavú potrebu opätovného zdôraznenia a opätovnej integrácie prirodzených pedagogických princípov a postupov v súčasných inštitucionálnych zariadeniach starostlivosti o deti.

Následne v roku 2020 sme graficky upravili a prepísali knihu PhDr. Vladimíra Vachálka, CSc. s názvom *ELIMINOVANIE DELIKTVENTNÝCH FORIEM SPRÁVANIA MLADISTVÝCH* (Metódy uplatňované vo výchovnom ústave pre mládež v Hlohovci). Táto publikácia vyšla s podporou OZ Naša rodina.

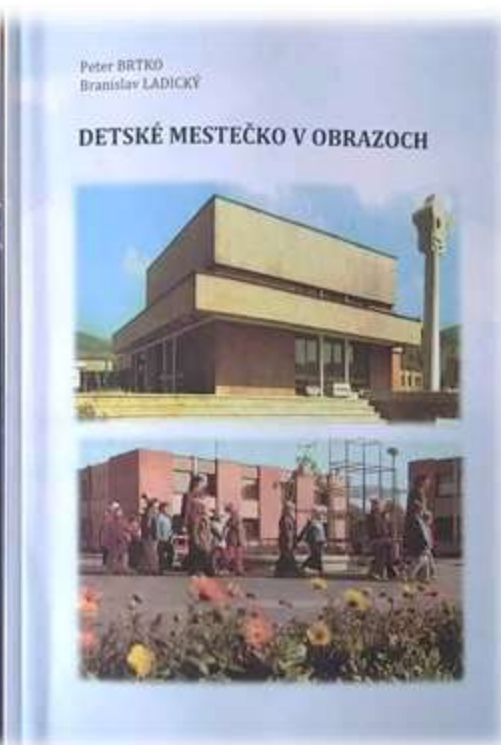
Snažíme sa využívať zámernú multimodálnu stratégiu na šírenie nášho ústredného posolstva. Publikovaním v rôznych formátoch – od odborných textov, až po vizuálne pútavé populárne formy propagácie foriem náhradnej starostlivosti na princípoch tradičnej rodiny. Odborné časopisecké články a prístupné blogové príspevky na internetových stránkach – efektívne oslovujú rôznorodé publikum, vrátane akademikov, tvorcov sociálnych politík, širokej verejnosti a bývalých chovancov ústavnej starostlivosti detí. Tento diverzifikovaný prístup výrazne maximalizujeme ako naše posolstvo na poukázanie významu rodinného typu v náhradnej starostlivosti detí. Kriticky vnímame neefektivitu súčasného systému náhradnej starostlivosti detí, ktorá rezonuje naprieč rôznymi spoločenskými vrstvami a intelektuálnymi úrovňami. Okrem toho v mediálnej komunikácii zdôrazňujeme čoraz významnejšiu úlohu osobných skúseností odchovancov náhradnej

⁵ KOZONĚ, A. et al. 2017. *Návrat pedagogiky do detských domovov*. Trenčín: SpoSoIntE, 2017. 279s. ISBN 978-80-89533-22-0.

starostlivosti detí, pre objektívne formovanie odborného a verejného povedomia o náhradnej starostlivosti detí.

Rodinné príbehy bez rodín (2013)

Detské mestečko v obrazoch (2023)

0 SPOMIENKY ODCHOVANCA NA EDUKAČNÚ STAROSTLIVOSŤ V DETSKOM MESTEČKU

Rozhovor odchovanca Detského mestečka pre časopis ZRNO

ČASOPIS ZRNO: *Ak môžete povedať, aký bol Váš príbeh? Pamätáte si z rozprávania Vašich rodičov, ktorí Vás vychovali, ako ste do Detského mestečka (ďalej DM) prišli?*

BRANISLAV LADICKÝ: Veľa toho neviem. Od svojej biologickej mamy som bol odobraný ako polročné dieťa (bábätko). Viem iba z rozprávania našich rodičov, že pred umiestnením do Detského mestečka v Trenčíne-Zlatovce som bol do troch rokov v dojčenskom ústave v Púchove.

ČASOPIS ZRNO: *Aká bola Vaša nová rodina a ako fungoval systém výchovy Vašich nových rodičov?*

BRANISLAV LADICKÝ: Mojou novou rodinou v DM sa stala manželská dvojica Lissnikovcov so synmi Mariánom a Petrom. Mal som s nimi vždy dobrý vzťah, dokonca veľmi blízky, keďže sa stali (v roku 1998) aj mojimi krstnými rodičmi. Vždy si ma dosť zastávali. Nebolo to preto, že by mali na mňa nejaký iný meter, ale preto, aby naučili ďalších členov rodiny, aj tých starších, zodpovednosti. Ako malý som to niekedy aj zneužíval. Naši mali určitý systém, ktorý musel fungovať a aj fungoval. Bol to veľmi dobrý systém, ktorí sa odzrkadlil aj na výsledkoch nás detí v rodinnej bunke. So všetkými som si vždy veľmi dobre rozumel.

ČASOPIS ZRNO: *Ako si spomínate na svojich rodičov? Aké vzťahy ste s nimi mali ako tínedžer?*

BRANISLAV LADICKÝ: Ako som dospel a prichádzal do puberty, čoraz viac som inklinoval k ockovi. Bol v DM vo funkcii vedúceho výchovy (zástupca riaditeľa DM) a organizoval športové aktivity (napr. atletika, plávanie) i tábory cez letné prázdniny. Bol, a je, mojim vzorom a prirodzenou autoritou dodnes. Naši ma naučili do života veľa: ocko ma viedol k športu (plávanie,

atletika, gymnastika, loptové hry a netradičné športové hry). Vyšívaniu, vareniu, upratovaniu a hlavne pozitívnemu postoju k druhým ľuďom ma naučila najmä mamička.

Pripravili ma do života tak, ako by mal každý rodič pripraviť svoje dieťa, aby sa vedelo adekvátne začleniť do spoločnosti. A to je nenahraditeľné! Na našich nemôžem povedať nič zlé. Vďaka nim som v živote dosiahol to, čo som zatiaľ dosiahol.

ČASOPIS ZRNO: *Aj keď vtedajší systém mal v Detskom mestečku formu výchovy skvelú a prepracovanú, predsa len, život všeobecne pre Vás nebol prechádzka ružovou záhradou... Bolo niečo, čo Vám u rodičov, alebo v Mestečku chýbalo?*

BRANISLAV LADICKÝ: Nechýbalo mi nič. Naopak! Pripravili ma do života tak, aby som sa vedel adekvátne začleniť do spoločenského života. Chyba nastala vtedy, keď sa v roku 2005 Detské mestečko začalo transformovať na klasický detský domov, ktorý bol podrobený veľkej kritike pre neosobný kontakt k dieťaťu. Žiaľbohu, realita je však iná. Detské domovy a Detské mestečko, založené na samostatných skupinách, kde o skupinu detí sa prúdovo striedajú po 8-hodinových zmenách (na 95% ženy), sú viac ako rodina? Tak to nie je ani imitácia rodiny. To je iba mýtus! Nám, bývalým odchovancom, ktorí sme na 40. výročie založenia Detského mestečka zorganizovali s ostatnými odchovancami stretnutie, ktorí sme zažili rodinnú výchovu manželských dvojíc, bolo trpké a smutné z toho, ako dopadlo Mestečko.

ČASOPIS ZRNO: *Podľa zverejnených informácií v novinách MY, sa hovorkyňa Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny pani Jana Lukačová vyjadrila: „Režim detského domova neumožňoval integráciu detí do spoločnosti, naopak, izoloval ich.“ Pociťili ste vy, alebo niektorí z odchovancov DM, že by vás nejako tento spomínaný režim DM izoloval tak, ako to hovorí?*

BRANISLAV LADICKÝ: Hlboko sa ma to osobne dotklo a taktiež aj bývalých odchovancov, čo napísala hovorkyňa Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny, pani Lukačová. Po zverejnení tohto príspevku v novinách som jej telefonoval. Na moju otázku: „*Odkiaľ máte takéto informácie?*“, mi odpovedala, že: „*Pán Ladický, ja nie som pedagogička a nevyznám sa v tejto problematike. To, čo mi dali napísané na ÚPSVaR SR, to som iba zverejnila*“. Viac som už s touto pani potom netelefonoval. Prišiel som na to, že sa plní iba politická objednávka. Izolácia tu vonkoncom nebola žiadna! Ja ako stredoškolák v rodinnom type Detského mestečka som pravidelne, dvakrát do týždňa navštevoval športové kluby a dokonca som chodieval aj na Základnú umeleckú školu Karola Pádiveho v Trenčíne. Hrával som na dychový nástroj a mám vychodené 3 ročníky ZUŠ-ky. Takže, „my“ odchovanci, sme chodievali aj mimo Detského mestečka. Aká izolácia potom, keď základnú školu a materskú školu navštevovali deti aj z prirodzených rodín a z okolia Zlatoviec, Záblatia, Orechového a pod.? Doteraz udržiavam vzťahy so spolužiakmi ZŠ Detského mestečka, ktorí na krúžkovú činnosť chodievali s nami a poobede sme spoločne športovali na detských ihriskách.

ČASOPIS ZRNO: *Sám ste vysokoškolsky vzdelaný človek, vyštudovali ste a pracujete už niekoľko rokov ako pedagóg, preto máte na systém výchovy jednoznačne hlbší a odbornejší pohľad. Prečo si myslíte, že bývalý výchovný systém Mestečka bol oveľa lepší ako terajší? V čom konkrétne?*

BRANISLAV LADICKÝ: Detské mestečko malo v rukách prvky domácnosti, chovali sme zvieratká, zeleninu, kvety... To je – naopak – práve to osamostatňovanie, ktoré tam prirodzene fungovalo. Z vlastných skúseností môžem povedať, že zmennosť a striedanie služieb v skupinovom systéme, ktorý vznikol v roku 2005, je teraz vážny problém v Detskom mestečku. Spôsob striedania vychovávateľov poskytuje príliš krátky kontakt na to, aby mohla vychovávateľka citovo podnecovať a vyvolávať hlbšie city. Vzťah vychovávateľka – dieťa je veľmi neosobný a plytký.

Pre náš odchovancov, ktorí sme žili v rodinnom type Detského mestečka, bolo šťastím, že nás vychovávali v tomto kvalitnom vysoko odborno-výchovnom zariadení kvalifikované manželské dvojice. Tým, že našimi vychovávateľmi

boli manželské dvojice, nám tak prirodzene ponúkali model rodiny, vzor ženy a muža – otca rodiny, že sme v nich našli blízke, vzťahné osoby.

Ja som si to v Mestečku prežil, a preto najlepšie viem, čo mňa a nás vychovalo. To bolo to, čo robilo Detským mestečkom – Detským mestečkom. Dušu v ňom tvorili prítomne manželské dvojice spoločne s nami a ľudia z okolia Zlatoviec. Pravidelne sa tam, za účasti nášho uja Hatríka (hudobného skladateľa a pedagóga), uskutočňovali hudobno výchovno-vzdelávacie projekty. Vzniklo spolu osem veľkých scénických projektov rôzneho charakteru, ktoré boli uvedené pre verejnosť na konci školského roka, k Medzinárodnému dňu detí v ODA v Trenčíne.

ČASOPIS ZRNO: *Ako to v Detskom mestečku vyzerá teraz?*

BRANISLAV LADICKÝ: Teraz? Budovy Detského mestečka chátrajú, bočná stena do plavárne je posprejovaná, tak ako aj ďalšie objekty Detského mestečka. Vstup do areálu „zdobia“ vulgárne a vágne nápisy. Viem o prípade viacerých chovankýň (po novom klientky), že v zariadení porodili deti, podaktoré s chovancami. Z toho podaktoré deti sú dane do profesionálnych rodín a jedno dieťa na adopciu išlo. Sú tam nonstop výjazdy polície, občas zavíta aj záchranná služba. Deti nedokončujú školu a spejú (putujú?) rovno na ulicu. Terajšie deti – klienti – získavajú sexuálne skúsenosti predčasne! Predčasne popijajú alkohol, fajčia cigarety a dobre sa vie aj o tom, že podaktorí chovanci (klienti) v tomto zariadení aj drogujú. Toto je tá moderná výchova s vyštudovanými pedagógmi (v modernom odbore typu...) modernými odbormi typu sociálna práca? Čo potrebuje náš štát a MPSVaR SR? Pani Lukačová z ÚPSVaR v novinách MY ďalej píše, že sa v minulom režime porušovali ľudské práva detí – sloboda ľudských práv. Odkiaľ to vzala? Keď Detské mestečko začalo v roku 1973 písať svoju históriu, koľko mala rokov? Bola niekedy táto pani z ÚPSVaR v Detskom mestečku, keď fungovali manželské dvojice? Ja si ju aspoň nepamätám. Rozprávala sa niekedy s manželskými dvojicami? Alebo s nami, deťmi? Nie! Odkiaľ potom berie tieto zavádzajúce informácie, ktoré sa nezakladajú na pravde? Keď sa v roku 2005 rušilo Detské mestečko rodinného typu, médiá o tom nepísali – nemedializovalo sa to. Prečo až teraz?

ČASOPIS ZRNO: *Ako sa darí Vaším rodičom v súčasnosti a takisto súrodencom? Stretávajú sa aj naďalej ako jedná veľká rodina?*

BRANISLAV LADICKÝ: Naši sa majú dobre. Mamička si užíva zaslúžený dôchodok a otec ešte stále pracuje v Detskom mestečku ako vychovávateľ. Osobne si myslím, že mu je ľúto, ako to celé dopadlo. Naši tam boli od založenia Detského mestečka. Proste ho budovali. Otec je v tomto zariadení už vyše 40 rokov a vidí na vlastných očiach, ako sa mu to tam rúca.

ČASOPIS ZRNO: *Vyštudovali ste učiteľstvo a pracujete ako učiteľ telesnej výchovy. Kto Vás ovplyvnil ísť práve týmto smerom a prečo práve pedagogika?*

BRANISLAV LADICKÝ: Detské mestečko pozostávalo zo 17 rodinných buniek. V prevažnej miere nás vychovávali učitelia s vysokoškolským vzdelaním. Otec vyštudoval učiteľstvo telesnej výchovy a biológiu a mamička biológiu a chémiu. Takže to smerovanie a pozitívny vzor tam bol z oboch strán. Viac som sa priklonil k ockovi a išiel som v jeho šľapajach. Tiež som vyštudoval telesnú výchovu a etickú výchovu a učím na strednej škole. Táto práca a zároveň poslanie ma naplňuje šťastím.

ČASOPIS ZRNO: *Systém výchovy a starostlivosť o deti z Detského mestečka bol na vtedajšie časy „výkladnou skriňou“ komunizmu. Boli to nadčasové myšlienky, ktoré sa realizovali v praxi a ktoré nám závideli aj v zahraničí. Čím boli iné, ako ich poznáme dnes? Teda ak porovnáme DM vtedy s tým, ako funguje dnes „po novom“?*

BRANISLAV LADICKÝ: Doc. PhDr. Albín Škoviera, PhD., ktorý sa v mojej knižke Rodinné príbehy bez rodín vyjadril takto: „Výkladná skriňa socializmu je čiernobiely pohľad, nie vecný argument, ale hodil sa niekomu napríklad „účelovým“ ideológom, ktorým Detské mestečko nezapadlo do ich koncepcie. Ich odbornosť bola nízka jednak na to, aby našli dosť skutočných argumentov, jednak na to, aby pôvodný systém v jeho nosných myšlienkach modifikovali na dnešné podmienky. Mestečko bolo v náhradnej starostlivosti tak trochu obdobou priehrady v Gabčíkove alebo stavby Národnej rady SR v Bratislave. Dnes by ich už takto nik nestaval, ale napriek tomu sú funkčné. Nebúrame ich. Pôvodný model uplatňovaný v Zlatovciach nesporne priniesol, resp. vrátil,

hodnotu rodiny aj do náhradnej inštitucionálnej starostlivosti. Napriek tomu, v rámci celoplošnej transformácie detských domovov, sa aj Zlatovce zmenili na tzv. samostatné rodinné bunky. Dovtedajšia prax, kde v samostatnom dome spolu bývali a žili ako jedná rodina manželia, ich deti a deti s nariadenou ústavnou výchovou, sa zmenila „k lepšiu“. O deti sa dnes v dome striedavo stará 5 pracovníkov (s 95% pravdepodobnosťou 5 žien), ktorí chodia do domu do práce. To všetko pod transformačným heslom Úsmev ako Dar: „Aby každé dieťa malo rodinu...“ Kocúrkovo!

ČASOPIS ZRNO: *Systém výchovy v DM v trenčianskych Zlatovciach z čias komunizmu býva terčom kritiky kompetentných (ÚPSVaR a pod.). Čo najčastejšie kritizujú okrem spomínanej izolovanosti vtedajších odchovancov a porušovania práv a slobôd dieťaťa.*

BRANISLAV LADICKÝ: Podľa vyjadrenia hovorkyne ÚPSVaR nešlo o rodinnú výchovu, ale o kolektívnu výchovu. Nonsense! Ďalej tvrdí, že sa v zariadení pracovalo s biologickou rodinou minimálne. Nie je to pravda, pretože som tam žil 18 rokov (1990-2008). 15 rokov som bol vychovávaný manželskou dvojicou v Detskom mestečku v rodinnej výchove a 3 roky som pociťoval reorganizáciu, totálny rozpad a rozklad rodinnej výchovy v Mestečku. Zažil som vzostup a pád Detského mestečka. Žiaľ, týchto ľudí na MPSVaR SR neprerobíte. Nemajú totiž vyvinuté svedomie a spoločenský bontón. Hrozné je iba to, že tí, ktorí sa hrajú na dobrodinco, spoločnosť iba utvrdzujú v ich sebaklame.

ČASOPIS ZRNO: *Prečo sa to podľa Vás deje? Komu to vyhovuje? Spomenuli ste, že sa plní politická objednávka. Ako ste to mysleli?*

BRANISLAV LADICKÝ: Každému je jasné, kde je problém. V tomto štáte už predsa nejde o deti a o láskyplnú starostlivosť, ale o prospechárstvo a úplatky. Odbornosť u odborníkov zo špeciálnej pedagogiky, pedagogiky a vývinovej psychológie typu (A. Škoviera, M. Zelina, J. Hatrík, V. Vachalík, Š. Rehák a iní im podobní) už neberú do úvahy a ani ich životné skúsenosti z praxe, dávajú ich do úzadia. Prevažuje akési charitatívne správanie a občianske neziskové organizácie, ktoré sú financované z nezistených peňazí. Hrozí aj rozpad a zánik Detského mestečka, samozrejme. Bola to

štátom dotovaná vec a teraz sa také veci nenosia... Orientácia dnešnej spoločnosti, jej postoj k hodnotám a k rodine, to je najväčšia prekážka – vládne bezhodnotovosť, formalizmus, bezduchá kalkulácia...⁶

Pokračovanie rozhovoru na strane 87.

Vianoce v Detskom mestečku - prvý z prava B. Ladický.

Foto: archív B. Ladického

⁶ LADICKÝ, B. 2016. *Odchovanec Detského mestečka o výchove rodičov, ktorí z neho vychovali slušného človeka*. In: ZRNO, týždenník, ročník XXVII. číslo 41- z dňa 9.10.2016, ss. 6-8. ISSN 1337-0529.

1 NÁHRADNÁ STAROSTLIVOSŤ DETÍ VO SVETE A NA SLOVENSKU

História starostlivosti o nechcené a opustené deti siaha veľmi ďaleko. Nikto presne nevie, kde sú zakotvené jej korene. Najmenšou jednotkou všetkých známych spoločností bola a bude rodina, ktorá je tvorená všetkými známymi typmi spoločnosti. Môžeme predpokladať, že už existovala i v dobe kamennej. Podľa Matouška (2003, s. 23) sa človek dnešného typu objavuje na Zemi už v mladšej dobe kamennej.

Od praveku a po celý stredovek mali ľudia v rôznych spoločenstvách k narodenému jedinca taký postoj, aký majú i ľudia dnes k sotva počatému jedincovi. Usmrtenie jedinca bolo v tomto období u nich niečo podobné, ako máme v dnešnej dobe. Umelé prerušenie tehotenstva a samotné usmrtienie sa nepovažovalo za vraždu. Existovali tu rôzne dôvody na usmrtienie jedinca (dieťaťa), ktoré možno rozdeliť do niekoľkých okruhov. Tieto okruhy nemajú vždy presné časové vymedzenie, a preto sa navzájom prekrývali a kombinovali.

V staroveku usmrcovali nechcené deti a starostlivosť o nechcené a odložené deti začína už v 4. storočí, kedy bol v Carihrade zriadený útulok pre opustené deti. Prvý primeraný ústav založili v Miláne v roku 787. Pápež Inocent III. zriadil v Ríme pri nemocnici otáčacie koleso „torno“. Išlo o schránku v stene kláštora, do ktorej bolo dovolené uložiť dieťa a otočením dopraviť dovnútra kláštora (dnes hniezda záchrany).⁷

V stredoveku existovali dobročinné ústavy zriaďované pri kláštoroch, ktoré neprijímali len opustené deti, ale aj chorých a starých ľudí. K zriaďovaniu samostatných sirotincov a detských ústavov dochádza najmä v období po reformácii. Starostlivosť o siroty a opustené deti bola už v 16. storočí vedená dvomi smermi, umiestňovaním detí do rodín a zriaďovaním ústavov. Starostlivosť o opustené a nechcené deti patrila predovšetkým obciam a

⁷ REBLE, A. 1995. *Dejiny pedagogiky*. Bratislava: Mladé letá, 1995. ISBN 80-08-02011-3.

vyššie orgány štátnej správy prispievali na fungovanie sociálnych zariadení len minimálnou čiastkou.⁸

Z. Matějček (1995) uvádza dôvody na zabitie a viaceré z nich sa považovali za prijateľné.

- ✓ **Ohrozenie rodičov a rodiny.** Keď sa deti narodili v krátkom období po sebe (s malým odstupom) a ohrozovalo to „prežitie“ rodiny. Ohorené boli aj dvojčičky (aspoň jedno z nich).
- ✓ **Výber pohlavia.** Išlo najmä o zabíjane dievčat, pretože to malo sociálno-ekonomický dopad. Sledoval sa ním záujem nižšej pôrodnosti.
- ✓ **Obetovanie detí.** V očiach človeka malo vyššiu hodnotu ako obetovanie zvierat či iné obety.
- ✓ **Pomsta nepriateľovi.** Vyvraždenie nepriateľa aj s jeho potomkami. Zaniknutie jeho rodu.

Od konca 18. storočia poukazovali niektorí humanisti na neprirodzenosť ústavného prostredia a zdôrazňovali dôležitosť výchovy v rodine. *Jan Jindřich Pestalozzi* hovorí, že človek sa človekom stáva vtedy, ak je pôsobením lásky, hlavne materskej, sám schopný citov lásky. Založil vychovávateľský ústav pre zanedbané a opustené deti. Na našom území je začiatok 19. storočia charakterizovaný zmenami rozvoja miest a ochudobnením širokých vrstiev obyvateľstva. Deti sú pracovne preťažované, vzrastá kriminalita, tuláctvo a žobranie mládeže. Preto sú vydávané zákony a sú konané opatrenia k zaisťovaniu výchovy a ochrany mládeže. Dobročinné sociálne zariadenia sa v 19. storočí ešte nediferencujú. Spojenie rôzne postihnutých detí vychovávaných mimo vlastnú rodinu však naznačuje, že za hlavnú príčinu mravnej a sociálnej narušenosti sa považuje jednoznačne nedostatočná rodinná starostlivosť.

Koniec 19. storočia, prvá svetová vojna, pád rakúsko-uhorskej monarchie i monarchie v Rusku a v Číne. Bol odrazom nových myšlienkových prúdov. A tie sa preniesli aj do oblasti náhradnej výchovy. Vzniklo niekoľko (pre)výchovných inštitúcií.

⁸ LANGMEIER, J. – MATĚJČEK, Z. 2011. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-8-246-1983-5.

- ✓ **Sophienhaus** (*J. Truper*) bol úspešným pokusom modelu (pre)výchovy v reálnom rodinnom prostredí pre deti.
- ✓ **Oberhollabrunn** (*A. Aichhorn*) vychádzal z psychoanalyticky chápaného progresu zanedbaných mladých ľudí. Mladí ľudia, ktorí mali nenaplnenú potrebu rozmaznania a slobodného uspokojovanie citových potrieb.
- ✓ **Little Commonwelth** (*H. Lane*) vychádzal z psychoanalýzy, pritom primárne považoval „prvotný hriech“. Konflikt medzi tým, čo si myslíme my dospelí o potrebách detí a ich skutočnými potrebami.
- ✓ **Summerhill** (*A. S. Neil*) (anti)autoritatívna internátna škola, ktorá vychádzala z dvoch základných myšlienok vo vzťahu k dieťaťu:
 - emocionálny vývin,
 - má slobodu rozhoduje (má moc) – ale – nesie zodpovednosť.
- ✓ **Kolónia a komúna** (*A. S. Makarenko*) boli určitým originálnym modelom „výchova v kolektíve, kolektívom a pre kolektív“ spájajúcim režimové prvky s posilňovaním identity jednotlivca a skupiny s aktívnou participáciou „komunárdov“ na fungovanie inštitúcie. (Škoviera 2007).

1.1 Historický prehľad náhradnej starostlivosti detí na Slovensku

Kedysi boli deti opustené, umiestňované v útulkoch a chudobincoch spolu s dospelými. Z dôvodu nevyhovujúcich hygienických podmienok bola v týchto chudobincoch priveľká úmrtnosť.

Deti vyrastali v týchto zariadeniach po dobu, pokiaľ neboli zverené do náhradnej starostlivosti, ktoré za čo dostávali odmenu z verejných prostriedkov. Tento akýsi „model starostlivosti“ bol zavedený za vlády Márie Terézie a Jozefa II.

Prvý sirotinec vznikol na území dnešného Slovenska v roku 1765 v Banskej Štiavnici. Sirotám sa vždy venovala väčšia pozornosť, hlavne po vojnách. Právne podmienky adopcie v Československej republike boli prísnejšie, ako je tomu dnes. Podľa zákona z roku 1928 musel mať osvojiteľ, napríklad

najmenej štyridsať rokov a nesmel mať biologické dieťa. K osvojeniu museli dať súhlas rodičia, pričom rozhodujúce bolo slovo otca.

V 19. storočí vznikajú nové polepšovne. Prvou takouto inštitúciou - polepšovňou na území súčasného Slovenska, bola od roku 1903 Kráľovská polepšovňa v Košiciach, ktorá sa neskôr presunula do Hlohovca.⁹

V prvej polovici 20. storočia do roku 1949 dochádzalo k zoštatneniu takýchto zariadení. V päťdesiatych rokoch sa sirotince zmenili na detské domovy (DeD), ktoré mali sociálnu a edukačnú funkciu. Zároveň sa ústavná starostlivosť začala realizovať aj v osobitných internátnych školách. Náhradná inštitucionálna výchova, sirotince, sa zmenili na detské domovy. Mali funkciu sociálnu i výchovnú.

Členili sa podľa veku:

- ✓ detské domovy do 1 roku,
- ✓ detské domovy do 3 rokov,
- ✓ detské domovy pre deti od 3 do 6 rokov.
- ✓ detské domovy pre deti školského veku a staršie (Škoviera 2007).

Druhá polovica šesťdesiatych rokov s myšlienkovým vyvrcholením v roku 1968 priniesla pozitívny posun aj do oblasti náhradnej výchovy ako v Česku, tak aj na Slovensku. Kládol sa dôraz na rodinnú výchovu a hľadali sa možnosti jej zavedenia do praxe. Na Slovensku sa podarilo presadiť myšlienku (D.I. Vankovej a ďalším) založenia *Detského mestečka Trenčín-Zlatovce*. V Čechách (Z. Matějčej a J. Dunovský) založili *SOS detské vesničky*.

Taktiež vznikli aj prvé liečebno-výchovné ústavy pre sedem a desať ročné deti, emocionálne narušené (Nitra-Kyneč a Lubochňa-dolina, neskôr Čakany). V liečebno-výchovných zariadeniach boli iniciátormi a nositeľmi nových ideí do praxe, napríklad T. Sedláková-Vargová a M. Šulek. V diagnostických zariadeniach V. Labáth, J. Sarka, M. Bojarová, A. Škoviera, O. Chyžňajová a Š. Matula. V prevýchovných zariadeniach V. Vachalík (VUM Hlohovec pre chlapcov) a M. Zolder (VUM Zlaté Moravce pre dievčatá).¹⁰

⁹ ARCHEROVÁ, C. 2001. *Dítě v náhradní rodině*. 1.vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-578-4.

¹⁰ Škoviera, A. 2007. *Trendy náhradnej výchovy*. Vydal PETRUS, Polárna 6, Bratislava, 2007.

Z osobných rozhovorov a zo starších výskumných zistení vieme, že zhruba 80 percent detí, ktoré žili v predošlých detských domovoch sa uplatnili a tie deti, ktoré sa vrátili domov, sa neuplatnili. Začali popíjať a podaktorí dokonca páchali trestnú a drogovú činnosť ako aj ich rodičia.

Od roku 1989 dochádza na Slovensku k vzniku neštátnych zariadení náhradnej starostlivosti detí nasledovne:

- ✓ do oblasti náhradnej starostlivosti sa aktívne začali zapájať i niektoré občianske združenia (napríklad Úsmev ako Dar, Návrat...),
- ✓ od roku 1994 sa začala realizovať aj starostlivosť v profesionálnych rodinách,
- ✓ v roku 1996 prechod detských domovov z rezortu školstva pod sociálny rezort,
- ✓ v roku 2005 zrušenie Detského mestečka Trenčín-Zlatovce z rodinného typu na klasický detský domov,
- ✓ po roku 2000 MPSVaR SR a Úsmev ako Dar začali transformovať detské domovy na rodinné typy,
- ✓ v roku 2018 nastala zmena názvu detských domov na centrá pre deti a rodiny.

Od roku 1996 na základe politického pôsobenia a aktivistov z tretieho sektoru prešli detské domovy pre deti od 0 do 3 rokov z rezortu ministerstva zdravotníctva a detské domovy pre deti z rezortu ministerstva školstva pod sociálny rezort, ktorý primárne poskytuje iba sociálnu starostlivosť (dozor a dohľad). Starostlivosť, ktorú primárne poskytuje sociálny rezort môžeme v týchto zariadeniach vnímať ako poskytovanie základných biologicko-sociálnych potrieb. Potreba najesť sa, obliecť a prístrešie.

Podľa ÚPSVaR SR, ktoré zriaďuje detské domovy (CDR), má edukačnú zložku riešiť rezort školstva. ÚPSVaR SR a detské domovy (CDR) poskytujú starostlivosť deťom (klientom) do 25 roku života, ak sa chcú naďalej vzdelávať. Podľa interpretácie zákona im vraj vyplýva, že ak dieťa (klient) dosiahne povinnú školskú dochádzku (maximálne do šestnásteho roku života) a nechce pokračovať v štúdiu na prípravu budúceho povolania, tak ho nemôžu k tomu nútiť. Taktiež umiestňovanie detí do CDR nejde cez

diagnostický ústav, pretože podľa názoru J. Mikloška ml., nie je potrebná diagnostika detí. Z terénu idú rovno do CDR nediagnostikované deti, ktoré majú špecifické výchovno-vzdelávacie potreby. Mnohé deti s vážnymi poruchami správania a učenia by sme mali umiestňovať do iných zariadení, ktoré sú na to určené. V CDR sa vyskytujú obťažne zvládnuteľné problémy, pretože niektoré deti tam vyslovene nepatria a potrebujú inú edukačnú, zdravotnú a niektorí i reedukačný prístup. Zamestnanci (vychovávateľky) z CDR sú frustrovaní, vyhorení a vyčerpaní, keďže takéto deti potrebujú špecifickú výchovnú starostlivosť a nie klientsky prístup. Preto v CDR vzniká veľká fluktuácia zamestnancov. Najväčším prehreškom bolo, keď sa prestala robiť psychologická a pedagogická diagnostika detí, poznania stavu psychických daností a potrieb z hľadiska ich psychosociálneho vývinu. Umiestňujú sa pod jednu strechu centra ako neidentifikovateľný živelný konglomerát.

Od roku 1989 do roku 2025 na Slovensku sa na Ministerstve práce, sociálnych vecí a rodiny SR vystriedalo 20 ministrov cez stavebného inžiniera, sociológa, ekonóma až po súčasného ministra, ktorý do roku 2006 pôsobil ako redaktor a moderátor v Rádiu Regina a v TV Markíza.

1.2 Formy náhradnej starostlivosti detí na Slovensku

Náhradná starostlivosť

Vyjadruje spojenie s problematikou detí, ktoré nemajú možnosť vyrastať vo vlastnej rodine s biologickými rodičmi, a to z akýchkoľvek dôvodov. Rodičia by mali byť zodpovední za harmonický všestranný telesný a duševný rozvoj svojich detí a hlavne za ich riadnu výchovu. Ak rodičia porušujú povinnosti voči dieťaťu, súd vydá opatrenie na zabezpečenie ochrany záujmov maloletých. Náhradná rodinná starostlivosť predstavuje dôležitý právny prostriedok, ktorý rôznymi spôsobmi pomáha zabezpečiť starostlivosť detí mimo prostredia úplnej alebo neúplnej rodiny, vytvorenej biologickými rodičmi. (Schavel, Čisecký 2005).

§ 44 upravuje náhradnú starostlivosť ako viacero osobitne usporiadaných dočasných opatrení, ktoré na seba nadväzujú a vzájomne sa podmieňujú. Nahrádzajú osobnú starostlivosť rodičov o vlastné maloleté dieťa v prípadoch, ak rodičia starostlivosť svojmu dieťaťu nezabezpečujú, pretože nechcú, nemôžu alebo nevedia zabezpečiť. Na základe náhradnej starostlivosti vznikajú vzťahy medzi maloletým dieťaťom a inou osobou. Náhradná starostlivosť vzniká len rozhodnutím súdu a jej obsah tvoria práva a povinnosti vymedzené zákonom alebo súdnym rozhodnutím.“ (Zákon č. 36/2005 Z. z.).

Náhradná ústavná starostlivosť detí

Sa výslovne realizuje v samostatnej diagnostickej skupine, ústavoch alebo v profesionálnych rodinách. Pred nariadením ústavnej starostlivosti detí by mal súd vždy skúmať, či nie je možné dieťa zveriť do náhradnej osobnej starostlivosti alebo pestúnskej starostlivosti. Súd by mal skúmať, či výchova maloletého dieťaťa je vážne zanedbaná a výchovné opatrenia nevedú k náprave.

Skladba detí, ktoré prichádzajú do náhradnej ústavnej starostlivosti sa mení. Narastajú deti postihnuté, z disfunkčných a rozvrátených rodín postihnutých alkoholizmom, pričom veľké množstvo detí je rómskeho etnika. Napriek tomu, že v Slovenskej republike je približne 2% rómskej populácie, zastúpenie rómskych detí v ústavnej starostlivosti je vysoký. Pohybuje sa v závislosti od typu ústavného zariadenia od 30 – 60%.

Do náhradnej ústavnej starostlivosti sa môže dieťa dostať na základe:

- ✓ predbežného opatrenia,
- ✓ rozhodnutia súdu,
- ✓ žiadosti rodiča.

Zrušiť ústavnú starostlivosť môže súd najmä vtedy, ak maloleté dieťa je už možné vrátiť/zveriť do náhradnej osobnej starostlivosti, prípadne do pestúnskej starostlivosti, alebo ak zaniknú dôvody, pre ktoré bola nariadená. Dieťa sa môže dostať na krátkodobý pobyt do centra pre deti a rodiny alebo zariadenia náhradnej výchovy, ak sa stratí z domu, poprípade je zadržané políciou na úteku z domu.

Diagnostické centrum bolo prvou inštitúciou pre dieťa od 3 do 18 rokov, ktoré vyslovene súvisí s náhradnou výchovou.

Príčiny umiestnenia do diagnostického centra boli:

- ✓ prekážka v starostlivosti – úmrtie v rodine, liečenie a iné prekážky na strane rodičov,
- ✓ prekážka na strane rodičov – alkoholizmus, drogová závislosť, zanedbávanie detí, nezvládnutie výchovy a pod.,
- ✓ závažná trestná činnosť dieťaťa /drogová činnosť a pod./.

Ústavnú výchovu vyslovene nariaďuje súd, a to u maloletého, ktorý nedovršil osemnásť rokov. Nariadením ústavnej výchovy sa dieťa odoberie rodičom, umiestňuje sa do ústavnej starostlivosti a podrobuje sa danému režimu ústavu.

Ochranná výchova sa ukladá osobe, ktorá dovŕšila dvanásť rokov, v občianskom súdnom konaní do dovŕšenia osemnásteho roku života dieťaťa.

Zariadeniami náhradnej výchovy sú: centrá pre deti a rodiny, reedukačné centrá, diagnostické centrá a profesionálne rodiny.

Šťastné deti v škôlke v Detskom mestečku

Foto: Ľubomír Stacho

1.2.1 Profesionálna náhradná rodina (PNR)

Ide o formu náhradnej starostlivosti, kde dieťa žije v rodinnom, polo rodinnom prostredí s osobou, ktorá je na túto formu starostlivosti vybraná a dostáva za to finančnú mzdu – výplatu. Profesionálny náhradný rodič je zamestnancom prislúchajúceho CDR, odkiaľ mu bolo zverené dieťa do dočasnej starostlivosti, kde preberá plnú zodpovednosť za dieťa namiesto jeho biologických rodičov. Profesionálni náhradní rodičia musia absolvovať prípravný kurz pre profesionálnych náhradných rodičov - PNR, ktorý má 80 hodín pre tých, ktorí majú stredné odborné vzdelanie a 60-hodín pre tých, ktorí majú úplné stredné vzdelanie s maturitou. Netreba vysokoškolské pedagogické alebo psychologické vzdelanie, ale postačí, ak profesionálny rodič má ukončené dvojročné, alebo trojročné štúdium s maturitou.

Podľa A. Škovieru (2015): „Profesionálna náhradná rodina dostáva prednosť pred hocikou inou formou výchovy dieťaťa, znižujú sa kvalifikačné požiadavky na „výkon profesionálneho rodičovstva“, nie je potrebné pedagogické vzdelanie, stačí štúdium ukončené maturitou + 60-hodinová príprava v PRIDE“. ¹¹

V minulosti na jednu PNR pripadali 3 deti, dneska tomu už tak nie je. Znižuje sa počet detí do PNR, pretože o túto prácu nie je záujem. V roku 2015 sme mali úmrtie dvoch detí v profesionálnych náhradných rodinách v obci Veľký Šariš a v Nových Zámkoch.¹²

Nie je to desivé až alarmujúce? Koľko profesionálnych náhradných rodín sa takto alebo podobne zlomilo a zničilo? Vyhorení profesionálni náhradní rodičia, opakovane traumatizované dieťa, ktoré sa naviazalo a putuje inam. "Kolobeh" detí v CDR - profesionálna náhradná rodina – návrat do pôvodného rodinného prostredia - iná profesionálna náhradná rodina a podobne. Rozpadnuté profesionálne náhradné rodiny, skoršie odchody biologických detí z profesionálnych náhradných rodín ako v bežných rodinách. Aj toto je

¹¹ ŠKOVIERA, A. 2007. *Dilemata náhradní výchovy: Teórie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.

¹² [Dve deti zomreli v profesionálnych rodinách, ministerstvo pripúšťa zmeny](#)

realita. Ako dlho sa budeme vzájomne klamať a podliehať emocionálnym ilúziám?

Výpoveď mladej dospelaj v PNR: „*Moja profesionálna teta to robila za peniaze. Pamätám si, keď som odchádzala od nej, tak povedala, že jej tie peniaze budú chýbať na leasing, že ona spláca auto.*“

Nechceme znehodnocovať prácu profesionálnych náhradných rodín, pretože poznáme aj dobré príklady z praxe, kde jedna profesionálna náhradná rodina vychovala cez 20 detí. Veríme, že takýchto profesionálnych náhradných rodín je na Slovensku veľa. Aj my sme mali možnosť navštíviť osobne dve profesionálne náhradné rodiny, kde nás pohostili a cítili sme sa tam príjemne.

Na druhej strane musíme konštatovať, že nie každé dieťa sa hodí do profesionálnej náhradnej rodiny a nie každý profesionálny náhradný rodič sa hodí pre takéto povolanie a zároveň poslanie.

Mnohí politici, zamestnanci na ÚPSVaR a platení dobrovoľníci z 3. sektoru mnohokrát nevidia a priam nechcú vidieť, že dieťa je svojou podstatou emocionálna bytosť utvárajúca na morálnom podklade. Výraz „morálny“ znamená, že dieťa by malo vedieť, čo je dobré a zlé pre neho. Nie je pravda, že dieťa môže všetko.

Mal by sa robiť prísnejší výber profesionálnych náhradných rodičov a aj adresné umiestňovanie detí do profesionálnych náhradných rodín. Subjektívne sa nám zdá, v prípade Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny a tretieho sektoru sociálnu politiku nerobia v prospech detí a PNR, ale pre znižovanie počtu detí v CDR. A tvárime sa ako statočne naplňame krédo a motto OZ *Úsmevu ako dar: „Aby každé dieťa malo rodinu.“*

Pozitíva v profesionálnej náhradnej starostlivosti

- Dieťa nežije v centre pre deti a rodiny.
- Dieťa žije v domácom rodinnom prostredí, kde by sa o dieťa príkladne mala starať vzorová funkčná rodina.
- Starostlivosť a edukačný proces je neustále u jednej PNR.
- Dieťa môže v PNR zotrvať až po ukončení ústavnej starostlivosti, maximálne do 25 roku života.
- Netrhajú sa súrodenecké väzby.

Negatíva v profesionálnej náhradnej starostlivosti

- Dieťa počas dospelosti vystrieda niekedy aj tri profesionálne náhradné rodiny. Čo to urobí s dieťaťom, ktoré nikdy nepoznalo stabilitu teplého rodinného krbu?
- Krátkodobá starostlivosť (čím je dieťa menšie, tak pripojenie „*attachmentu*“ k rodine a hlavne k mame je citovo hlbší).
- Pretrhnutie súrodeneckých väzieb (poznáme z praxe, kde 2 súrodenci boli v PNR a starší súrodenec ostal v CDR).
- Znižujeme kvalifikačné požiadavky profesionálneho rodičovstva, nie je potrebné pedagogické alebo špeciálnopedagogické vzdelanie, stačí 3-ročné štúdium ukončené SOU + 80 hodinový prípravný kurz a 60 hodinový prípravný kurz v PRIDE pre tých, ktorí majú úplné stredné vzdelanie s maturitou.

V súčasnosti sa vykonávajú prípravy na profesionálne náhradné rodičovstvo u týchto akreditovaných subjektov:

- Spoločnosť priateľov z detských domovov – Úsmev ako dar,
- OZ Návrat,
- Detské centrum Slovensko.

Predstavte si, keby vysokoškolskú prípravu učiteľov v MŠ, ZŠ a SŠ nahradili takéto podobné školiace strediská, bez potreby vysokoškolského 5-ročného štúdia. Postačilo by stredoškolské vzdelanie bez maturity, poprípade s maturitou a nejaká 60 až 80 hodinová príprava. Ako by to vypadalo v našom školstve na Slovensku? Koho by sme obviňovali za neúspech absolventov našich škôl v spoločenskej praxi? A kto nesie zodpovednosť za súčasný stav náhradnej starostlivosti detí?

1.2.2 Pestúnska starostlivosť (PS)

Pestúnsku starostlivosť upravuje Zákon č. 265/1998 Z.z. o pestúnskej starostlivosti (PS). Ide o formu vytvorenia náhradného rodinného, polo rodinného zázemia (krátkodobu, strednodobo alebo dlhodobo) pre maloleté dieťa, ktoré nemôže byť vychovávané, z rozličných dôvodov, u svojich biologických rodičov, prípadne inými rodinnými príslušníkmi. Pri zverení

dieťaťa do PS jednému z manželov je potrebný písomný súhlas druhého manžela. Na webovej stránke OZ Úsmevu ako dar sa uvádza, že *„Súhlas nie je potrebný, ak manželia nežijú v domácnosti, ak druhý manžel nemá spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu alebo ak je zadováženie súhlasu spojené s ťažko prekonateľnou prekážkou“*.

Ide o dlhodobé alebo dočasné zverenie dieťaťa do starostlivosti inej rodiny, pokiaľ sa nenájde trvalé riešenie pre dieťaťa. O pestúnskej starostlivosti vyslovene rozhoduje súd, ktorý rozhodne o právach a povinnostiach pestúna k dieťaťu. Pred rozhodnutím súdu môže byť dieťa dočasne zverené do PS, ak je dieťa v ústavnej starostlivosti alebo so súhlasom biologických rodičov. Ide o deti, ktoré z právneho hľadiska, alebo iných dôvodov, nemôžu byť adoptované, či umiestnené do centier pre deti a rodiny. Pestúnmi sa môžu stať manželia, jednotlivci (muž alebo žena). Na rozdiel od osvojenia a profesionálnej náhradnej starostlivosti (NOS), má pestún iba nárok na príspevok na napĺňanie základných, pre život dieťaťa nevyhnutných, potrieb (ošatenie, strava ap.) až do skončenia povinnej školskej dochádzky, prípadne do skončenia prípravy na budúce povolanie (až do 25 roku života).

Môžeme na záver konštatovať, že pestúnska starostlivosť, ako aj profesionálna náhradná starostlivosť, poskytuje dieťaťu dočasnú starostlivosť a lásku, profesionálna rodina je od pestúnskej starostlivosti viacej ziskovo finančná láska. Obidve starostlivosti si zachovávajú svoje práva a povinnosti a dieťa si ponecháva svoje priezvisko a rodinné väzby.

1.2.3 Osvojenie

„Podľa § 97 Zákona o rodine osvojením vzniká medzi osvojiteľom a osvojencom rovnaký vzťah, aký je medzi rodičmi a deťmi. Osvojitelia majú pri výchove detí rovnakú zodpovednosť a rovnaké práva a povinnosti ako rodičia. O osvojení rozhoduje súd na návrh osvojiteľa“.

Osvojiteľom sa môže podľa § 98 Zákona o rodine stať:

- Fyzická dospelá osoba, ktorá má spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu.
- Fyzická osoba, ktorá má osobné predpoklady, najmä zdravotné, morálne a osobnostné.

- Fyzická osoba, ktorá je zapísaná do zoznamu žiadateľov o osvojenie dieťaťa.
- Fyzická osoba, ktorá svojím spôsobom života a života osôb, ktoré s ňou žijú v domácnosti zaručuje, že osvojenie bude v najlepšom záujme dieťaťa.

Podľa § 100 ods. 1 ZR Osvojiť si maloleté dieťa môžu:

- Manželia.
- Jeden z manželov, ktorý žije s niektorým z rodičov dieťaťa v manželstve (len so súhlasom druhého manžela, ak druhý manžel má plnú spôsobilosť na právne úkony a získaniu jeho súhlasu nebráni žiadna ťažká prekonateľná prekážka).
- Pozostalý manžel po rodičovi alebo osvojiteľovi maloletého dieťaťa.
- Osamelá osoba, ak sú splnené predpoklady, že osvojenie bude v záujme dieťaťa.

1.2.4 Poručníctvo

Podľa § zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine.

Ak obaja rodičia maloletého dieťaťa zomreli alebo im odobrali nárok (pozbavení) výkonu rodičovských práv a povinností im bol pozastavený, alebo nemajú spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu, súd ustanoví maloletému dieťaťu poručníka.

Poručník by mal zabezpečovať výchovu dieťaťa, zastupovať ho a spravovať jeho majetok. Poručník nie je povinný osobne sa starať o maloleté dieťa. Ak sa ale osobne stará o maloleté dieťa, tak má nárok na príspevky podľa osobitného predpisu.

Ak sú biologickí rodičia maloletého dieťaťa nažive a ak by to nebolo v rozpore so záujmom maloletého, súd ustanoví za poručníka predovšetkým toho, koho navrhli rodičia.

Do času, kým nie je maloletému dieťaťu ustanovený poručník alebo i do času, kým sa ustanovený poručník neujme svojej funkcie o starostlivosť maloletého, robí neodkladné úkony v záujme dieťaťa opatrovník ustanovený podľa § 60.

Súd sústavne sleduje spôsob výkonu funkcie poručníka. Najmenej dvakrát do roka, v súčinnosti s obcou a orgánom sociálnoprávnej ochrany, výkon funkcie poručníka i vyhodnocuje (hodnotí).

Ak poručník ukončí svoju funkciu poručníka, tak je povinný predložiť súdu záverečný účet zo správy majetku maloletého dieťaťa, a to najneskôr do dvoch mesiacov po zániku svojho poručníctva.

Areál Detského mestečka v Zlatovciach

Foto: archív OZ Naša rodina

2 PEDAGOGIKA V NÁHRADNEJ STAROSTLIVOSTI DETÍ

Pedagogika ako vedná disciplína o edukácii je aj pre všetkých chcených aj nechcených detí. Svoj názov dostala od gréckeho slova „paidagogos“, čo znamená „sprievodca detí“. V starom Grécku nazývali pedagógmi ľudí, ktorých úlohou bolo vodiť deti do školy a starať sa o ne. Neskôršie začali nazývať pedagógmi vychovávateľov a učiteľov. Ich činnosť sa nazýva edukatívna pedagogika.

Pedagogika je náuka o cieľoch a úlohách edukácie, o jej obsahu, metódach, formách a organizácii danej práce. Inými slovami sa dá povedať, že pedagogika odpovedá na otázky: *Ako vychovávať dieťa a prečo pripravovať mladé pokolenia? Aké vlastnosti pestovať v nich, čomu a ako ich vzdelávať a vychovávať?*

Prečo je dôležité, aby vychovávatelia v náhradnej starostlivosti detí študovali pedagogiku? Je málo takých ľudí, ktorí dali dobrú výchovu a vzdelávanie deťom a neštudovali pedagogiku? Na druhej strane treba porozmýšľať nad tým, či nie je dosť ľudí pedagogicky vzdelaných, ktorí zle vychovávali dokonca i svoje deti? A predsa, keby boli prví uvedení jedinci pedagogicky vzdelaní, vychovali by deti ešte lepšie. A druhí nevychovali deti zle preto, že by im vedomosti z pedagogiky pri tejto práci nemohli pomôcť, ale preto, že svoje dostatočné vedomosti vhodne nepoužili v praxi. Pedagogiku treba študovať v teórii i v praxi, treba pritom pochopiť nielen smer edukácie a systém jej prostriedkov, ale treba vedieť správne a úspešne deti v náhradnej starostlivosti vychovávať a čo najvyššie vzdelávať.

Dobre vieme, že v ktoromkoľvek odbore i nadaný človek dosahuje pozoruhodné pracovné výsledky len vtedy, ak venuje dostatok úsilia na zdokonaľovanie svojich vedomostí a schopností.

Nie nadarmo veľkí myslitelia (J. A. Komenský, J. F. Herbart, Jean-Jacques Rousseau a ďalší) považovali pedagogiku za edukačnú vedu, ktorú by mali všetci poznať, lebo každý človek vo svojom živote je nútený vo väčšej alebo menšej miere zaoberať sa edukáciou detí na školách a v náhradnej starostlivosti detí. Pedagogické vedomosti a schopnosti zdokonaľujú v náhradnej starostlivosti detí pedagogickou praxou.

Ešte lepšie potrebujú pedagogiku poznať tí ľudia, ktorí sa chcú venovať oblasti náhradnej starostlivosti detí. Budúci vychovávatelia, učitelia, ale aj náhradní rodičia majú dobre vedieť, cez aké výchovné a vzdelanostné úrovne treba viesť deti v procese výchovy, čomu ich učiť, ako organizovať celý kolektív detí, akými prostriedkami ich vychovávať a vzdelávať. Na toto všetko nám dáva odpoveď teória pedagogiky a jej metodiky.

Môžeme zhrnúť, že *„pedagogika sa vyvíjala na filozofických základoch a ďalej rozvíja svoju teoretickú bázu – ako teoretická veda. Na základe poznatkov, výskumov, zovšeobecňovaním poznatkov i skúseností z praxe hľadá odpovede na otázky a pomoc pri riešení praktických problémov výchovy človeka – ako empirické vedné teórie. Tento charakter pedagogiky ako teoretickej a empirickej vedy, ktorej poznatky sú orientované prakticky, vyvoláva stále diskusie o charaktere pedagogiky ako vedy – o jej normatívnom či praktickom charaktere, aj o postavení pedagogiky medzi inými vedami.“* (Kratochvílová 2004, s. 11).

2.1 Edukácia v náhradnej starostlivosti detí

Dnes je na Slovensku, ale i vo svete rôznorodá štruktúra zariadení náhradnej starostlivosti detí, ktoré sa viac alebo menej vzdalujú od prirodzených výchovných podmienok prostredia rodiny. Najviac vzdialená podmienkam a formám starostlivosti o dieťa, aká sa uskutočňuje na Slovensku, s minimálne vytvorenými podmienkami pre výchovu a vzdelávanie detí (klientov) v centrách pre deti a rodiny (bývalé detské domovy).

Podľa niektorých aktivistov z prostredia tretieho mimovládneho sektora by mali byť deti (klienti) umiestnené do centier pre deti a rodiny krátkodobo – skúsenosti a realita nám však hovoria niečo iné. Deti v týchto centrách tam žijú dlhodobo v podmienkach veľmi vzdialených prirodzenému rodinnému prostrediu. Chýba tu, ako aj v každej disfunkčnej rozvrátenej rodine, pozitívne citovo nasýtené vzťahy a sociálna interakcia medzi deťmi a dospelými, charakteristická pre rodinu, ale aj nadväzujúce širšie sociálne prostredie. Za rizikovú skupinu v centrách, treba považovať predovšetkým deti v predškolskom veku, predovšetkým s psychickou potrebou citovej pripútanosti na blízku osobu (*attachment*).

Citové puto zblízuje ľudí k sebe, čo v centrách pre deti a rodiny je sťažené, keďže po osemhodinových intervaloch sa tam striedajú vychovávateľky. I profesionálna náhradná starostlivosť v prostredí náhradnej rodiny má v zákone zakotvené, že profesionálni náhradní rodičia sa nesmú citovo naviazať (!) na dieťa, pretože dieťa (klient) je tam umiestnené dočasne. Poznáme prípady, keď deti pravidelne putujú z profesionálnej náhradnej rodiny do ďalšej profesionálnej náhradnej rodiny. Kolobeh profesionálna náhradná rodina, centrum pre deti a rodiny (CDR) a opätovne profesionálna náhradná rodina. Dieťa prakticky nevie komu a kam patrí, je vystavené permanentnej psychickej deprivácii s neblahými dôsledkami pre utváranie plnohodnotnej identity osobnosti dieťaťa.

Ďalším problém v CDR je, že predstavitelia, viac menej z mimovládneho sektoru OZ Úsmev ako dar, svojím vplyvom do procesu tvorby legislatívneho ukotvenia ústavnej náhradnej starostlivosti detí, ale aj aktívnym vstupom do praxe náhradnej starostlivosti detí, umožňujú, že okrem bežných detí sú v CDR umiestňované aj deti s oneskoreným duševným vývinom a deti s vážnymi poruchami správania. Tieto deti si vyžadujú nielen osobitný prístup v starostlivosti, ale aj špeciálnu a liečebnú výchovu v špecializovaných zariadeniach.

Uvedený stav v náhradnej starostlivosti detí v CDR obmedzuje, popri starostlivosti, najmä edukačný proces. Nevytvárajú sa podmienky pre zdravý vývin všetkých detí, špecifické potreby hendikepovaných detí nie sú primerane akceptované. Sú umiestnené medzi ostatné deti do prostredia zariadenia CDR, čo nepriaznivo ovplyvňuje celkovú atmosféru výchovného prostredia, ktorú nie je možné edukačne ovplyvniť bežnými pedagogickými prostriedkami. Negatívne na to pôsobí na zmeny striedajúce vychovávateľky.

V súčasnosti je väčšina detí predškolského veku (do veku 6 rokov) umiestnená do náhradnej starostlivosti detí v CDR - profesionálnej náhradnej rodiny, či pestúnskej starostlivosti alebo sú adoptované.

Špecifickú skupinu v CDR tvoria rómske deti a s tým súvisí ich edukácia. Vo všeobecnosti je síce rómska populácia odlišná, ale edukačné problémy mnohých rómskych detí v CDR nie sú spôsobené genetickými dispozíciami, ale predovšetkým kultúrnymi rozdielmi medzi majoritou a rómskym

etnikom, ale aj odlišnosťami medzi jednotlivými etnickými skupinami medzi Rómami. Ukazuje sa, že problémom nie sú rasové odlišnosti, ale predovšetkým je to spôsob života charakterizovaný nízkou kultúrnou úrovňou so znakmi sociálnej deprivácie. Z tohto prostredia značná časť rómskych detí v CDR pochádza. Sami Rómovia ich nazývajú „degeši“. Z katamnestickej zistení odchovancov z Detského mestečka sa dozvedáme, že kriminálne zlyhania rómskych detí v dospelosti je rovnaké ako u odchovancov Nerómov – ojedinelé. Dokonca u oboch skupín je kriminalita štatisticky nižšia ako v bežnej populácii.

Rómske deti, ktoré v 80. rokoch pozorovali, pochádzali takmer výlučne z rodín nízkej sociálnej úrovne až asociálnych rodín. Len necelých 7% rodín bolo možné považovať, pokiaľ nezanikla smrťou rodičov, za rodiny, ktoré plnia svoju spoločenskú funkciu. Oproti starším zisteniam sa zvýšil počet detí pochádzajúcich z výrazne narušeného rodinného prostredia – takmer všetky deti boli zo „zlých“ rodín. (Diešková 1985).

Môžeme konštatovať, že prvé výskumy, ktoré boli v tejto problematike realizované v 80. rokoch, poskytovali pracovníkom v náhradnej starostlivosti detí obraz o situácii v praxi. Prečo tomu dnes tak nie je? Namiesto seriózneho výskumného poznania stavu náhradnej starostlivosti detí si vystačíme so želaniami a proklamáciami?

Východiskami pre činnosť náhradnej starostlivosti detí sú stále platné výskumné zistenia z dávnejšieho obdobia. E. Schmidtová uskutočnila analýzu daného stavu organizačnej a výchovnej práce v dojčenských ústavoch a detských domovoch pre deti do veku 3 roky na Slovensku. J. Antalová sa zaoberala dynamikou duševného vývinu 3 a 6 ročných detí v inštitucionálnych podmienkach. J. Vopálenský zhromaždil údaje o stave siete, priestorových a základných materiálnych podmienkach výchovnej starostlivosti v diagnostických a výchovných ústavoch v Československej republike. R. Kleinová urobila analýzu stavu profesionálnej orientácie v detských domovoch. Poslednou prácou bol prieskum stavu a podmienok pre aplikáciu pedagogických, psychologických a liečebno-pedagogických postupov vo výchovných ústavoch, ktorý realizovali T. Slovjaková a M. Levčíková. Získaný výskumný materiál bol spracovaný do záverečných správ, ktoré sa odoslali na Ministerstvo školstva a športu SR.

Bolo by zaujímavé, či zriaďovateľ CDR realizuje analýzu a vyhodnotenie daných CDR po stránke organizačno-materiálnej, edukačnej a začlenenia sa do občianskeho a spoločenského života. Na stránke *upsvar.sk* sme nič nenašli.

Najkritickejším problémom z psychologického hľadiska sa ukázalo začlenenie detí z detských domovov do spoločenského a občianskeho života. Výsledky výskumov z tohto aspektu patrili pod čiastkovú úlohu *Činitele ovplyvňujúce začlenenie sociálne znevýhodnených detí a mladistvých do spoločnosti*, ktorú od roku 1981 koordinovala V. Diešková. (Diešková 1985).

Jednou z ciest k odstráneniu alebo zmierneniu nedostatkov v oblasti náhradnej starostlivosti detí možno hľadať v „odformalizovaní“ vyučovania v materskej škole a diferencovanom prístupe k deťom podľa ich mentálnej úrovne. Treba jednoznačne komplexný prístup k edukácii, kde sa dostatočne nekladie dôraz na rozvíjanie kognitívnych schopností dieťaťa, ale aj na sociálnu stránku osobnosti dieťaťa, ktorá súvisí s emocionálnou vyrovnanosťou a optimálnym začlenením dieťaťa do spoločenského, a v budúcnosti do občianskeho, života.

Úspešnosť edukačného procesu taktiež ovplyvňuje i schopnosť pedagógov (vychovávateľov, riaditeľov, učiteľov, špeciálnych pedagógov, liečebných pedagógov a iných) vedieť skombinovať a striedať prostriedky výchovno-vzdelávacej práce v kolektívoch, v malých skupinách a s jednotlivcami. Vstupuje tu požiadavka ponímať primárne výchovu v činnosti, v rámci sociálnych vzťahov a aj v pracovnom procese.

Na základe zistených informácií odporúčame pre prax:

- ✓ Rozvíjať záujmy a zamerať sa na diagnostikovanie schopností detí z CDR za pomoci špeciálno-pedagogických a psychologických poradní v spolupráci so školou a pracovníkmi v CDR už v nižších ročníkoch základných škôl.
- ✓ Umožniť deťom praktický spôsob života podľa využitia schopností a záujmov.
- ✓ Rozvíjať harmonické vzťahy k ľuďom vhodnou komunikáciou a uľahčovať spracovanie zážitkov získaných v pracovnej činnosti.
- ✓ Zaobchádzať konštruktívne s kritikou alebo trestom, ktoré boli vnímané ako nezaslúžené.

- ✓ Zaradiť prvky rozvíjania tvorivosti (napr. maľovanie) do všetkých zložiek edukatívnej činnosti.
- ✓ Nepožadovať jednoznačné správne riešenia problémov, ale podnecovať deti k alternatívnym riešeniam.
- ✓ Nepotláčať u detí samostatnosť, humor, zameranosť do budúcnosti.
- ✓ Vo fáze tvorenia nehodnotiť, iba usmerňovať.
- ✓ Vytvoriť v CDR podmienky na primerané odreagovanie sa.
- ✓ Vyžadovať od riaditeľov a vychovávateľov v CDR špeciálne pedagogické a psychologické vzdelanie.
- ✓ Neklamať deťom v CDR, že žijú v rodinnom prostredí.
- ✓ Nerozdeľovať detí v CDR na „dobré“ a „zlé“.
- ✓ Vytvárať situácie, v ktorých sa „učí“ nielen dieťa, ale i vychovávateľ.

V súčasnosti niet pochybností o tom, že zefektívnenie edukačného pôsobenia na deti v CDR je do veľkej miery otázkou interdisciplinárnej spolupráce a vzájomnej ochoty k nej. Netreba sa vzdávať, pretože vytvorenie podmienok pre takúto spoluprácu môže byť prínosné nielen pre deti, ale aj spätnou väzbou pre vychovávateľov a tým pre celú spoločnosť, ktorá vkladá nemalé finančné prostriedky na ich výchovu a vzdelávanie.

Podľa A. Škovieru (2017, s. 85) „si každý človek (teda nielen dieťa, ale aj my) si zaslúži rešpekt, úctu a slušne zaobchádzanie. Je presvedčený aj o tom, že „rovnosť pred zákonom“ nie je rovnosťou v každej situácii. Ako príklad rozličnej miery zodpovednosť v konkrétnej situácii (napr. rodičia – dieťa, učiteľ – žiak, vodič MHD – cestujúci, policajt – páchatel') vytvára nerovnosť. Rodič, učiteľ, vodič i policajt musia mať legitímne spôsoby na to, aby sa o dieťa mohli starať, aby plnilo školské úlohy, aby mohol vyžadovať dodržiavanie prepravných pravidiel, aby mohol vymáhať zákon. Oslabovanie týchto mechanizmov nepomáha nikomu. Vyvoláva len neistotu na strane dospelých i na strane detí. V zmysle hierarchie potrieb A. Maslowa však istota je jedna zo základných psychických potrieb. Pociť istoty je v najlepšom záujme dieťaťa.“

Položme si na základe uvedeného Škovierovho konštatovania otázku: *Môže byť dieťa v náhradnej starostlivosti s vychovávateľom, sociálnym pracovníkom, psychológom, či profesionálnym náhradným rodičom, v partnerskom (klientskom) vzťahu? Prax CDR nám dáva nelichotivú odpoveď: Áno.*

Príprava knihy ELIMINOVANIE DELIKVENTÝCH FORIEM SPRÁVANIA MLADISTVÝCH VO VUM V HLOHOVCI (PhDr. V. Vachalík, CSc. a Mgr. B. Ladický)

Foto: archív OZ Naša rodina

2.2 Náhradná starostlivosť v centrách pre deti a rodiny - CDR

Osobitné postavenie a miesto v našej spoločnosti má/mala náhradná starostlivosť detí. Náhradnej starostlivosti detí prináleží významná úloha. Nevyhnutné zabezpečiť pre deti primerané podmienky pre povinné základné vzdelanie, ako aj pre už nepovinné stredoškolské vzdelanie, či získanie vysokoškolského vzdelania.

Hlavnou úlohou vychovávateľov v náhradnej starostlivosti detí v CDR a učiteľov školy je zabezpečiť deťom primerané vzdelanie pre uplatnenie sa v spoločenskom živote po odchode z náhradnej starostlivosti CDR. Mladý človek bez vzdelania a pracovných návykov je neperspektívny pre uplatnenie sa na trhu práce. Prostredie náhradnej starostlivosti detí v CDR svojou (nami kritizovanou) filozofiou neposkytuje vhodné socializačné vzory pre výchovu k rodičovstvu, celkovú prípravu pre život po odchode z CDR. Mnohí odchovanci CDR sa stávajú bezdomovcami alebo sú pre kriminálnu činnosť odsúdení na nepodmienečný výkon trestu odňatia slobody.

2.3 Edukácia detí v náhradnej starostlivosti v CDR

Edukácia ako taká je veda o cieľoch a úlohách výchovy, vzdelávania a o jej obsahu, metódach a organizácii v náhradnej starostlivosti.

Inými slovami, edukácia odpovedá na otázky:

- a) na čo pripravovať deti a mládež v náhradnej starostlivosti,
- b) aké vlastnosti pestovať u detí v náhradnej starostlivosti,
- c) čomu, a ako ich učiť a vychovávať z nich perspektívnych občanov našej spoločnosti.

Prečo sa treba vychovávať? Azda je málo takých vychovávateľov a učiteľov, ktorí dávajú dobrú výchovu a vzdelávanie deťom a nevenujú sa im dostatočne, keď prichádzajú zo školy. Na druhej strane, či nie je dosť ľudí (vychovávateľov) pedagogicky vzdelaných, ktorí zle vychovávajú a vzdelávajú tieto deti v náhradnej starostlivosti? Na základe znalosti pedagogickej vedy treba ovládať umenie edukácie alebo majstrovstvo pedagogického poslania.

Vieme, že deti v náhradnej starostlivosti (i mimo náhradnej starostlivosti) dosahujú v ktoromkoľvek odbore pozoruhodné výsledky len vtedy, ak venujú dosť úsilia na zdokonaľovanie svojich vedomostí a schopností. Žiaľ, realita nám ukazuje, že podaktorí vychovávatelia, často i proti svojej vôli a svedomiu, aby sa zapáčili vedeniu a ďalším kolegom, tak napomáhajú u detí rozvoj nedostatkom tým, že ničia kladné schopnosti a nadanie, ktorým nedávajú možnosť prejavu a zdravému vývinu dieťaťa v náhradnej starostlivosti.

Vychovávatelia a riaditelia by mali vedieť, cez aké stupne viesť dieťa v procese edukácie, čomu ho učiť, ako organizovať celý kolektív detí a mladých dospelých, akými prostriedkami ich vzdelávať a vychovávať. Na toto všetko dáva odpoveď pedagogika a prax!

2.4 Zameranie edukácie v náhradnej starostlivosti detí v CDR

V súčasnej dobe mnohé úsilie vychovávateľov v CDR, aby im zverené deti získali vedomosti vzdelávaním, rozvinuli si pracovné návyky pracovnou

výchovu, či utvárali si tvorivým myslením zdravý sedliacky rozum, je v častom rozpore s komerčialnym trendom mediálne vplyvným mimovládny organizáciám a formálnym prístupom úradníkov ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny.

Bezbranná nevedomosť detí a nevzdelanosť mladých dospelých v náhradnej starostlivosti detí z CDR, sú vhodným nástrojom na získavanie nemalých finančných zdrojov pre mimovládne organizácie na rôzne zážitkové programy pre deti z CDR s mediálnym príspevom na oslovenie širokej verejnosti. Výborná reklama a finančný príjem. Z pedagogického hľadiska je vplyv takýchto zážitkových podujatí na formovanie osobnosti dieťaťa z CDR sporný, dokonca škodlivý. Utvára syndróm napriahnutej ruky – DAJ!

V predrevolučnom období rástla a budovala sa oblasť náhradnej starostlivosti detí. Jeden z významných odborníkov na Slovensku, ale aj uznávaný v zahraničí, Albín Škoviera, konštatuje v kolektívnej publikácii NÁVRAT PEDAGOGIKY DO DETSKÝCH DOMOVŮV (2017), že *„Napriek všetkým kritikám novej generácii odborníkov na náhradnú výchovu, ktorá je zameraná na systém, ktorý v tejto oblasti u nás fungoval do roku 1990, je potrebné konštatovať, že z hľadiska historických kontextov bol systém náhradnej výchovnej starostlivosti na našom území od obdobia Rakúsko-Uhorska, cez obdobie prvej i druhej Československej republiky postupne vybudovaný logicky a na dané obdobie kvalitne. Môžeme mu iste vyčítať viaceré nedostatky, napr. zrušenie pestúnstva v päťdesiatych rokoch, môžeme však aj oceniť ochotu viaceré chybné kroky si priznať a korigovať ich. Ide napr. o „nadčasový“ Zákon o rodine 94/1963 Zb., o obnovenie pestúnstva, na rodičovskom páre založený systém Detského mestečka Zlatovce, znižovanie počtu detí vo výchovných skupinách v detských domovoch a výchovných zariadeniach, diferenciacia zariadení, vysokoškolská príprava vychovávateľov“*.¹³

¹³ ŠKOVIERA, A. *Devalvácia pedagogiky v detských domoch ako reflexia postmoderny*, s. 77-86. In KOZŮŇ, Antonín a kol. 2020. *Návrat pedagogiky do detských domovov*. Trenčín: SpoSoIntE, 2017. 280s. ISBN 978-80-89533-22-0.

2.5 Dilema o náhradnej starostlivosti detí

V období pred rokom 1989 sa hrdo a statočne hlásalo, že deti sú budúcnosťou národa. Je zrejmé, že každá doba prináša niečo pozitívne. Mnohí začali nielen socializmus s ľudskou tvárou, ale aj nežnú revolúciu a jej následnú privatizáciu s tunelovaním. V období po revolúcii 1989, teda aj v súčasnej dobe, sa celkom pochopiteľne prehodnocoval celý systém edukácie mladej generácie. Samozrejme, aj celý systém náhradnej starostlivosti detí mimo biologickej rodiny. Veľa sa hovorí, medziiným, o efektívnosti niektorých typov detských domovov (od 1.1.2019 centrá pre deti a rodiny), o systéme náhradnej rodinnej výchovy u nás a v zahraničí. Ukazuje sa, že mnohé dôsledky neoliberálnej politiky v sociálnej oblasti a aktivita viacerých mimovládnych organizácií (OZ Úsmev ako dar), smerujú k tomu, že máme oveľa viac detí, ktoré vyrastajú mimo svojej biologickej rodiny, ako pred rokom 1989, pričom je dôležité si uvedomiť, že socializmus neobhajujeme. Pochopiteľné, že uvedenou okolnosťou je ovplyvnený systém náhradnej starostlivosti detí.

Detské domovy (centrá pre deti a rodiny) sú založené na usporiadaných skupinách, kde sa o skupinu detí (klienti) starajú a striedajú v osemhodinových intervaloch vychovávatelia (86% žien).¹⁴ Sú rodina? To nie je ani imitácia rodiny.

Zamestnanci, dobrovoľníci a priaznivci tretieho sektora sú presvedčení vo svojej činnosti „*konat' dobro*“ pre deti v náhradnej starostlivosti detí v CDR materiálnou podobou. Zabezpečenie náhradnej starostlivosti deťom v CDR nie je jednoduché. Nie je to totiž len otázkou materiálneho zabezpečenia, ktorú vo svojej podstate zabezpečuje štát. Ide svojím spôsobom o relatívne najjednoduchší spôsob starostlivosti - zaistenia základných biologických potrieb dieťaťa. Nie „šťastné“ detstvo dieťaťa, ale vytvárajú sa istoty materializmu už od ranného detstva dieťaťa, bez stabilného citového pripútania dieťaťa na vzťažnú osobu, pre harmonické utváranie štruktúr

¹⁴Podľa ročného výkazu MPSVaR SR o poskytovaní starostlivosti a výchovy deťom v detských domovov pre maloletých bez sprievodu ku dňu 5.1.2015 tvoria ženy v tejto profesii 86% podiel.

osobnosti dieťaťa, v prostredí centra pre deti a rodiny, ktorá sťažené utvára atmosféru domova rodiny. Z názvu ústavnej starostlivosti detí v detskom domove sa právnou úpravou vytratil virtuálny pojem „domov“ a bol nahradený názvom „centrum“ – koncentrácia detí bez výchovnej identifikácie. Výchovné skupiny detí boli nahradené samostatnými usporiadanými skupinami. Obťažná je voľba takého spôsobu výchovy, ktorý by deťom zabezpečil citové zázemie v pravom zmysle slova. Zázemie, kde je citová istota, východisko, z ktorého si môžu odniesť vhodne ukotvené sociálne praxie pre ďalší život a ktoré ich tak pripravia do dospelosti, aby mohli neskôr sami vo svojich rodinách vychovávať vlastné deti.

Náš pohľad je veľmi kritický. Systém náhradnej starostlivosti detí v CDR je bez stanovených pedagogických pravidiel, ktoré rešpektujú psychologické zákonitosti všestranného rozvoja osobnosti dieťaťa, má prvky anarchie. Výchova a vzdelávanie nie je len o peniazoch, ale aj o človeku - subjekt výchovy.

Máme poznatky, že psychologické testy vychovávateľa často robia formálne. Psychológ rozdá v skupine uchádzačov na pozíciu vychovávateľa testy a odíde z miestnosti, aby všetci úspešné spravili. Riaditelia v CDR sú mocensky dosadení cez zriaďovateľa.

Z výpovede jednej riaditeľky CDR: *„Ryba smrdí od hlavy. Je tam veľa uprataných rodinných príslušníkov bývalých zamestnancov, bez vzdelania a praxe. A to všetko prepletané s Úsmevom... a spolu točia peniaze nechutným spôsobom. Ak by sa toto dostalo von, že som povedala, zajtra balím kanceláriu.“*

Deti so svojimi problémami, ak chcú prísť do kontaktu s odborníkom, tak musia o to písomne požiadať. Čakajú niekedy aj dva týždne. Metodika výchovy sa deje intuitívne. Vychovávateľa v zmenách dozerajú deti, aby zaradenie CDR nepodpálili a nebili sa.

Výpoveď riaditeľky CDR: *„To je hotová tragédia, zobrali sme osem ľudí, päť sociálnych, troch psychológov... Mesiac u nás sedeli bez roboty a teraz majú na starosti štyri rodiny. To sú vyhodené peniaze, ktorými mohli zaplatiť špeciálnych pedagógov pre každú skupinu.“*

2.6 Náhradná starostlivosť detí na Slovensku po rokoch 1989, 1997, 2000 a 2005

Najtemnejším obdobím bol začiatok 90-tych rokov. V detských domovoch museli upravovať daný rozpočet tak, aby pokryli najzákladnejšie potreby pre deti (stravu, svetlo a teplo). Z oblečenia im nemohli doplniť pomaly takmer nič. Na Slovensku boli detské domovy, ktoré osem až desať mesiacov nemohli platiť faktúry za potraviny. Deti síce nehladovali, ale ten stres, v ktorom museli pracovníci v detských domovoch vtedy žiť, keď nevedeli, čo dajú zajtra deťom jesť. Podľa M. Hegedüša, bývalého riaditeľa a vychovávateľa Detského mestečka v Zlatovciach, ktorý tam začal pracovať od roku 1972, rok pred jeho otvorením, to bolo drsné a nedôstojné obdobie.¹⁵

Ďalším čiernym obdobím sa stal rok 1997, keď vtedajšie detské domovy prešli z rezortu MŠVVR SR pod MPSVaR SR, kde sa prakticky úplne vytratila výchova a vzdelávanie, a do popredia sa pretlačila výhradne iba starostlivosť. Postačí dieťaťu poskytnúť „full-servis“, servilne všetko dostávajú zadarmo na podnose bez toho, aby sa nejakým spôsobom o to pričinili. Deti (po novom klienti) možno takto žijú v „zlatej klietke“ v opatere sociálnej starostlivosti.

Antonín Kozoň uvádza, že „sociálni pracovníci v CDR sa dostávajú do roly sociálnych záchranárov, ktorí sú často nedostatočne materiálne vybavení pri riešení dôsledkov rozporuplných politických a ekonomických rozhodnutí vládnucej elity a jej „morálky“, prezentované médiami ako sloboda prejavu.“¹⁶ Ale ako to vyzerá po odchode z CDR do bežného spoločenského a občianskeho života? Na toto by nám vedeli odpovedať samotné deti (dospelé), čo im dal život v „zlatej klietke“.

Po roku 2000 začal sociálny rezort v úzkej spolupráci a s výraznou podporou občianskeho združenia *Úsmevom ako dar* odstraňovať všetko, čo pripomínalo socialistickú rodinnú výchovu. ÚPSVaR SR a občianske združenie *Úsmev ako*

¹⁵ HEGEDÜŠ, M. *Detské mestečko Zlatovce*. Trenčianske noviny, číslo 6, strana 4, 1990.

¹⁶ KOZŮŇ, A. - LADICKÝ, B. 2022. *Výchova a sociálna práca v centrách pre deti a rodiny*. REVUE SPOLOČENSKÝCH A HUMANITNÝCH VIED. Vedecko-odborný, recenzovaný, online elektronický časopis pre problematiku spoločenských a humanitných vied. Ročník 10, Číslo 2/2022.

dar prezentovali na sociálnych sieťach a konferenciách, že naplnili model rodiny v náhradnej starostlivosti detí (CDR). Predstava modelu rodiny v zariadeniach CDR sa však nenaplnila. Viac ako 85% vychovávateľov a vyše 90% pomocných vychovávateľov sú iba ženy. Ak zoberieme vekovú skladbu žien (vychovávateľiek), tak tu máme dve skupiny. Mladšie slobodné, bezdetné a staršie, ktoré majú nad 50 rokov. Podľa A. Škovieru chýba stredná generácia, ktorá by tu mohla predstavovať model matky.¹⁷

Takmer absentujú muži, ktorí sú nenahraditeľní pre deti ako vzor otca. Napriek tomu ÚPSVaR SR a OZ *Úsmev ako dar* prezentujú na konferenciách a vianočných koncertoch *Úsmevu ako dar*, že sa im podarilo naplniť ich základné motto: „*Aby každé dieťa malo rodinu...*“

V skutočnosti v samostatnej usporiadanej skupine (SUS) je približne 8-10 detí a permanentne sa po 8-hodinových intervaloch strieda 5 vychovávateľov (zvyčajne ženy), ktoré si odovzdávajú služby ako v stredoškolských internátoch. Model rodiny, aj vzhľadom na uvedenú „feminizáciu“ celej náhradnej starostlivosti detí, neexistuje a ani neexistoval. Ide iba o marketingové a mediálne ovplyvnenie verejnej mienky, ktoré je zamerané získanie priazne politikov a sponzorov.

V roku 2018 sa názov Detský domov zmenil na Centrum pre deti a rodiny. Zhrňme si, čo priniesla transformácia v CDR podľa A. Škovieru po roku 2000:

- transformácia výchovných podmienok,
- transformácia personálnej štruktúry,
- transformácia priestorových podmienok a
- transformácia hospodársko-ekonomických podmienok.

Transformácia detských domovov na Slovensku si vyžiadala vysoké finančné náklady, obrovské množstvo času a veľa energie ľudských zdrojov. Nevieme

¹⁷ ŠKOVIERA, A. 2007. *Trendy náhradnej výchovy*. Bratislava: PETRUS, 2007. 165 s. ISBN 978-80-89233-32-8.

sa dopátrať k bližším štúdiám a zhodnoteniam transformácie. Čo sa vlastne podarilo a čo sa zase nepodarilo naplniť? ¹⁸

Pod CDR spadajú aj profesionálne náhradné rodiny, ktoré sú na báze rodinného a polorodinného modelu:

1. Úplná profesionálna rodinná výchova, kde profesionálni náhradní rodičia sa sporadicky starajú o pridelené deti, ktoré majú zverené do dočasnej starostlivosti.
2. Slobodná žena alebo slobodný muž sa stará o dieťa/deti, ktoré sú im zverené do dočasnej starostlivosti.

Negatívnym štatistickým ukazovateľom je taktiež pokles počtu profesionálnych náhradných rodičov od roku 2015 o 37, čo predstavuje pokles o 5,01%. Pri porovnaní rokov 2015 - 2019 výrazne vzrástol počet detí umiestnených do náhradnej osobnej starostlivosti náhradných rodičov, až o 138,88 %.

Niektori si robia imidž na deťoch z náhradnej starostlivosti (OZ Úsmev ako dar), lenže pri súčasnej orientácii sociálnej politiky sa tomu nedá nevyhnúť.

Deti v náhradnej starostlivosti nám môžu pripadať ako apatické, celé dni presedia v izbách a pozerajú do steny a do mobilu. Treba pochopiť a chápať, že ide o postupný vývoj. Nepredvídame koniec moderného dieťaťa (klienta) v CDR, v čase v ktorom sa nachádzame. Vidíme, že to, čo prebieha v náhradnej starostlivosti detí, je úpadok tradičných hodnôt a vzostup liberalizácie – raz náhle, inokedy pomaly, niekedy viac politicky cez 3. sektor než sociálne, niekedy menej.

Žiaľ, masmédiá, ÚPSVaR a niektoré občianske združenia manipulujú realitu a ľudia si ju takto osvojujú. Len sa otvorila Pandorina skrinka ľudského sebecka a bezohľadnosti, stali sme sa takými, akými sme vo vnútri vlastne dlho boli. Slovenské rozporuplné dejiny poznačili aj národ, v ktorom žijeme. Sme takí, akých nás kriticky videli naši starí majstri slova: Jonáš Záborský, Kalinčiak, Kukučín, Tajovský, Timrava, Janko Jesenský.

¹⁸ Dodnes sme nedostali odpoveď z ÚPSVaR a taktiež ani z OZ Úsmev ako dar.

2.6.1 Zmena systému v Detskom mestečku Trenčín-Zlatovce po roku 2005

Príklad dobrej praxe Detské mestečko

Z nášho miesta, z našej perspektívy, ide zväčša už o minulosť. Perspektíva je neopomenuteľnou zložkou reality. A každá perspektíva je aspoň do istej miery historická tak, ako vedomosti závisia od pamäti. Môžeme vidieť a mali by sme vedieť, že pred a porevolučná rodinná výchova a vzdelávanie v Detskom mestečku na Slovensku bola poznačená týmto vývojom. To, čo bolo kedysi nové a dobré, je staré, zlé a bolo zrušené len politickým deklarováním. Neprišlo k odbornému prehodnoteniu rokmi overeného úspešného systému náhradnej starostlivosti detí, ktorý predstavoval klasický a jednoduchý rodinný model. Bol vytvorený priekopníkmi tradičnej rodinnej výchovy (D. I. Váňková, M. Bažány, J. Sojka, Š. Rehák, V. Chovanec, Š. Halúska a ďalší) a architektmi našich slobôd (P. Brtko).

Detské mestečko vzniklo 1. septembra v roku 1973. Prvých 15 rokov bolo pýchou a pre mnohých ideálom náhradnej ústavnej starostlivosti detí ako svetový unikát. Neskôr do roku 1997 bolo rešpektovanou autoritou, pokým sa nestalo problémom pre úradníkov MPSVaR SR a úradov práce, sociálnych vecí a rodiny, pretože oblasť výchovy a vzdelávania nie je ich prioritou. Detské mestečko po prechode z rezortu školstva pod sociálny rezort prešlo do faktickej likvidácie. Stále rezonuje otázka, či to bolo to najlepšie riešenie (Škoviera, in Ladický 2013).

Staršie výskumy (Hapáková 1984, in Koubeková 1985) vysoko hodnotili kvalitu edukácie, života i uplatnenia detí z Detského mestečka.

Detské mestečko bolo vo svete ojedinelý projekt vo veľkej pozornosti štátu. Teraz sa takéto veci nenosia, prevažuje systém akejsi charity - a keď nie, tak je to len ubytovanie pod dozorom. V tomto smere sa ukazuje snaha politikov v sociálnej oblasti, 3. sektoru, detského ombudsmana, vyvolať pre širokú verejnosť dojem, že sú účastní na procesoch náhradnej starostlivosti v CDR. V skutočnosti sú to prázdne slová v politickej hre, oddaľovanie riešenia problémov novelizáciami zákona. Pozitívna história náhradnej starostlivosti

detí v Detskom mestečku po opätovnom začlenení do oblasti sektoru školstva, poskytuje pevné základy pre náhradnú rodinnú starostlivosť bez experimentovania, ako sa to deje v súčasnosti. Chce to len politickú vôľu zákonným spôsobom k návratu k tradičným hodnotám rodiny v náhradnej starostlivosti detí.

Detské mestečko - 70. roky

Foto: Ľ. Stacho

Detské mestočko - 70. roky

Foto. Ľ. Stacho

Detské mestočko - 70. roky

Foto: Ľubomír Stacho

3 CENTRÁ PRE DETI A RODINY (CDR)

Podľa platnej legislatívy sa názov Detský domov zmenil na Centrum pre deti a rodiny v roku 2018.

Ide o:

- Pobytovú formu.
- Ambulantná /terénna forma – PK, RK/ iné metódy.
- Profesionálne náhradné rodiny.

Účel Centra pre deti a rodiny podľa § 45 ods. 1 písm. a) až c) zákona

V súlade s obsahom ustanovení zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon“), § 45 ods. 1 písm. a) a písm. c), je centrum pre deti a rodiny zariadenie zriadené na účel vykonávania:

1. opatrení dočasne nahrádzajúcich dieťaťu jeho prirodzené rodinné prostredie alebo náhradné rodinné prostredie na základe rozhodnutia súdu o nariadení ústavnej starostlivosti, o nariadení neodkladného opatrenia alebo o uložení výchovného opatrenia (ďalej len „pobytové opatrenie súdu“),
2. opatrení na predchádzanie vzniku, prehĺbovania a opakovania 1. krízových situácií dieťaťa v prirodzenom prostredí alebo náhradnom rodinnom prostredí 2. porúch psychického vývinu, fyzického vývinu alebo sociálneho vývinu dieťaťa z dôvodov problémov v prirodzenom rodinnom prostredí, náhradnom rodinnom prostredí, širšom sociálnom prostredí a v medziľudských vzťahoch.

Centrum pre deti a rodiny vykonáva pobytové opatrenia na základe: neodkladného opatrenia, výchovného opatrenia a ústavnej starostlivosti.

Ambulantná /terénna forma – PK/RK/ iné metódy.¹⁹

¹⁹ CDR Trenčín vykonáva Stretnutia rodinného kruhu.

Forma vykonávania opatrení podľa § 45 ods. 4 zákona:

- ✓ pobytová,
- ✓ ambulantná /terénna forma/.

Opis cieľovej skupiny Centra pre deti a rodiny

Pobytová forma pre deti:

- ✓ na základe rozhodnutia súdu o neodkladných opatrení, výchovných opatrení a ústavnej starostlivosti,
- ✓ na základe dohody – mladí dospelí.

Keďže jeden z autorov tejto publikácie pochádza z mesta Trenčín, tak podrobnejšie priblížime zariadenia CDR Trenčín a CDR Zlatovce (bývalé Detské mesto).

3.1 CDR Trenčín

Počet zamestnancov Centra pre deti a rodiny a štruktúra pracovných miest

Celkový počet: 39 zamestnancov

Z toho: riaditeľ (1), profesionálny náhradný rodič (10), vedúci úseku vychovávateľov (1), vychovávateľ (6), pomocný vychovávateľ (6), špeciálny pedagóg (2), psychológ (2), sociálny pracovník (4), ekonomickí zamestnanci (4), vodič/údržbár (2) ambulantná terénna forma (1).

Kapacita: 44 detí v pobytovej forme

Samostatné usporiadané skupiny: v kmeňovej budove fungujú dve skupiny, každá s maximálne 10 deťmi.

V desiatich profesionálnych náhradných rodinách je 20 detí a štyria mladí dospelí.²⁰

3.2 CDR Zlatovce (bývalé Detské mesto)

Počet zamestnancov Centra pre deti a rodiny a štruktúra pracovných miest

Počet zamestnancov: 108

²⁰ *Program Centra pre deti a rodiny Trenčín 2024*. Vypracovali: kolektív zamestnancov Centra pre deti a rodiny Trenčín. V Trenčíne, dňa 6.2.2024

Z toho: riaditeľ (1), profesionálny náhradný rodič (20), vedúci úseku vychovávateľov (1), vychovávateľ (22), pomocný vychovávateľ (9), pomocný vychovávateľ s EA (7), špeciálny pedagóg (2), psychológ (5), sociálny pracovník (7), ekonomickí zamestnanci (7), prevádzkový zamestnanec (9).

Kapacita centra: 131 miest, z toho:

- a) v samostatne usporiadaných skupinách:
 - ✓ 3 samostatné skupiny (3 x 10 detí),
 - ✓ 2 samostatné špecializované skupiny pre deti s duševným ochorením (2 x 8 detí),
 - ✓ 1 samostatná skupina pre maloleté matky s deťmi (10 detí),
 - ✓ 2 samostatné skupiny pre mladých dospelých (15 mladých dospelých),
- b) 2 samostatné skupiny §47 ods. 5 – 20 miest na vykonanie opatrení pobytovou formou pre dieťa s rodičom dieťaťa alebo osobou, ktorá sa osobne stará o dieťa,
- c) 20 profesionálnych rodičov (40 detí)²¹.

Počet detí kapacita/skutočný stav – 131/90

Za výchovu dieťaťa sa nesie zodpovednosť, ale za klienta v centre pre deti a rodiny nie je zodpovednosť. Na základe tejto nepísanej filozofie sociálny rezort zrušil výchovné skupiny. Vytvorili samostatne usporiadané skupiny v centrách pre deti a rodiny (CDR).

Pod CDR Trenčín spadá 44 detí/klientov, ktorým poskytuje starostlivosť (dozor a dohľad) 39 zamestnancov.

V CDR Zlatovce je umiestnených 90 detí/klientov, ktorým poskytuje starostlivosť.

V CDR sú aj také deti/klienti, ktoré tam nepatria a mali by byť umiestnené v liečebno-výchovných zariadeniach a niektoré v reedukačných zariadeniach. Koncentrovali sa jednej ustanovizne a tvárime sa, ako systém dokonale funguje.

²¹ Centrum pre deti a rodiny Zlatovce. *Výročná správa 2020*. Apríl 2020. Vypracovala Mgr. Žaneta Janišová.

Realita v praxi nám potom ukazuje ale niečo iné. Dnešná mládež po odchode z CDR nie je schopná sa adaptovať do spoločenského a občianskeho života. Poznajú iba svoje práva, ale bez povinnosti voči sebe a iným. Nemajú a nechcú mať nároky sami na seba. Očakávajú systémom natrčenej ruky od zriaďovateľa, sponzorov a 3. sektora, kde servilne všetko dostávajú bez pričinenia sa o to.

Pozeranie televízneho programu v Detskom mestečku

Foto: Vladimír Donner a Jaroslav Čeněk

3.3 Domovské vzdelávacie centrum Dunajská Lužná

Bc. Emil Malárik (ako otec myšlienky) prizval k spolupráci svojho dlhoročného priateľa a bývalého riaditeľa Detského domova v Pečeňadoch *PaedDr. Michala Bránika* k myšlienke založiť Domovské vzdelávacie centrum v Dunajskej Lužnej, ktoré otvorilo svoje brány prvým odchovancom z detských domovov v roku 2004. Pri tejto myšlienke prizvali k sebe tretiu osobu, keďže potrebovali pre mladých dospelých aj ženský vzor pre vytvorenie pocitu tepla domova. *PaedDr. Kamila Brániková* sa tejto myšlienke zhostila, keďže táto problematika jej je veľmi blízka od roku 1968. Spoločne s manželom a novými odchovancami tam bývali jeden rok - do septembra 2005.

Zámerom bolo, aby *Domovské vzdelávacie centrum* pripravilo odchovancov po odchode z jednotlivých detských domovov, aby im pomohli s ubytovaním, pracovne sa úspešne zaradiť a začleniť do spoločenského a občianskeho života. Doba bývania bola nie presne určená, ale bola limitovaná nato, aby si mladí dospelí našetrili obnos peňazí a aby mohli potom opustiť bránu *Domovského vzdelávacieho centra*.

Domovské vzdelávacie centrum spravuje OZ *Úsmev ako dar* a riaditeľom tohto zariadenia je v súčasnosti brat J. Mikloška ml., ktorý dlhé roky zastával funkciu predsedu OZ *Úsmev ako dar* a dnes figuruje ako Komisár pre deti.

Skúsenosť s Domovským vzdelávacím centrom Dunajská Lužná

„Keď som opustil Detský domov v Trenčíne - Zlatovciach (už to nie je Detské mestečko od roku 2005), tak mi sociálni pracovníci vybavili ubytovanie v Domovskom vzdelávacom centre Dunajská Lužná, ktoré spravuje a vlastní tzv. nezisková organizácia Úsmev ako dar. Zo začiatku sa mi tam páčilo, ale keď som si vypočítal, koľko som im tam mesačne musel platiť (podotýkam, že som platil 130 eur a 4 eurá za schody), tak som prišiel k záveru, že sa mi to nezdá ako pomoc zo strany Úsmevu ako dar, ale skôr ako vykorisťovanie. V jednej izbe sme bývali 2 odchovanci a to máte 260 eur za izbu s rozlohou menšou ako garsónka. V práci, ktorú mi vybavili cez svojho vd'ačného sponzora, som zarábala v Bratislave do 450 eur. Prišiel som k záveru, že táto tzv. nezisková organizácia

si umelo, ale vďačne vytvára z odchovancov z jednotlivých domovov vďačných otrokov – klientov!

Teraz žijem v Trenčíne a moje mesačné náklady na bývanie sú do 100 eur a v práci, ktorú som si sám vybavil zarábam viac ako 500 eur. Nepotrebujem nikomu robiť otroka a som sebestačný. Prečo? Pretože som získal ešte kvalitnú výchovu láskavých rodičov a základné vzdelanie v bývalom Detskom mestečku do roku 2005.“ (Zuzkovič, in Kozoň a kol. 2017, s. 279).

Najmilší koncert roka

V roku 1991 bola na pôde Detského mestečka založená Únia pracovníkov detských domovov. Zakladateľmi najmilšieho koncertu boli *PaedDr. Michal Bránik, pán Milan Hegeduš, Mgr. Eva Džodlová, Mgr. Magda Hagarová* a ďalší.

Jedným z ich cieľov, prvotným zameraním, bolo dať deťom možnosť realizovať svoje schopnosti v oblasti umeleckej tvorivosti. Do uvedenej aktivity sa vtedy aktívne každoročne zapájalo asi 1200 detí z detských domovov. Čoraz viac ich hľadalo krásu v umeleckom slove, tanci, piesne, folklóre a ľudových zvykoch... Každoročne sa uskutočňovali regionálne prehliadky najmilších koncertov, ktorých vyvrcholením býva každý rok *Najmilší koncert roka* v Istropolise.

Názov podujatia *Najmilší koncert roka*, bez prvotného zamerania, je odcudzený a zneužitý v prospech OZ *Úsmev ako dar*. Je vystúpením pozvaných umelcov, často pseudoumelcov či súborov, ktorý sa každoročne vysielia na Štedrý deň pre svojich vďačných sponzorov.

Poznámka: „*Kiež by sa deti realizovali na javisku a nie v publiku.*“

4 VÝZNAMÍ PREDSTAVITEĽA NÁHRADNEJ STAROSTLIVOSTI DETÍ VO SVETE A NA SLOVENSKU

Prof. Dr. Hermann GMEINER, zakladateľ SOS detských dediniek

Narodil 23.6. 1919 v rakúskom Alberschwende, prišiel v mladosti o svoju mamu, čo ho inšpirovalo zasvätiť svoj život deťom v núdzi. Po druhej svetovej vojne, kde slúžil ako vojak, začal študovať medicínu v Innsbrucku s cieľom stať sa pediatrom. V roku 1949 založil združenie „SOS detské dedinky“. Prvý domov, „Haus Frieden“, postavil v Imste v Tirolsku. H. Gmeinerova vízia, založená na vytváraní rodinných domov pre deti s SOS matkami a súrodencami, sa rozšírila po celom svete. Kampaň „Rice Grain Campaign“

viedla k založeniu prvej detskej dediny mimo Európy v roku 1963 v Kórei. Dnes SOS Children's Villages pôsobí vo viac ako 130 krajinách a pomáha takmer 3 miliónom ľudí. H. Gmeiner zomrel v roku 1986 a jeho dedičstvo žije ďalej v tisíckach detských domov a sociálnych projektov.

Prof. Dr. Hermann Gmeiner

„Nepoznám lepší spôsob, ako pomôcť deťom, než im dať matku, dať im bratov a sestry, dať im dom a dedinu.“

Anton Semjonovič MAKARENKO, pedagóg, ktorý položil základy súčasnej výchovy a vzdelávania

Narodil sa v roku 1888 a zomrel v roku 1939. Bol jedným z najväčších pedagógov nielen bývalého Sovietskeho zväzu, ale aj na celom svete. Organizácia UNESCO ho zaradila aj s Máriou Montessori medzi pedagógov, ktorí položili základy súčasnej výchovy a vzdelávania. A. Makarenko odhalil zákonitosti výchovy, ktoré sa stali samozrejmosťou. Bol presvedčený, že vychovať šťastného človeka bez lásky nie je možné. Vo svojich knižkách a vo

viacerých publikáciách predstavil všestranný systém pedagogického pôsobenia na deti a mládež, vyplývajúceho zo všeobecných noriem so

zameraním na budovanie beztriednej spoločnosti, a preto sa v súčasnosti jeho dielo už takmer vôbec nespomína. No okrem tejto problematiky sa zaoberal aj výchovou v ro-dine. Niektoré jeho názory súvisiace s výchovou v rodinách sú veľmi aktuálne i dnes.

Anton Semjonovič Makarenko

„Naučiť človeka byť šťastným nie je možné, ale vychovať ho tak, aby bol šťastný, to možné je.“

Prof. PhDr. Zdeněk MATĚJČEJ, CSc., zakladateľ SOS detské vesničky

Prof. PhDr. Zdeněk MATĚJČEJ, CSc., „Pěstouni a adoptivní rodiče jsou hrdinové současnosti.“

Bol svetoznámy detský psychológ. Zaoberal sa najmä psychickými vývinom detí v náhradnej starostlivosti, teda v prostredí psychickej deprivácie (tento

pojmem zaviedol spolu s kolegom Josefom Langmeierom). Preslávil sa výskumom dyslexie a podporoval pestúnsku starostlivosť. Napríklad sa zaslúžil o vznik prvých SOS dedín v Českej republike. Je považovaný za reformátora starostlivosti o deti, ktorý zdôrazňoval nezastupiteľnú úlohu rodiny.

Doc. PhDr. Dobromila Iva VAŇKOVÁ, CSc., dlhoročná riaditeľka chlapčenského detského domova v Bratislave Krásna Hôrka a spolu-zakladateľka Detského mestečka v Trenčíne

**Doc. PhDr.
Dobromila Iva
Vaňková, CSc.**
(druhá zľava)

*"Deti sú budúcnosť
národa. Nie je to
fráza, je to realita.
Preto je až
neuveriteľné, že
Detské mestečko v
Trenčíne je ohrozené
zánikom."*

Narodila sa 5.1.1925 v Háji u Opavy. Náročnej náhradnej výchovnej starostlivosti z odborného hľadiska sa venovala celý svoj život. V minulosti bola viac ako 10 rokov riaditeľkou chlapčenského detského domova v Bratislave. Keďže ovládala viacero cudzích rečí, o. i. aj francúzštinu, viac ako 30 rokov pôsobila vo FICE (Medzinárodná organizácia detských domovov založená vo Švajčiarsku v roku 1951 – organizácia fungovala pri UNESCO) ako vedúca odboru výchovy a vychovávateľstva. Z pozície tejto funkcie sa aktívne zúčastňovala svetových kongresov, ktoré sa venovali problematike výchovy detí, dokonca 2 x aj organizovala svetový kongres v Prahe (v rokoch 1962 – 1990). Prvé vdýchnutie Detskému mestečku dala pred 50. rokmi, ktorá zohrala v starostlivosti o „deti z ulice“ nesmierne dôležitú úlohu.

Doc. PhDr. Albín ŠKOVIERA, PhD.,

liečebný pedagóg a dlhoročný riaditeľ DC na Trnávke v Bratislave

Vyštudoval liečebnú pedagogiku na Filozofickej fakulte v Bratislave. V roku 1972 nastúpil pracovať do Detského diagnostického ústavu v Košiciach, kde sa prvýkrát stretol s problematikou „problémových“ dospievajúcich detí v adoptívnych rodinách. Od roku 1978 pracoval v DDÚ Bratislava, kde sa podieľal na priekopníckej práci pri zavádzaní terapeutického komunitného systému, dobrovoľných diagnostických pobytov i postredukáčnej pomoci deťom s problémami v správaní a ich rodičom. Od roku 1990 sa ako riaditeľ zariadenia orientoval na terapeutickú prácu s rodičmi umiestnených detí a na ich možný návrat do pôvodnej rodiny i na možnosť umiestnenia detí v náhradných rodinách (spolupracoval s OZ Návrat). V roku 2002 odišiel pracovať na Univerzitu Komenského. Vo svojej dizertačnej i habilitačnej práci sa venoval náhradnej výchove. Z jeho monografií sú najznámejšie *Dilemata náhradní výchovy* (Portál, 2007) a *Malá polepšovňa (pre rodičov)*.

Doc. PhDr. Albín Škoviera, PhD.

„Štát v svojom sociálnom koncepte preberá takú mieru zodpovednosti za dieťa a rodičov na seba, že tak vlastne uľahčuje rodinám ich znefunkčnenie, zvyšuje ich závislosť, posilňovaním ich bezmocnosti posilňuje svoju moc, tzn. zbavuje ich slobody.“

PhDr. Vladimír VACHALÍK, CSc.,

špeciálny pedagóg, riaditeľ Výchovného ústavu mládeže v Hlohovci
a riaditeľ Detského mestečka v Trenčíne-Zlatovciach

Narodil sa 1. novembra 1929 v Papradne, okres Považská Bystrica. V roku 1964 ukončil špeciálnu pedagogiku na Filozofickej fakulte v Bratislave. Okrem aktívnej práce vo Výchovnom ústave pre mládež v Hlohovci, zároveň externe vyučoval na Katedre špeciálnej pedagogiky pri PdF UK v Trnave, Bratislave a v Nitre. Pôsobil ako člen komisie na udeľovanie vedeckých hodností pri doktorandských prácach a kandidátskych prácach z oblasti etopédie. Aktívne spolupracoval v odbore kriminalistiky na ministerstve vnútra, kde sa zúčastňoval pravidelných porád, prezentoval odborné príspevky a hodnotenia za školstvo, prispieval do odborného časopisu Kriminalistka. Bol poradcom predsedu vlády ČSSR a poradcom ministra spravodlivosti Slovenskej socialistickej republiky v otázkach mládeže až do roku 1989.

PhDr. Vladimír Vachalík, CSc.

„Motívy veľmi účinne vplývajú pri tvorbe a formovaní charakteru dieťaťa. Voliť si však bude iba motívy príťažlivé, názorné, príjemné a živé. Taký motív, ktorý si nevie predstaviť, s ktorým nemá skúsenosť, čo mu nevieme dostatočne názorne zdokumentovať ho nezaujíma a neprijme ho.“

Už ako dôchodca, v roku 1990, úspešne absolvoval výberové konanie na miesto riaditeľa Detského mestečka v Trenčíne – Zlatovciach, kde pôsobil až do 1. januára 1997. Od 1. januára 1997 do 30. 6. 2002 vybudoval Pedagogicko-psychologickú poradňu (PPP) Okresného úradu v Hlohovci, kde pôsobil ako riaditeľ. Následne stál pri zrode Špeciálno-pedagogickej poradne v Hlohovci. Dňa 30. 6. 2010, presne po 60-tich rokoch školskej a výchovnej práce, odišiel do dôchodku. Je autorom monografie *Eliminovanie delikventných foriem správania mladistvých*.

5 BIO-PSYCHO-SOCIÁLNE VZŤAHY MEDZI VYCHOVÁVATEĽMI A DEŤMI V CENTRE PRE DETI A RODINY

Všetky edukačné a liečebno-výchovné zariadenia na Slovensku sa odlišujú od centier pre deti a rodiny (ďalej CDR) v tom, že jedinec (dieťa) do nich prichádza z rodiny a vracia sa do rodiny. Podľa zistení prof. Woloszynovej (1981) sa tým lepšie plnia, najmä školské zariadenia, svoju funkciu, čím lepšie plní svoju funkciu rodina. Funkciou CDR je zvyčajne iba dozor a dohľad a imitácia rodiny, ktorá neexistuje, ale v názve to má zariadenie deklarované na poslednom mieste. (Diešková 1985).

Na zložitosť a náročnosť zamerania náhradnej starostlivosti detí v CDR pôsobí medziiným aj to, že dieťa si sem prinieslo svoju predchádzajúcu problematiku, často zložitú sociálnu skúsenosť a zvyčajne aj zníženú biologickú dispozíciu. Na rozvoj emocionálnych, motivačných a kognitívnych štruktúr dieťaťa zverenému do náhradnej starostlivosti detí má pôsobiť k tomu citovo usporiadené prostredie CDR. Výchovná skupina detí v CDR má mať predpoklady zohrať pozitívnu úlohu ako vhodná náhradná rodina. Preto je stále aktuálna otázka pre prax ako aj pre výskum – čo sa v náhradnej starostlivosti detí v CDR, resp. na MPSVaR SR v posledných rokoch zmenilo k lepšiemu?

Pozitívne je, že sa v CDR zlepšilo materiálne zabezpečenie prostredia, ale negatívne sa znížil počet erudovane kvalifikovaných zamestnancov - vychovávateľov, psychológov a špeciálnych pedagógov. Vychovávatelia chodia do CDR iba ako pozorujúci a dozerajúci. Zásluhou riadiacich orgánov, ako aj tvorivých nápadov a experimentov pracovníkov v CDR, došlo k premenám v organizácii života výchovných skupín v CDR. Bez ohľadu na to, či ide o tzv. rodinný alebo klasický typ CDR – najvýznamnejším pozitívnym ukazovateľom je heterogénna skupina z hľadiska veku a pohlavia, pričom sa znížil aj priemerný počet detí v skupine.

5.1 Pravidlá pre tvorivú činnosť vychovávateľa CDR

- ✓ Nežiadať jednoznačne správne riešenie problémov, ale podnecovať deti v CDR k alternatívnym riešeniam.

- ✓ Nepredpokladať, čo vie alebo nevie dieťa, ale nahradiť predpoklady poznáním.
- ✓ Nepotláčať samostatnosť, zámernosť, humor, ktoré smerujú do budúcnosti, ale podporovať ho.
- ✓ Vo fáze tvorenia nehodnotiť, v najlepšom prípade iba nenápadne usmerňovať tok myšlienok.

Tieto pravidlá by mal nielen vychovávateľ, ale riaditeľ, učiteľ a profesionálny náhradný rodič zakomponovať vhodne do systému svojej práce, pretože v spojení s tradičnými formami sa zvyšuje efektívnosť edukačnej činnosti. Využívanie týchto pravidiel zvyšuje pravdepodobnosť, že sa vytvárajú vhodné podmienky pre tvorivosť. K týmto podmienkam patrí aj schopnosť vychovávateľa v CDR:

- ✓ Vytvoriť bezprostrednú atmosféru naplnenú dôveru, oporou - otázkami a odpoveďou.
- ✓ Stimulovať k premýšľaniu nad známymi i menej známymi poznatkami a faktami.
- ✓ Prehľbovať vzájomné interpersonálne vzťahy, utvoriť atmosféru kooperácie medzi deťmi navzájom i medzi deťmi a vychovávateľom.
- ✓ Pozorne zaujať citlivý postoj k prejavom spontánnosti, originalite, iniciatíve, zvedavosti i humoru detí.
- ✓ Utvárať podmienky pre diskusiu o výsledkoch tvorivej činnosti detí.
- ✓ Odmeňovať nezvyčajné, hodnotné a užitočné nápady.
- ✓ Poskytovať nekompletné informácie s cieľom zvýšiť zvedavosť a podnietiť vnútornú motiváciu pre tvorivé učenie s trvalejším efektom.
- ✓ Podnecovať hľadania riešenia nekompletné zadanej úlohy.
- ✓ Vytvárať situácie, v ktorých sa „učí“ nielen dieťa, ale i vychovávateľ a učiteľ.
- ✓ Nerozdeľovať deti na dobré a zlé.
- ✓ Edukačnú činnosť v CDR prispôbiť podľa veku a pohlavia deti.

Doterajšiu istotu vytvoreného tradičného zázemia vo výchove v prostredí náhradnej starostlivosti v CDR vystriedala neoliberálna (ne)výchova „od niekoho k inému“ bez konkrétnej zodpovednosti za výsledok výchovy. Napr. v prípade čerpania dovolení alebo náhradného voľna vychovávateľov,

v skupine detí sú suplovaní zastupujúcimi vychovávateľmi veľmi často s protichodnými požiadavkami na zverené deti a na ich plnenie. Detí (po novom klienti) to vnímajú ako chaos, snažia sa plneniu požiadaviek vyhnúť.

„Formalizmus vychádza z toho, že sa to „musí“. Prejavuje sa mentorovaním a odtrhnutím výchovného pôsobenia od skutočného života. Názory a postoje vychovávaných sa neberú do úvahy.“ (Vaniš, L. 2005, s. 64).

O dôsledkoch výchovy prostredníctvom nástroja moci A. Škoviera (1997) uvádza: *„Násilie môže mať v jednotlivých inštitúciách a ich subsystémoch rozličnú podobu. Môže to byť predovšetkým:*

- ✓ *Nedostatočná a neodborná starostlivosť o deti, zanedbávanie rozvoja detí, od záujmovej činnosti až po pracovné zručnosti a návyky.*
- ✓ *Nejasné alebo prehnané reštriktívne pravidlá súžitia, málo motivujúce, alebo výrazne motivujúce odmeny a tresty, ponížujúce tresty, obmedzovanie vhodných kontaktov s rodičmi a kamarátmi.*
- ✓ *Ideové zneužívanie (od povinných náboženských aktivít, až po vystupovanie deti na akciách politických strán).*
- ✓ *Nerešpektovanie intimity (od otvárania a čítania korešpondencie, čítanie denníka bez súhlasu dieťaťa až po neodborné zverejňovanie ľahko identifikovateľných údajov o dieťati).*
- ✓ *Vlastnícky postoj k dieťaťu (rozhodovanie vo vážnych otázkach bez toho, aby sa dieťa k tomu vyjadrilo).*
- ✓ *Nerešpektovanie národnostného a etnického pôvodu dieťaťa („pomáďarčovanie“ „poslovenčovanie“ detí, zákaz medzi sebou používať materinský jazyk, spievať rómske piesne, atď.).*
- ✓ *Jednostranná orientácia detí (preferuje sa jedna oblasť, ktorá zariadeniu „robí image“ na úkor prípravy na reálny život). (Škoviera, A. 1997, ss. 20 – 26).*

Deti v centrách pre deti a rodiny pociťujú zmenu edukácie nejednotných výchovných požiadavkách vychovávateľov, čo pôsobí ako zásah do ich istôt pre ich anticipáciu plánovania perspektív života. Striedajúci sa vychovávatelia v skupine deti nemajú, už uvedených objektívnych dôvodov, možnosť sa hodnotne citovo naviazať s deťmi vo vzájomne previazaných vzťahoch. Následok je, že deti vyhľadávajú rovesnícke skupiny výchovného

ovplyvnenia vychovávateľmi. Tu nachádzajú citové porozumenie a stabilitu zázemia. Väčšinou v takýchto skupinách vynikajú jednotlivci – prirodzení vodcovia, ktorí ovplyvňujú celú skupinu. Často v naivných predstavách o živote uchylujú sa k páchaniu trestnej drogovej činnosti, získavajú predčasné sexuálne skúsenosti a dochádza k útekom z prostredia CDR.

Zmennosť a striedanie služieb vychovávateľov v skupinovom systéme je vážny problém v náhradnej starostlivosti detí v CDR. Spôsob striedania vychovávateľov poskytuje príliš krátky kontakt na to, aby mohla vychovávateľka citovo podnecovať dieťa v rozvoji emocionality. Vzťah vychovávateľ – dieťa sa stáva neosobný a bez vzťahový.

5.2 Vychovávateľ CDR a komunikácia s deťmi

Vychovávateľ, ktorý sa zamýšľa nad témou rozhovoru s deťmi v CDR a pripraví si vzťahový rámec (čo všetko do témy zahrnie), sa takto spravidla angažuje do výchovy. Má byť, aby poskytol rozhovor mladším aj starším deťom. Ak vychovávateľ v skupine zvolí zaujímavú tému, blízku deťom, ich životu a ich záujmom, túžbam a podobne, budú sa s ňou identifikovať a stotožňovať. Možno sa deti budú zapájať veľmi aktívne, ale vychovávateľ musí dávať pozor, aby mu rozhovor „nevypadol z rúk“, aby rozvíjal tému k splneniu cieľa a obohateniu znalosti detí, a to za ich účasti.

Treba viesť s deťmi čo najkratší monológ a dbať na to, aby sa komunikácie zúčastnili nielen aktívne, ale aj pasívnejšie deti (podľa Langmeierovcov). Vychovávateľ, ktorý je na skupine v CDR s výchovnou skupinou, má sa prispôbiť vývinovej úrovni každého dieťaťa, na ktoré sa v rámci skupiny detí práve sústreďí. Najviac chýb robia práve tí vychovávatelia, ktorí nenadväzujú komunikáciu s deťmi.

Príklad z praxe: „*Tak deti, Peter navrhuje, aby sme všetci na skupine varili guláš. Súhlasíte, alebo ma niekto iný návrh?*“ Dobrá atmosféra na využitie podmetov sa vytvára v takej skupine, kde deti cítia, že ich kvalita nie je zbytočná a na svoje otázky a poznámky dostávajú odpoveď. Správanie vychovávateľa CDR aj po estetickej a kultúrnej stránke je vzorom ako aktuálny model pre deti. Vzťahy medzi deťmi v celej skupine, ako aj vzájomné vzťahy medzi staršími a mladšími deťmi, medzi dievčatami a chlapcami,

medzi súrodencami, poprípade medzi kamarátmi a rovesníkmi (v škole) sú mimoriadne dôležité. Taktiež výskyt rôznych problémov v rámci skupiny, prípadne „čiernych oviec“ v skupine. Patrí sem aj podpora, pomoc a spolupráca v rámci celej skupiny, prípadne odmietanie pomoci a rivalita medzi deťmi a, žiaľbohu, medzi vychovávateľmi.

Príležitosť jednotlivých detí pocítiť účinnosť vlastnej aktivity vo výchovnej skupine môže posilniť aj ich duševné zdravie a taktiež rastie aj sebadôvera. V heterogénnej výchovnej skupine sa do veľkej miery splňa požiadavka obojsmernej komunikácie medzi vychovávateľom a deťmi, ako aj medzi deťmi rôzneho veku a pohlavia. Dalo by sa uviesť veľa pekných príkladov a pokiaľ sú niekde nedostatky, pri dobrej vôli a zamyslení sa dajú odstrániť. Znížili sa nároky na vzdelávanie, keď CDR prešli z rezortu školstva pod sociálny rezort.

Posedenie s babičkou – Nad tajmi vodného sveta – Spoločná oslava narodenín.

Foto: Vladimír Donner a Jaroslav Čeněk

5.3 Východiská pre prácu vychovávateľa v CDR

Deti, ktoré sú zverené do náhradnej starostlivosti detí v CDR, by mali nachádzať svoj druhý domov. Tu prežívajú svoje detstvo, dospievanie a formujú sa predstavy o živote, kde získavajú rôzne skúsenosti. Ich pobyt v CDR ovplyvňuje a formuje ich osudy. Záleží predovšetkým na úrovni edukačnej práce vychovávateľa, aby edukáciu týchto detí postavil na špeciálnopedagogických a psychologických základoch. Ako pôsobí edukácia na dieťa v prostredí náhradnej starostlivosti CDR, taký to bude mať vplyv na dieťa v dospelosti.

Život v CDR, denný, ale aj nočný dohľad vychovávateľov, problémy detí (ich riešenia), ale aj vychovávateľa medzi sebou tvoria veľmi zložité pletivo najrôznejších udalostí a úloh. Ich riešenie spočíva predovšetkým v rukách výchovných pracovníkov.

Existuje tajomstvo úspešnej výchovy? Prečo sú niektorí odchovanci úspešní a iní neúspešní? Je to všetko len vec náhody?

Jedno je isté: ak existuje tajomstvo úspešnej výchovy, potom ho milióny vychovávateľov v náhradnej starostlivosti detí a profesionálnych náhradných rodičov, doposiaľ neobjavili, tak sa do dnešnej doby neobjavilo. Na Slovensku v posledných desaťročiach veľmi prudko vzrástol počet detí bez rodičov – siroty žijúcich rodičov.

V niektorých CDR vládne atmosféra otvorených konfliktov a nesúladi, ktorý postihuje všetkých, ktorí žijú pod jednou strechou. Hoci v mnohých iných prípadoch vyzerajú veci na prvý pohľad normálne, pod ich povrchom sa ukrývajú citové rany spôsobené v detstve, pred umiestnením do CDR, ako trpkosť a nevyslovené neodpustenie, pretože prostredie CDR im nemôže objektívne poskytnúť zadosťučinenie. Prejavom sú dôsledky posttraumatickej poruchy na rôznej úrovni, ktoré sú popísané psychoanalytickej literatúre. Skôr či neskôr to má tendenciu prepuknúť vo forme akéhosi duševného alebo citového zlyhania, ktorého príčina sa možno nikdy presne nezistí.

5.3.1 Požiadavky na povolanie vychovávateľa CDR

V máloktorom povolaní sa uplatňujú tak vysoké nároky na celú osobnosť zamestnancov, ako je to u vychovávateľov v CDR. Spoločnosť im zveruje deti, ktorým je nutné zabezpečiť všestrannú starostlivosť. Rodinné i životné zázemie, optimálne podmienky pre rozvoj ich osobnosti, umožniť získať základné a odborné vzdelanie. Pripraviť ich na budúce povolanie. Vychovať z nich cenných, užitočných a aktívnych občanov nášho štátu.

Kritériá na prácu vychovávateľa

- Ľudský vzťah k deťom predškolského, školského a staršieho veku.
- Práca v prislúchajúcom výchovno-vzdelávacom zariadení (dĺžka praxe 5 rokov).
- Občianska a mravná bezúhonnosť, ich nezištný prístup k práci a životu v Centre pre deti a rodiny.
- Osobnostné predpoklady na spoluprácu a harmonické spolužitie s pracovným kolektívom (jednotlivým pracovným úsekom).
- Vysokoškolské pedagogické vzdelanie II. stupňa (špeciálna pedagogika, liečebná pedagogika, učiteľstvo, vychovávateľstvo a psychológia).

Pozitívne vlastnosti vychovávateľa

- ✓ Spoznať vychovávaného v najdôležitejších podmienkach.
- ✓ Dokázať odlíšiť vlastnosti podstatné od nepodstatných.
- ✓ Nevynášať unáhlené úsudky a závery.
- ✓ Nepodľahnúť subjektívnym dojmom vyplývajúcim z antipatie (ale ani zo sympatie).
- ✓ Nepreceňovať (ale ani nepodceňovať isté vlastnosti), aby nevzniklo neobjektívne hodnotenie ostatných vlastností.
- ✓ Usilovať sa odhaľovať príčiny konania detí prostredníctvom motivácie.
- ✓ viesť starostlivo záznamy o pozorovaní detí.

- ✓ Spolupracovať s ostatnými vychovávateľmi, triednym učiteľom, ostatnými vyučujúcimi, vedúcimi záujmových krúžkov.
- ✓ Rešpektovať vekové osobitosti detí.
- ✓ Byť z každej stránky osobným príkladom deťom.

Výber a prijímanie vychovávateľov sa uskutočňovalo (už tomu tak nie je) konkurzným výberovým pokračovaním. Poznávanie prechádzalo od podania žiadosti o prijatie, cez vyžiadanie si pracovno-odborného hodnotenia a ľudské spolunažívanie v pracovnom kolektíve. Dnes je to skôr nábor vychovávateľov, do úzadia ide výber vychovávateľov. Kvantita prevýšila kvalitu v spoločenstve.

Štyri skupiny vychovávateľov

1. Nenapĺňa ich práca s deťmi, ale robia to preto, že im to z nejakého dôvodu vyhovuje.
2. Chceli by deťom pomôcť, ale nepôjdu proti vedeniu, zriaďovateľovi a 3. sektoru (OZ Úsmev ako dar).
3. Nájdeme aj takých, ktorí nevedia s deťmi pracovať, ale vyhovávajú sa, že keby mohli, tak by pracovali.
4. Potom sú takí, ktorí idú proti prúdu, snažia sa, sú s vedením stále v konflikte a majú z toho, čo robia, dobrý pocit, kým sa ich cesty nerozídu nadobro.

Zodpovednosť u vychovávateľov je dvojsečná: spoločenská (spoločnosť kladie vysoké nároky na kvalitu ich práce) a ľudská (do značnej miery je v každom prípade zodpovedný za súčasné i budúce osudy zverených detí).

Vychovávatelia majú vo svojich výchovných aktivitách udržiavať neformálne medziludské vzťahy. Deti majú cítiť, že ich vychovávatelia majú radi, že sú spravodliví ku všetkým, že sú láskaví, že sa zaujímajú o ich problémy, že im vedia správne a najmä priateľsky poradiť. Deti by mali žiť ako členovia veľkej domácnosti (rodinný rámec chýba v CDR), majú mať pocit spolupatričnosti, vypestovať si k ostatným deťom a vychovávateľom vzťah. Staršie deti by sa mali prirodzene starať o mladšie deti (viac v knihe Rodinné príbehy bez rodín), pomáhať im v rôznych činnostiach, učiť ich správne sociálne sa správať a konať. To je veľmi presvedčivá a dobrá výchova detí k rodičovstvu.

Výchova a vzdelávanie detí v náhradnej starostlivosti je zložitý organizmus, než aby sa dal schovať do jednej tašky. Vychované deti so vzdelaním sú zárukou, že spoločnosť bude v budúcnosti prosperovať, ale výchovou nepripravené deti do bežného života sú pre spoločnosť príťažou.

Mnohé otázky a problémy profesie vychovávateľa, jeho spoločenského poslania, sú veľmi úzko späté aj s etickými požiadavkami na povolanie vychovávateľa, morálne hodnoty a na osobnosť vychovávateľa. Viacerí autori sa zhodujú na tom, že vychovávateľské vzdelávacie programy ignorujú morálne a etické dimenzie výchovy a vyučovania. Uprednostňujú sa školiace strediská, ktorých zriaďovateľom je ÚPSVaR, v ktorých školia vychovávateľov nie odborníci z rezortu školstva, ale v prevažnej miere členovia z neziskových organizácií. Pri školení dochádza k nesprávnej interpretácii pojmov výchova, vzdelávanie, etická pedagogika ap.

Etika učiteľa, vychovávateľa, riaditeľa, či zástupcu riaditeľa v CDR sa nachádza aj v preambule (etický kódex).

- Poslanie a morálka pedagogického zamestnanca v CDR.
- Vzťah vychovávateľa, riaditeľa v CDR a odborného zamestnanca k sebe samému a k výkonu pracovnej činnosti.
- Vzťah vychovávateľa, riaditeľa CDR k deťom, ku kolegom a k verejnosti.
- Ľudský, ale zároveň profesionálny prístup ku kolegom a deťom.

Najväčším nedostatkom v centrách pre deti a rodiny je ten, že sa deti prestali systematicky vychovávať a vzdelávať. Riaditelia sú mocensky dosadzovaní cez ÚPSVaR bez prísneho výberu - vyžiadania si posudku od predošlého zamestnávateľa. Dokonca poniektorí riaditelia nikdy nepracovali v podobných zariadeniach. Dnes ÚPSVaR a OZ *Úsmev ako dar* prezentujú, že riaditelia majú byť v prvom rade dobrí manažéri.

V súčasnosti v CDR máme v jednej samostatnej usporiadanej skupine (SUS) približne 8 – 10 detí, pri ktorých sa striedajú spravidla 3 vychovávateľky – VŠ vzdelaným (mužský vzor je chýbajúci), 2 pomocné vychovávateľky – SŠ vzdelanie a 1 pomocná vychovávateľka s ekonomickou agendou – SŠ vzdelanie. Napriek tomu OZ *Úsmev ako dar* pre širokú verejnosť prezentuje v mediálnom priestore a na konferenciách, že sa im podarilo naplniť ich

základné motto „*Aby každé dítě malo rodinu...*“ Čo je na tom rodinné, keď okolo rodiny to ani nešlo? Ako samostatná usporiadaná skupina spravidla piatimi až šiestimi vychovávateľkami je viac ako rodina? O úspešnosti vzdelávacej (vzdelávacej úspešnosti) ani nehovorím. V roku 2006 pri počte 2 502 žiakov v CDR zo ZŠ, gymnázií a špeciálnych škôl, sme mali 1 203 žiakov v špeciálnych školách (48,10%).

Ako sa pripravujú žiaci v CDR na výchovno-vzdelávací proces? Ako prebieha príprava detí po stránke finančnej gramotnosti a prípravy na odchod po ukončení ústavnej starostlivosti?

I dieťa v CDR môže byť také, aké chce byť, niekedy je to otázka disciplíny, ale dá sa to zvládnuť. Čo zasejeme do detí, to budeme žať. Nie je to fráza, ale realita!

5.4 Odborník verzus neodborník v centrách pre deti a rodiny

Neberie sa príliš do úvahy, aby do života detí v CDR v dostatočnej miere vstupovali zamestnanci CDR so špeciálnou a liečebnou pedagogickou a psychologickou odbornosťou, ktorí majú z odborného hľadiska najbližšie k deťom so špecifickým potrebami.

ÚPSVaR SR jednostranne, v spolupráci s vplyvným OZ *Úsmevom ako dar*, presadzuje v praxi CDR jednakoľajnosť, preferuje sa sociálna starostlivosť, činnosť sociálnych pracovníkov. Z odborného stanoviska je ťažko pochopiteľné, aby sociálne zabezpečovanie detí sociálnymi pracovníkmi mohlo vykryť podstatu riešenia problematiky každodenného života detí v CDR a zabezpečiť primeranú prípravu do života týchto detí, bez odstraňovania príčin porúch správania, ktoré bránia ich osobnostnému a sociálnemu rozvoju.

Odborníci – pedagógovia, psychológovia, špeciálni alebo liečební pedagógovia by ako zamestnanci v CDR mali mať vo väčšej miere uplatnenie v činnosti CDR. Samozrejmosťou má byť aj metodické zabezpečenie pre výkon odbornej činnosti s primeraným mzdovým ohodnotením.

Problematika rôznych špecifických porúch správania detí v CDR vo všeobecnosti nechce byť videná, medializovaná a riešená. Na najmilšom koncerte *Úsmevu ako dar* sa prezentuje, ako v týchto zariadeniach všetko

dobre funguje. Činnosť v CDR je v prevažnej miere nasmerovaná na základné zabezpečenie sociálneho fungovania detí, pričom sa preferuje sociálna práca. Sociálna práca ale v pravom slova nevychováva a nevzdeláva, ale vytvára sociálne podmienky pre výchovu a vzdelávanie detí. Nemala by vo svojej praxi nahrádzať odbornú činnosť iných odborníkov.

Sociálna práca vo všeobecnosti nevychádza zo sociálnej politiky, ale pohybuje sa v jej priestore, kde jej ohraničenia sú vo všeobecnosti určované morálnou a etickou stránkou. Sociálna práca neprotirečí sociálnej politike. Ako príklad nevhodného postavenia sociálnej práce v CDR uvádzame niekoľko štatistických údajov.

Pri vývoji vybraných štatistických ukazovateľov za roky 2015-2019 sa hlavne zastavujeme pri tabuľke 1, kde v sledovanom období prišlo k nárastu počtu zamestnancov s kvalifikáciou sociálnej práce a asistentov sociálnej práce v CDR o 314. (upsvar.sk).

Tabuľka 1 *Sociálni pracovníci v CDR*

Rok	2015	2019
Celkový počet sociálnych pracovníkov v CDR	231	545
Navýšenie počtu sociálnych pracovníkov v CDR	314	

Navýšenie počtu sociálnych pracovníkov v CDR bolo o 314, pričom u odborných zamestnancov je to iba 145 (psychológovia, špeciálni pedagógovia a liečební pedagógovia – Zdroj: upsvar.sk).

Podľa A. Škovieru „*Pomer neodborných pedagogických pracovníkov a odborných pedagogických pracovníkov sa zmenil v niektorých CDR až na 66,67% neodborných a 33,33% odborných pedagogických pracovníkov.*“ (Škoviera, A., in Kozoň, A. a kol. 2017, s. 81-82).

MPSVaR SR a jej zložka ÚPSVaR SR v sociálnej oblasti nemajú podľa nášho názoru jasné, čo a ako ďalej s činnosťou CDR, pričom odbornosť zamestnancov naďalej klesá. Zvýšili sa aj finančné prostriedky na činnosť CDR a pritom sa dostávajú do existenčných problémov. Ako? A prečo? Naďalej nevedia a ani nechcú transformovať a naplniť základné motto Úsmevu ako dar: „*Aby každé dieťa malo rodinu*“, ako hrdo (proklamovali) po roku 2000, alebo de-inštitucionalizovať (cca. od roku 2006).

V roku 2015 bolo v CDR umiestnených 4622 a v roku 2019 bol zaznamenaný počet 4898 detí, čo je navýšenie o 276 detí – nárast o 5,98%. V reedukačných centrách v roku 2015 bolo 435 detí a v roku 2019 tento stav bol 512 detí, čo je navýšenie o 77 detí – nárast o 17,7 % (Tabuľka 2).

Tabuľka 2 Počet detí s nariadenou ústavnou starostlivosťou

Rok	2015	2016	2017	2018	2019
CDR	4622	4744	4583	4747	4898
RC	435	387	479	538	512

Zdroj: upsvar.sk

Poznámka: CDR (Centrum pre deti a rodiny), RC (Reedukačné centrum)

Jozef Mikloško ml., ex-predseda OZ *Úsmevu ako dar* a Komisar pre deti, dlhodobo prezentuje na sociálnych stránkach, že sa im podarilo naplniť základné motto OZ *Úsmevu ako dar*: „Aby každé dieťa malo rodinu.“ Deti v náhradnej starostlivosti dnes nežijú v detských domovoch, ale v centrách pre deti a rodiny, kde im ponúkajú akýsi rodinný rámec v samostatnej usporiadanej skupine (SUS), pri ktorej sa strieda nepretržite 5 vychovávateľiek po 8-hodinových intervaloch.

Jozef Mikloško ml. presadzuje, že systematicky treba pracovať s dieťaťom a jeho biologickou rodinou, aby sa dieťa na základe ekonomických problémov, ktoré sa v rodine vyskytujú, neboli nosným meradlom vyňatia dieťaťa/detí z rodín, ale aby sa predišlo k umiestneniu do CDR. Štatistické údaje ÚPSVaR SR uvedené tvrdenie v praxi nepotvrdzujú, ba naopak. V roku 2018 bol podiel počtu detí, ktoré žijú v náhradnej starostlivosti 1,38%, čo je nárast v porovnaní s rokom 2015 a taktiež aj s porovnaním s rokom 2016 (1,33%).

Je vytvorených 143 CDR pre 4898 detí. Bolo by potrebné vytvoriť 816 profesionálnych náhradných rodín. Do týchto profesionálnych náhradných rodín by mali ísť prednostne malé deti (0-6rokov), ale v tomto veku je v CDR umiestnených 1097.²²

²² Zdroj: upsvar.sk /Vývoj vybraných štatistických ukazovateľov 2015-2019/

Niektorí, liberálne orientovaní aktivisti, či priaznivci anti-pedagogiky, považujú sociálne zabezpečenie za najpodstatnejšie. Po prechode detských domovov pod sociálny rezort v roku 1997 táto doktrína dostala nekontrolovateľný priestor. V mene neexistujúcej rodiny v CDR sa mnohí prezentujú na vedeckých konferenciách a málokto poukazuje na súčasný reálny stav. Pozitívna deskripcia CDR po roku 2000 je iba marketingová proklamácia na prekrytie v praxi neuskutočneného motta *„Aby každé dieťa malo rodinu.“*

Obed v materskej škôlke v Detskom mestečku - 70. roky

Foto: V. Donner a Jaroslav Čeněk

6 PRACOVNÁ VÝCHOVA V CDR

„Kto nepracuje, nech neje“ - ide o príslovie, ktoré znamená, že človek by si mal svoje živobytie zaslúžiť prácou a nemal by očakávať pomoc alebo výhody bez vlastného pričinenia.

Dnešné deti a mládež vo všeobecnosti nemajú vytvorené dostatočné podmienky na vytvorenie kladného vzťahu k práci alebo ho majú len k určitej pracovnej činnosti. Nevedia ľudskú prácu oceniť, ohodnotiť a obyčajne nemajú dlhodobejšie životné ciele. V príprave na povolanie v učebných odboroch zlyhávajú pre nevytvorenú dostatočnú motiváciu. V zamestnaní, ktoré nevyžaduje kvalifikáciu, pobudnú krátko. Pre nevytvorené pracovné zručnosti neveria sebe a voči iným sú nedôverčiví. Majú obyčajne nevhodný vzťah k spoločenskému vlastníctvu. Toto všetko vyplýva z nesprávnej výchovy, ktorej nie je v základe vo svojej koncepcii v CDR venovaná pozornosť. Deťom v CDR sa primárne poskytuje „full-servis“, čo nevhodne vplýva na ich osobnostný vývin, celkovú neschopnosť sa primerane zaradiť do spoločenského života po odchode z CDR. Systém v CDR ich naučil, že štát sa o nich postará. Štát sa postará, ale len do skončenia ústavnej starostlivosti.

23

Ak jedinec (mladý dospelý) z CDR bez odborného vzdelania nastúpi do zamestnania, v dôsledku predchádzajúcej neoliberalnej (ne)výchovy, má často k pracovnej činnosti nechutť pre pocit nenaplnenosti a prázdnoty. Jednotvárna práca so zaučením, osobná a pracovná povrchnosť, podvádžanie, neochota, vyhýbanie sa povinnostiam, vedú k rôznym konfliktom na pracovisku. Spolupracovníci mu nedôverujú pre nedostatok spolupatričnosti, preto v zamestnaní dlho nezotrvá.

Deti z CDR nie sú pripravované vo finančnej gramotnosti, hodnotovému systému. Pri opustení zariadenia CDR dostanú odchodné od štátu, ktoré vedia premeniť iba na mobily, značkové oblečenie, cigarety, alkohol, drogy alebo idú do mesta sa ukázať a pomiňať všetko, čo dostali. To sú obyčajne ich

²³Ladický, B. – Rehák, Š. *Pedagogika ako základ života detí v náhradnej starostlivosti*. In Kozoň a kol. 2017. *Návrat pedagogiky do detských domovov*. SpoSoIntE: Trenčín, 2017. ss.109 – 134. ISBN 978-80-89533-22-0.

najväčšie hodnoty. Žijú aktuálnym dňom, minulosť a budúcnosť neriešia. A to je veľká chyba.

Dnešné deti v prostredí CDR nemajú vytvorené podmienky pre získanie pracovných a zamestnaneckým zručností prostredníctvom stabilných identifikačných vzorov vzťahných osôb, k úcte k práci, k práci ako vysoko cenenej sociálnej hodnote.

V centrách pre deti a rodinách sa nedôsledne vyžaduje plnenie pracovných (somoobslužných) každodenných činností, kontrola plnenia si edukačných úloh zo školy. Nepožaduje sa účasť na drobných prácach ako vo veľkej domácnosti (pracovná výchova). V zárodku detstva nevytvorené sociálne a pracovné zručnosti v podobe ukotvenej povinnosti a spolupatričnosti, po odchode z CDR spôsobujú ťažkosti pri nadväzovaní a udržaní si hodnotných spoločenských vzťahov, postoje k práci, k ľuďom a celkovým spoločenským hodnotám.

Deti a mladí dospelí v CDR sa vyhýbajú práci, majú mnoho „voľného času“ na únikové činnosti od reality (úteky z CDR, predčasný sexuálny styk, fajčenie, pitie, bitie sa ap.). Svoj voľný čas využívajú minimálne k záujmovej a tvorivej činnosti.

Záverom konštatujeme, že proces edukácie a vzdelávania má nevyhnutné zastúpenie pri formovaní jedinca, ako aj subjektívne predpoklady pre akceptovanie sociálnych, mravných, spoločenských a právnych noriem našej spoločnosti. A. Škoviera (in Kozoň, A. a kol. 2017) kritickým pohľadom poukazuje, že ľudia a hlavne mládež, sa nevracajú k tradičným hodnotám, stávajú sa súčasťou postmodernej výchovy a starostlivosti.

7 OBČIANSKÉ ZDRUŽENIA – VEREJNÁ A MEDIÁLNA VÝCHOVA DETÍ V CDR

7.1 Zamyslenie sa nad občianskymi združeniami

Kde nájdeme pravé veci, ktoré deti (klienti) potrebujú bez príchuti show, manipulácie, pokrytectva a túžby po senzácii? Kde nájdeme srdečnú opravdivosť bez toho, aby sme sa na druhej strane museli nechať obľnúť a ubiť druhej vlne? Mnohé občianske združenia (napr. OZ Úsmev ako dar) majú dnes k dispozícii techniku, pódia, show, hudobné a mediálne „celebrity“, typu A. Banášová - Vinczeová, J. Bača, K. Brychtová, V. Rozboril, Rytmus, M. Spirit a ďalší. Proste to najlepšie z najlepšieho, viac možností ako kedykoľvek predtým, ale kde je ozajstná edukačná odborná účinnosť, o zasľúbení, o ktorej čítame na propagačných papieroch a baneroch: *„Aby každé dieťa malo rodinu.“*

Kedysi deti (chovanci z detských domovov) neboli ovplyvňované manipuláciami občianskych združení - show, mobil, Facebook, Pokec, Tik-Tok. V detských domovoch nemali z toho nič. Títo chovanci prežívali podnetnú výchovnú atmosféru v stabilnom prostredí vo výchovnej skupine detí, pretože ich vychovávatelia sa držali pevných metodických základov utvorených z pedagogiky, špeciálnej pedagogiky, liečebnej pedagogiky, psychológie, sociálnej práce a overenými skúsenosťami životnej praxe predchádzajúcich generácií. Bez experimentovania.

7.2 Starostlivosť v podobe materiálneho servisu

V súčasnosti na Slovensku sa nepriaznivo zmenil prístup vychovávateľov i riaditeľov CDR k výchove detí „*k práci*“ – povinnostiam vo všeobecnosti. Výchovu nahradila starostlivosť v jej základnej podobe ako materiálny servis. Do popredia vstúpili neziskové organizácie, ktoré predtým neboli svojou činnosťou tak výrazné ako teraz. Mediálnym a poradným vplyvom nielen vstupujú do legislatívnych zmien v náhradnej starostlivosti detí, zúčastňujú sa odborného vzdelávania zamestnancov CDR, zabezpečujú rôzne rekreačno-

zábavné podujatia pre deti z CDR z finančných prostriedkov prostredníctvom dotácií a sponzorských darov, získaných na deti zo znevýhodneného prostredia. Nedá sa ubrániť dojmu, že úsmev na tvárach detí ako „dar“ nič nestojí, ale dá sa na ňom dobre zarobiť.

Detské mestočko – vstup do areálu

Foto: archív OZ Naša rodina

8 DETI V NÁHRADNEJ STAROSTLIVOSTI NA SLOVENSKU

Veľkým problémom na svete, ako aj u nás na Slovensku, je počet zariadení náhradnej starostlivosti pre deti, ktoré financuje štát. V roku 1945 sme mali na Slovensku 23 zariadení, v ktorých žilo 840 detí, pričom môžeme hovoriť akoby o jednej veľkej dedine. V 70. rokoch (1974) sme mali už 43 zariadení, v ktorých žilo 2347 detí.

Tabuľka 3 Počet detí mimo vlastnej rodiny

Rok		2015	2016	2017	2018	2019
celkový počet detí mimo vlastnej rodiny		14059	14065	13890	13951	13788
z toho	PS/NOS/P	8902	8799	8739	8356	8695
	ÚS/OV	5157	5266	5151	5595	5093

PS-pestúnstvo, NOS-náhradná osobná starostlivosť, P-poručníctvo, ÚS-ústavná starostlivosť, OV- ochranná výchova

Dnes vývoj a počet detí, ktoré žijú mimo vlastnej rodiny sa pohybuje pri čísle 13 788 (údaj z roku 2019) to už hovoríme o väčšom meste (napr. Handlová). Je pravda, že sa znížil počet detí mimo vlastnej rodiny v roku 2019 oproti roku 2015 o -271 detí. Na druhej strane treba zdôrazniť, že v 70. rokoch na Slovensku rodilo ročne približne 100 000 detí. Celkovo sa v tomto období pohyboval počet detí pripadajúcich na jednu ženu v rozpätí 1,80 až 1,90% ²⁴ V roku 2015 sa na Slovensku narodilo 55 610 detí, podľa Štatistického úradu SR. V roku 2024 sa na Slovensku narodilo už len 46 189 detí. Pôrodnosť na Slovenskú s rokom 2015 rapídne klesá, ale celkový počet detí mimo vlastnej rodiny len stúpa. Je to spôsobené viacerými faktormi. V socializme sa ročne postavilo zhruba 45-tisíc lacných bytov, čiže trikrát viac, ako po roku 2010. Novomanželia dostávali aj výhodné pôžičky na zariadenie bytov a ďalšie sociálne výhody. Dnes jediná istota je neistota, napriek tomu detí mimo vlastnej rodiny máme viac ako v 70. rokoch. A to tu nejdeme obhajovať socializmus. Sociálni pracovníci sú iba predĺžená ruka štátu. Spoločnosť a MPSVaR SR má rodinu na poslednom mieste! Smutné.

²⁴ INFOSTAT. *Populačný vývoj v Slovenskej republike 2014*. Inštitút informatiky a štatistiky. 978-80-89398-27.0.

Tabuľka 4 Celkový počet detí žijúcich v náhradných rodinách

Rok	2015	2016	2017	2018	2019
NOS	6484	6518	6634	6634	6820
Pestúnska starostlivosť	847	1719	1548	1390	1256
Poručníctvo	571	562	557	572	619
Spolu	8902	8799	8739	8596	8695

NOS – náhradná osobná starostlivosť

Môžeme z tabuľky vyčítať, že v priebehu rokov 2015 - 2019 narástol počet detí umiestnených do náhradnej osobnej starostlivosti (NOS) o 336 detí. V rokoch 2015 – 2019 sledujeme enormný pokles detí umiestnených do pestúnskej starostlivosti (- 591 detí, čo predstavuje pokles o 32 percent). Z uvedenej tabuľky je zrejmé, že do poručníctva bolo v roku 2019 umiestnených o 48 detí viac ako v roku 2015. Celkovo môžeme konštatovať, že bolo v roku 2019 zverených do NOS, pestúnskej starostlivosti a poručníctva o 207 detí menej ako v roku 2015. Z praxe a relevantných informácií a dôkazov vieme, že v prípade pestúnskej starostlivosti niekedy aj postačí, keď žiadateľ má iba SOU. Poznáme výborné príklady pestúnskej starostlivosti (jedna pani robila pestúnsku starostlivosť neuveriteľných 15 rokov). A žiaľ, poznáme i príklady z praxe, kde sa pestúni neosvedčili a deti tam neboli šťastné.

Tabuľka 5 *Detské domovy (CDR)*

Typ zariadenia	Detské domovy (CDR)	
	počet	
Rok	Zariadenia	detí
1945	23	840
1966	40	1937
1974	43	2347
1984	58	3170
1997	77	3823
2000	87	3637
2001	88	3493
2002	88	3260
2003	88	3324
2004	94	3859
2005	96	4191
2015	-	4622
2016	-	4744
2017	-	4583
2018	-	4747
2019	143	4898

V roku 2015 bolo v CDR umiestnených 4622 detí a v roku 2019 tento počet bol zaznamenaný 4898 detí, čo je navýšenie o 276 detí – nárast o 5,98%. To máme pri počte 276 detí vytvorených nových 5až 6 CDR. Pod ÚPSVaR spadá aj nezamestnanosť. Ak treba znižovať nezamestnanosť a chváliť sa v masmédiách pred občanmi SR, tak deti v týchto zariadeniach sú vhodným artiklom pre znižovanie nezamestnanosti (CDR, PNR).

Ďalej dokument „Vývoj vybraných štatistických ukazovateľov 2015-2019 uvádza aj informáciu, že v roku 2019 sa počet ukončení starostlivosti v CDR zvýšil o 246 detí v porovnaní s rokom 2015, čo je nárast o 22,06%.

Tabuľka 6 *Profesionálne náhradné rodiny (PNR)*

Typ zariadenia	PROFESIONÁLNE NÁHRADNÉ RODINY	
	počet	
Rok	Profesionálne rodiny	detí
1997	7	13
2002	71	145
2004	126	181
2005	116	222
2011	604	1139
2012	683	1303
2013	729	1394
2014	752	1480
2015	770	1469
2016	747	1465
2017	738	1373
2018	678	1308
2019	702	1370

Len sa utvrdzujeme v tom, ako účelne sa znižuje nezamestnanosť. V bývalom Detskom mestečku Trenčín sa pri 200 až 205 detí staralo nepretržite 17 manželských dvojíc. To máme 34 vychovávateľov s prevažnou nadpolovičnou mierou vysokoškolsky vzdelaných pedagógov v odboroch (učiteľský smer, vychovávateľstvo a špeciálna pedagogika). Jednej rodine pripadalo na výchovu 10 až 12 detí. V roku 2005 sa o 222 detí stará 116 profesionálnych náhradných rodín (PNR), čo je z hľadiska ekonomického šetrenia nešetrne a poznáme aj prípady v PNR, kde deti putovali z jednej PNR do druhej PNR a naspäť do CDR. Prednedávnom sme mali v roku 2015 úmrtie dvoch detí v profesionálnych náhradných rodinách v obci Veľký Šariš a v Nových Zámkoch. O tom, aké vzdelanie majú niektorí PNR a aké školenia musia absolvovať, je na hlboké kritické zamyslenie. V priebehu rokov 2011 až 2015 sa zvyšoval záujem o PNR, ale od roku 2016 zaznamenávame pokles záujmu, čo skomplikovalo naplnenie zákonom povinnosti zaradovanie detí do 6 rokov prijímaných do CDR na základe rozhodnutia súdu do profesionálnych náhradných rodín. Taktiež treba dodržiavať zásady, aby umiestnenie detí do profesionálnych náhradných rodín malo prednosť pred umiestnením do samostatnej usporiadanej skupiny a do špecializovanej skupiny. Smutné je aj to, že počet detí na jednu PNR v priemere

vychádzajú 1,86%. V podstate nemáme ani dve deti na jednu PNR, výnimkou roku 2018, kde na jednu PNR nám pripadali dve deti. Neznižujeme náhodou umelo nezamestnanosť?

Tabuľka 7 Príprava detí a mladých dospelých v DeD na budúce povolanie

počet/rok	2000	2001	2002	2003	2004
celkový počet detí v DeD	3 637	3 493	3 260	3 324	3 859
pred nástupom do ZŠ	1 403	1 236	1 029	1 053	1 247
základná škola – gymnázium	1 367	1 397	1 325	1 321	1 341
špeciálna, praktická, iné	279	291	268	288	587
stredná škola bez maturity	357	340	417	425	443
stredná škola s maturitou	152	160	167	172	192
nadstavbové, pomaturitné štúdium	55	47	34	37	24
vysokoškolské štúdium	24	22	20	28	25

počet/rok	2005	2006	2007	2008	2009
celkový počet detí v DeD	4 156	4 665	4 522	4 534	4 507
pred nástupom do ZŠ	1 262	1 187	1 163	1 168	1 140
základná škola – gymnázium	1 348	1 298	1 268	1 317	1 301
špeciálna, praktická, iné	785	1 203	1 105	1 042	1044
stredná škola bez maturity	482	680	674	683	703
stredná škola s maturitou	224	217	249	248	236
nadstavbové, pomaturitné štúdium	19	36	25	34	32
vysokoškolské štúdium	36	44	38	42	51

počet/rok	2010	2011	2012	2013	2014
celkový počet detí v DeD	4 335	4 622	4 667	4 751	4 663
pred nástupom do ZŠ	1 026	1 193	1 134	1 151	1 121
základná škola – gymnázium	1 323	1 404	1 439	1 490	1 470

špeciálna, praktická, iné	1 025	1 034	1 100	1 118	1 131
stredná škola bez maturity	626	654	648	650	638
stredná škola s maturitou	239	245	239	246	205
nadstavbové, pomaturitné štúdium	30	32	46	26	28
vysokoškolské štúdium	66	60	61	69	67

počet/rok	2015	2016
celkový počet detí v DeD	4 589	4 709
pred nástupom do ZŠ	1093	1123
základná škola – gymnázium	1479	1563
špeciálna, praktická, iné	1163	1143
stredná škola bez maturity	578	609
stredná škola s maturitou	200	185
nadstavbové, pomaturitné štúdium	17	27
vysokoškolské štúdium	59	59

Napriek veľkej snahe o transformácii DeD na rodinné typy, ako aj o skvalitnenie edukácie a sociálnej starostlivosti v DeD môžeme jednoznačne konštatovať, že „novela zavádza zvýšenie vekovej hranice troch rokov veku na šesť rokov veku s tým, že detské domovy musia utvoriť do 31. decembra 2011 podmienky tak, aby po 1. januári 2012 boli všetky deti do 6 rokov umiestnené do profesionálnych rodín (pri zachovaní výnimky zdravotného stavu vyžadujúceho osobitnú starostlivosť a súrodeneckých skupín).“²⁵ Realita a čísla nám ukazujú niečo iné. Dokonca v roku 2000 sme mali 3 637 detí a z toho až 1 403 detí pred nástupom do ZŠ (do 6 rokov), čo predstavuje 38,58%. Čo sa týka **prípravy detí a mladých dospelých v DeD v rokoch 2000 až 2016** môžeme jednoznačne konštatovať, že enormne veľké množstvo detí navštevuje špeciálnu alebo praktickú školu. Napríklad v roku 2000 sme nemali také veľké množstvo detí v špeciálnych školách (279 detí), ako v rokoch 2006 až 2016, kedy bolo prekročené magické číslo 1000, ba dokonca v roku 2006 pri počte 2 502 žiakov zo ZŠ, gymnázií a špeciálnych škôl, tak žiaci zo špeciálnych škôl tvorili až

²⁵Ministerstvo práce sociálnych vecí a rodiny SR. *Stratégia deinštitucionalizácie systému sociálnych služieb a náhradnej starostlivosti v Slovenskej republike*. November 2011

neuveriteľných 1 203 žiakov (48,10%). Tu už sa pomaličky približujeme k počtu žiakov zo ZŠ a gymnázií. Stredná škola bez maturity zohráva veľkú rolu pre tieto deti, pričom nemajú aspiráciu sa ďalej vzdelávať. V rokoch 2000 až 2008 sme neprekročili u vysokoškolského vzdelania ani 1%. V roku 2010 pri celkovom počte detí 4 335 zaznamenávame väčší záujem o vysokoškolské štúdium až 66 (1,52%) mladých dospelých, v prevažnej miere o študijný odbor – sociálna práca. Jedna vec je štúdium a začať študovať a ďalšia vec je štúdium dokončiť. Žiaľ, takéto štúdie sme nenašli.

ČASOPIS ZRNO – pokračovanie rozhovoru

ČASOPIS ZRNO: *Detské mestečko (DM) v Zlatovciach v minulosti malo svoj premyslený systém, ktorý tu fungoval od roku 1973 do roku 2005, avšak prišla náhla zmena. Mestečko, aké ste poznali z čias bývalého režimu, bolo zrušené. Prečo až v tomto roku? Je to niekoľko rokov po tom, čo bývalý politický režim padol.*

BRANISLAV LADICKÝ: Na Slovensku sa do popredia tlačí druhá vlna „pseudoodborníkov“ z MPSVaR, ktorá je spojená najmä s nemenovanou neziskovou organizáciou s heslom: „Aby každé dieťa malo rodinu...“ Celkom odmietajú predchádzajúci režim v Detskom mestečku a v detských domovoch, hovoria o nich ako o „komunistickom režime“. Z osobného presvedčenia sú presvedčení, že to, čo robia, je správne, čo dieťa (po novom: klient) potrebuje. Začalo sa vychádzať iba z potrieb detí. Nie hodnotové šťastné detstvo (výchova, vzdelanie, pravé hodnoty), ale hodnoty materializmu. Deti s ustanovenou náhradnou starostlivosťou (Detské mestečko, detské domovy, diagnostické centrá a reedukačné zariadenia) boli vnímané v rezorte MŠ SR ako deti – chovanci zariadenia. Žiaľ, teraz v rezorte sociálnom (MPSVaR) sa im dáva štekľivá nálepka a pečat': klienti! Lenže klientsky vzťah je partnerský vzťah! Môže byť dieťa (klient) v partnerskom vzťahu s dospelou osobou? Viacerí z nich z osobného presvedčenia celkom odmietali a odmietajú predchádzajúci systém náhradnej rodinnej starostlivosti, hovorili a hovoria o ňom ako o „komunistickom modeli“. Pritom ten ich tzv. komunistický model vychoval a vzdelával aj ich (teda MPSVaR a nemenovaná n. o.).

ČASOPIS ZRNO: *Taktiež spomínate, že pre Detské mestečko bol najtragickejší rok 2005. Čo sa udialo v tomto roku?*

BRANISLAV LADICKÝ: Zánik a rozpad Detského mestečka rodinného typu. Pochovali ho, ale Mestečko sa nechcelo dať pochovať. Vytvoril sa akýsi detský domov pre maloletých bez sprievodu, ktorý nenesie žiadne prvky rodinnej

výchovy. Je to zlý systém, ktorý sa negatívne odzrkadľuje aj na výsledkoch práce (po novom) klientov už v Detskom domove (DeD) Trenčín-Zlatovce.

ČASOPIS ZRNO: *Mestečko bol nádherný projekt, ale v súčasnosti ostal nedocenený. Kto sa pričínil o to, že vypukol kolaps, ktorý vyústil do následnej transformácie na detský domov?*

BRANISLAV LADICKÝ: Výdatne sa o to pričínila vtedajšia ministerka Iveta Radičová (MPSVaR), riaditeľ ÚPSVaR v Trenčíne Ing. Horník i riaditeľky DeD Trenčín po návrate. MPSVaR za vládnutia bývalej ministerky (sociologičky) malo snahu riešiť dôsledky kolapsu v tomto výchovno-vzdelávacom zariadení pre deti a dospievajúcu mládež s prevahou súrodeneckých skupín. Nestačilo však iba konštatovať, že je to „prežitok socializmu“, ale bolo potrebné zamyslieť sa nad príčinami, ktoré spôsobili, že úpadok morálky a etiky vo výchovnom procese prináša negatívne výsledky. Aj dnes je to súhrn činiteľov počnúc ekonomickými faktormi, cez výber kvalitných a erudovaných riadiacich pracovníkov, premyslenej a prepracovanej metodiky výchovy, kvalitných a vzdelaných vychovávateľov, obetavých a empatických, končiac vytváraním optimálnych podmienok pre výchovu a poslanie. Bývalá ministerka sa síce postťažovala, že nemôže za to, že jej zámery hája predčasné parlamentné voľby s neistým výsledkom, avšak od 1. júna 2006 ešte stihla zariadiť v DeD Zlatovce „totálnu“ transformáciu.

ČASOPIS ZRNO: *Keď sa udiali isté kroky k jeho „zániku“, boli ste jedným z prvých, ktorý sa začal týmto prípadom zaoberať a bojovať proti novému systému výchovy a návratu starého, osvedčeného. Prečo a kto Vám pomáha?*

BRANISLAV LADICKÝ: Tak niekto sa už musel tohto chytiť... Všetci, ktorí sme zažili rodinnú výchovu vieme, čo sa tam deje, ako funguje po novom a takisto vieme, že to nie je správne a dobré pre deti. Prečo by aj tieto deti nemohli zažívať to, čo sme zažili predsa my? My, odchovanci, sme si povedali „dost“! Začali sme pracovať na našej knižke, z ktorej vyšiel náklad v počte 600 kusov. To však nie je len o mne, nie je to len moja kniha..., toto je naša knižka. Na druhej stránke som v tom období študoval vysokoškolskú pedagogiku. V

tých rokoch sa všade začalo písať a hovoriť o tom, že sa detské domovy transformovali a pretvárali na rodinné typy, ale ja som nikdy nevidel v detských domovoch tú ich „rodinnú výchovu“ a „rodinné typy“, o ktorých tak veľa rozprávali a púšťali informácie do éteru. Mnohokrát som pri písaní knihy úzko spolupracoval a spolupracujem aj naďalej s odborníkmi zo špeciálnej pedagogiky, pedagogiky a psychológie – A. Škovierom, Š. Rehákom, P. Brtkom, E. Begánovou, V. Vachálkom, L. Požárom, M. Zelinom, A. Kozoňom, J. Hatríkom, M. Zolderom a ďalšími. No v podstate mi pri dotváraní knižky o Detskom mestečku najviac pomohli roky praxe manželských dvojíc. Oni tam predsa žili s nami a majú/mali dlhoročné skúsenosti (vyše 20 rokov) z prostredia Detského mestečka.

ČASOPIS ZRNO: *Čo sa čitateľ môže v spomínanej knihe s názvom Rodinné príbehy bez rodín dozvedieť a prečítať si?*

BRANISLAV LADICKÝ: Knižka sa skladá z 13 príbehov detí, dnes už dospelých odchovancov, ktorí napísali, ako ich Detské mestečko vychovalo a ako funguje dnes. Ak sa na to pozrieme z druhej strany, brali sme to ako svoju morálnu povinnosť – vyjadriť úctu, poďakovať sa našim rodičom, zakladateľom, zamestnancom celého Detského mestečka za ich lásku, dobrú výchovu, vzdelanie a prípravu do osobného spoločenského života. V knihe mi svoj príbeh napísali aj manželské dvojice a bývalí zamestnanci, spolupracovníci Detského mestečka.

ČASOPIS ZRNO: *Aké opatrenia ste podnikli na záchranu tohto systému výchovy a ako to dopadlo? Je vôbec vo vláde ochota konať? Ako sa Vám darí bojovať s prítomnosťou a nezáujmom?*

BRANISLAV LADICKÝ: Kniha sama o sebe je dôkazom toho, že súčasný stav DeD nie je dobrý a bije na poplach. Niečo sa s Detským mestečkom deje. Osobne sme si mysleli, že keď dáme svoje svedectvá na papier, tak sa veci pohnú a ľady prasknú. Žiaľ, naši pseudoodborníci z MPSVaR SR a nemenované občianske združenie, ktorí to teraz riadia, to berú ako nejakú nostalgiu, komunistický prežitok a výkladnú skriňu socializmu, pritom zariadenie fungovalo aj v 90. rokoch dobre. Všetky žiadosti a sťažnosti som

riešil na MPSVaR telefonicky, písomne, dokonca aj osobne. Ako odchovanca ma však MPSVaR nebrali a neberú vážne. Terajší minister MPSVaR povedal Dr. Vachalíkovi, CSc. že on sa v danej problematike vôbec nevyzná. Ľudia, ktorí v súčasnosti riadia MPSVaR SR sú v prevažnej miere právnici, nie pedagógovia. Myslia si, že to, čo konajú, je správne a odvolávajú sa na zákony a paragrafy. Keďže sa na ne odvolávali, ako je potom možné, že sa porušujú zákony v Detskom mestečku v prípade páchania trestnej činnosti, ničenia štátneho majetku, deti rodia deti, nerieši sa záškoláctvo, nedokončené školy a mnoho ďalších chýb? Kto bude za toto zodpovedný a stíhaný? Toto som im povedal. Otvorené listy som posielal aj ďalším ľuďom na MPSVaR SR – pánovi Richterovi, nemenovanému občianskemu združeniu, ktoré je zamerané na detské domovy a pod. Som z toho sklamaný.

ČASOPIS ZRNO: *Aká bola úspešnosť Detského mestečka a koľko detí vychovalo? Sú známe aj ich úspešné príbehy?*

BRANISLAV LADICKÝ: Ja som prišiel v roku 1990. Vyštudoval som vysokú školu, uplatnil sa s povolaním učiteľa a napísal knihu... Je nás viac, ktorí sme úspešní, veď Detské mestečko za 20 rokov svojej existencie v rokoch 1973 – 1993 vychovalo vyše 500 detí a pri týchto vyše 500 deťoch iba 2 odchovanci sa nezaradili do života, pretože páchali trestnú činnosť. Úspešnosť Mestečka bola vyše 95%. Takúto vysokú úspešnosť, ktorá bola v našom Detskom mestečku, nemal žiadny iný detský domov na Slovensku. Z neho vyšlo mnoho vysokoškolsky vzdelaných inžinierov, pedagógov, lekárov, právnikov a pod. Len ako príklad uvediem, že primárka z Levicekej nemocnice je odchovankyňa Detského mestečka. Ďalší odchovanec po skončení vysokoškolského štúdia zastával vysokú funkciu na Ministerstve národnej obrany ako námestník Ministra obrany v ČR. Poznám osobne odchovankyňu, ktorá vyštudovala špeciálnu pedagogiku a teraz zastáva funkciu riaditeľky v špeciálnej základnej škole. Ďalší odchovanci sú úspešní podnikatelia, majú vlastné rodiny a tí svoje deti učia tak, ako ich vychovali manželské dvojice. Rodičia, ktorí ich vychovali v Detskom mestečku, sú teraz ich deťom starí rodičia. Stále sa stretávajú, informujú sa telefonicky alebo aj osobne. Od jednej manželskej dvojice z osobného rozhovoru viem, že keď oslavovali okrúhle 70-te

narodeniny, prišli im zablahoželať všetky deti, ktoré vychovali. Hovorili mi to s dojatím a táto manželská dvojica mi napísala svoje zážitky aj do knihy.

ČASOPIS ZRNO: *V súčasnosti sa Mestečko dostalo do vážnej krízy. Súčasné riešenia sa zaoberajú predovšetkým tým, že neriešia podstatu problému, žiaľ, v niektorých oblastiach, ešte krízu prehľbujú – v čom tkvie ústredný problém?*

BRANISLAV LADICKÝ: Žiaľ, nie je vôľa v našom štáte niečo urobiť pre zachovanie rodinnej výchovy v Detskom mestečku, kde sú aj po materiálno technickej stránke podmienky výborne vytvorené. Z ekonomického hľadiska je to teraz nákladné zariadenie. Po druhé: Tí, čo pochybili, by si museli priznať chybu. Tí, čo poznajú ako Detské mestečko fungovalo a žili tam, dobre vedľa, kto stál za rozpadom tohto zariadenia. Podotýkam, že nešlo iba o jednu osobu, ale hrobárov je viacej. Alibistické postoje úradníkov MPSVaR a presádzanie koncepcií vo výchove detí a mladých dospelých násilným spôsobom, bez akceptácie výsledkov a výskumov odborníkov z oblasti špeciálnej pedagogiky, pedagogiky, vývinovej psychológie, sociológie a ďalších vedných odborov, nemôžu priniesť pozitívne výsledky. Je náhoda, že poslední traja riaditelia nikdy predtým v danej oblasti nepracovali? Má v tom sociálny rezort čisté ruky a svedomie?

ČASOPIS ZRNO: *20.8.2016 sa konalo stretnutie odchovancov DM. Ako prebiehalo a ako sa darí dnes týmto ľuďom?*

BRANISLAV LADICKÝ: Stretávka vzišla z iniciatívy nás, odchovancov Detského mestečka. Chcem ich tu menovať, pretože si to zaslúžia: Peter Stupár – úspešný policajt a spoluautor knihy Rodinné príbehy bez rodín o Detskom mestečku. Vyrastal u manželov Gomolovcov a v Mestečku prežil kus svojho života. Dokonca aj jeho dátum narodenia (1. september 1973) sa spája s Detským mestečkom, keďže vzniklo v ten istý deň – „narodili sa“ spolu. Mgr. Lucia Rehanslová – taktiež sa spolupodieľala na tvorbe knihy o Detskom mestečku. Na Mestečko doteraz nedá dopustiť. Lucka mimo neho vyštudovala vysokú školu v odbore sociálna práca, kde sa v bakalárskej a diplomovej práci venovala vyslovene detským domovom a hlavne Detskému mestečku. Na stretávku pozvanie prijali Štefan Rehák (zakladateľ a prvý riaditeľ DM),

Ing. Arch. Peter Brtko (architekt Detského mestečka), bývalá školská inšpektorka PhDr. Eva Begáňová, PhDr. Vladimír Vachalík, CSc. (bývalý riaditeľ RZ v Hlohovci a bývalý riaditeľ Detského mestečka), doc. PhDr. Albín Škoviera, PhD. (vysokoškolský pedagóg a bývalý riaditeľ DC v Trnavke), prišli naši rodičia, bývalí odchovanci, pracovníci (kuchárky, upratovačky, sociálne pracovníčky a pod.), bývalí učitelia, súčasní a mnoho ďalších, ktorí spolupracovali s Detským mestečkom. Pozvanie prijali aj prof. PhDr. Miron Zelina, DrSc., prof. Juraj Hatrík a PhDr. Štefan Matula, PhD. (psychológ z Výskumného ústavu detskej psychológie a patopsychológie z BA), ale z rodinných, pracovných a osobných dôvodov sa im nedalo prísť. Naďalej však úzko spolupracujeme. Stretnutie považujem za veľmi úspešné, pretože ako odchovanci chceme apelovať predovšetkým na odbornú verejnosť z oblasti špeciálnej pedagogiky, detskej vývinovej psychológie a patopsychológie, všeobecnej pedagogiky, ale i štátnych a politických orgánov, aby vyvolali odborné konferencie o uvedenom projekte a našli riešenie jeho realizácií v nových spoločenských podmienkach, pretože si myslím, že podobné projekty boli a sú aj v iných štátoch Európy. Príjemné stretnutie sme spojili s konferenciou, čo bolo úžasne, keďže to máme aj zdokumentované.

ČASOPIS ZRNO: *Známy je aj smutný príbeh/osud jednej z odchovankyň, ktorý vyšiel aj vo Vami napísanej knihe a ktorá sa narodila po tom, čo jej biologickú matku znásilnili. Ako sa jej darí?*

BRANISLAV LADICKÝ: Ide o Jozefínu Sukeníkovú. Jojka sa má fajn, kontaktujeme sa občas cez sociálnu sieť. Vyrastala u manželov Hnátovcov. Žije v zahraničí a darí sa jej. Tiež je nešťastná z toho, ako Mestečko funguje teraz. Ja tie príbehy poznám všetky. Viem presne, na ktorých stranách sú výpovede a pri niektorých príbehoch mi prešiel aj mráz po chrbte.

ČASOPIS ZRNO: *Dnes slovenskou spoločnosťou silno rezonuje kauza resocializačného centra Čistý deň v Galante. Aký názor máte na túto kauzu a existuje podľa Vás riešenie, ktorým by sa do budúcnosti dalo zabrániť takýmto ohavnostiam, ktoré sú v médiách prepierané (a údajne sa udiali – zneužívanie, znásilňovanie, sexuálny život odchovancov, drogy, bitky a ponižovanie...)?*

BRANISLAV LADICKÝ: Nemožno robiť urýchlené závery, tak ako ich robia niektorí naši politici, či už na sociálnych sieťach alebo v médiách. Možno je to ich jediný priestor, ako sa môžu kvalitne zviditeľniť a preferencie im môžu vzrásť, ale na druhej strane si neuvedomujú, aké psychické dôsledky po medializovaní na postihnutej osobe to zanechá. Ide predsa o osobu, ktorá možno fyziologicky je vyspelá, ale intelektuálne a psychicky ešte nevyzretá. Osobne si myslím, že je potrebné prípad dôsledne prešetriť a následne vyvodiť dôsledky. Systém v takýchto zariadeniach, ako aj v reedukačných zariadeniach a v detských domovoch má vtedy ideálny chod, keď zamestnanci a chovanci (v novom ponímaní klienti) pracujú podľa pevných stanovených noriem. Ak chce niekto niekoho vychovať, tak sám musí byť vychovaný. V resocializačnom zariadení teda preliečený terapeut. Žiaľ, nastala veľká hrubá systémová chyba. Vytvorila sa dvojkoľajnosť. Resocializačné zariadenia a detské domovy sú pod správou MPSVaR. Reedukačné zariadenia (tzv. polepšovne), kde ide o prevýchovu a nápravu postihnutej osoby, zostali naďalej pod Ministerstvom školstva SR. Nedávno sme mali zase dve úmrtia v profesionálnej rodine, kde profesionálne rodiny sú financované z rezortu sociálneho, kam patria aj profesionálne rodiny. Najradšej by som bol, keby resocializačné zariadenia, ale aj detské domovy prešli pod rezort MŠ SR, ale u resocializačných zariadeniach, tým, že ide o nedoliečených ľudí, ktorí sa liečia z drog, by sa malo úzko spolupracovať s Ministerstvom zdravotníctva SR. MPSVaR nech riešia otázky nezamestnanosti, sociálnych služieb, domovy dôchodcov a pod., ale výchovu, prevýchovu, vzdelávanie nech prenechajú kompetentným, ktorí to vyštudovali. Prečo? Dlhé roky výchovu v Detských domovoch riadilo Ministerstvo školstva a Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny. Nemajú dostatok vedomostí a praxe o náhradnej rodinnej výchove. Ministerstvo školstva má takmer všetkých zamestnancov s vysokoškolským pedagogickým, alebo psychologickým vzdelaním, a tak majú väčší predpoklad rozumieť tomu, ako by mali byť vzdelávané a vychovávané deti v náhradnej rodinnej starostlivosti, i to, kto by to mal robiť.

DOSLOV

Centrum pre deti a rodiny (CDR) je potrebné pretransformovať do podoby, ktorá sa celkovou vytvorenou atmosférou približuje psychosomatickému a sociálnemu vývinu dieťaťa. Ide o podobu autonómnej nukleárnej jednotky so stabilným jadrom profesionálov (vychovávateľa, ujo, teta, nová mama a nový otec), ktorí by dlhodobo zotrvali na danom mieste a čase aj po odchode do dôchodku. To je základ utvárania povedomia stabilného sociálneho pozadia, ktorý odchovancom z CDR chýba. Dáva zdravé sebavedomie so schopnosťou anticipácie nasledujúcich krokov vo svojom živote. Identifikačné vzory vzťahných osôb v psychike jedinca svojou stabilitou poskytuje možnosť dynamicky reagovať na požiadavky prostredia konštruktívnym spôsobom. To tvorí úspešný adaptačný mechanizmus socializácie, ktorý odchovancom z CDR z objektívnych dôvodov tak chýba.

Mnohí odchovanci CDR žijú na okraji society ako bezdomovci a v lepšom prípade končia v nízkoprahovej nocľahárni. Vzhľadom na dôsledky psychosociálnej deprivácie, ktorá je spojená často aj s mentálnou insuficienciou, okrem podpornej sociálnej intervencie, je riešenie ich stavu sťažené. Bývalí chovanci z CDR by sa do takéhoto zariadenia nemali dostať, pretože vo svojej podstate je orientované na základné napĺňanie ľudských potrieb a postráda vyššie kultúrne a citové vyžitie. Má psychosociálne depriváčne účinky, voči ktorým sú bývalí "domováci" menej rezistentní.

Naše skúsenosti nám umožňujú sa bližšie vyjadriť o osobných problémoch bývalých chovancoch z CDR. Po odchode z CDR sa ťažko adaptujú na novú životnú situáciu. Mnohí si vo svojich fantáziách predstavujú, že budú umiestnení do CDR pre "dospelákov", kde budú niekde patriť a tam sa o nich postarajú. Iným zasa najväčšie ťažkosti spôsobujú očakávania, že sa majú obrátiť na rodinných príslušníkov, ktorí sa v minulosti nevedeli o ich výchovu postarať. Neblahou skúsenosťou je, že ich matka, či ostatní príbuzní neprijali tak ako si to vo svojich túžbach želali a potrebovali. Pre niektorých príbuzných sa bývalý chovanec CDR, keď sa zamestnal, stal zdrojom finančného príjmu a tým bol prijatý rodinou. Veľmi neľahkú situáciu majú

Rómovia, ktorí sa v CDR nenaučili svoju materčinu. Rómska komunita sa k nim správa odmietavo a medzi Gádžami majú sťažené postavenie.

Pri odchode z CDR bývali chovanci síce počítajú s ťažkosťami v interpersonálnych vzťahoch v rôznych životných situáciách (boli na ne upozorňovaní, rozprávali sa o nich), ale najmenej počítajú s tým, že v danej chvíli nebudú schopní ich úspešne vo svoj prospech riešiť. Na sociálne podnety ochudobnené modelové situácie v CDR im neumožňujú vytvoriť si dynamické stereotypné odpovede na emocionálnom základe, aby ich komunikácia mala (neuvedomovaný) prirodzený priebeh s kognitívne sledovaným cieľom. Ostatní ľudia im nerozumejú. Bývalí chovanci si nevedia vysvetliť prečo. Nie sú schopní ani primerane sociálno-ekonomicky zvažovať svoje rozhodnutia a orientovať sa v týchto zložitejších situáciách. Nemali možnosť reálnejšieho videnia do bežného fungovania rodinného rozpočtu medzi svojimi a tými druhými. Z tohto dôvodu sa aj veľké percento bývalých chovancov z CDR dostáva do rozporu so zákonom. Vo väčšej miere sa dopúšťajú majetkovej trestnej činnosti, menej už trestnej činnosti násilného charakteru. Táto špecifická skupina má, pre zníženú schopnosť spracovávať podnety z vonkajšieho sveta, tendenciu sa psychicky stimulovať alkoholom, fetovaním a inými drogami.

Poznatky z psychologického poradenstva hovoria o tom, že proces socializácie u mnohých dospelých odchovancov z CDR nie je uzavretý v dôsledku imprintingu z obdobia ich raného detstva ako by sa predpokladalo. Poukazuje sa na možnosť indikácie psychologických a iných odborných ozdravných prístupov. Tieto prístupy možno aj v dospelom veku zakomponovať do rôznych foriem aktivít a ucelených programov. Mali by byť čo najprístupnejšie v danom čase pre tých, ktorí o takéto služby socializácie požiadajú, zapoja sa do nich, aby si mohli riešiť nielen svoje osobné, ale aj osobnostné problémy, s cieľom nadobudnutia väčšej psychosociálnej kompetencie, vedeli dobre obstať v bežných životných situáciách.

Uvedomujeme si zložitosť a neujasnenosť diania vo všetkých sférach nášho spoločenského života, kde každé navrhované opatrenia na zlepšenie situácie v problematike náhradnej starostlivosti detí v CDR má sťažené podmienky na jeho realizáciu, pretože sa neľahko hľadá prepojenie do integrálneho celku

starostlivosti o človeka. Ekonomické smerovanie v súčasnosti pozabúda na človeka ako jedinca, na jeho individuálne potreby a túžby. Síce sa hovorí o ľuďoch vo všeobecnosti, ale za rôznymi krásne znejúcimi opatreniami sa skôr skrývajú individuálne záujmy jednotlivcov. Chýba zjednocujúca vízia ekonomickej spolupráce človeka s človekom, neponechanie aj tých jedincov v spoločenskej izolácii, ktorí nie svojim pričinením vo svojom detstve zostali citovo osamotení.

Základné praktické skúsenosti detí z CDR pre život mimo zariadenia CDR môžu získať len priebežne počas svojho celého psychosomatického dozrievania v podmienkach približujúcej sa rodinnej atmosfére. Tá si vyžaduje relatívnu stálosť identifikačných rodičovských vzorov, vzájomný prehľad vo vzťahov medzi všetkými členmi takto vytvorenej rodiny. Má byť dostatočne priestorov vzdialená od podobnej komunity, aby sa mohla vytvoriť predstava o tom kto sú to tí iní, príliš sa neodlišovala od klasickej rodiny. Takto fungoval po dlhé roky úspešný model Detského mestečka v Trenčíne-Zlatovciach.

V súčasnosti je však potrebné rozšíriť možnosti pre CDR, aby mohli poskytnúť konzultačnú, emočnú a finančnú podporu svojim bývalým chovancom bez rozdielu na ich vek, ktorí to budú na určitý čas potrebovať. Nemalo by to stáť len na dobrovoľnosti zamestnancov CDR. Základnú konzultačnú činnosť by malo zabezpečiť CDR a to nielen pre svojich bývalých chovancov, ale aj bývalých chovancov z iných CDR, ktorí sa v blízkosti tohto zariadenia nachádzajú. Pri zložitejších otázkach mnohých životných ťažkostí bývalých chovancov, by zariadenie CDR malo mať možnosť sprostredkovania ich riešenia externými odborníkmi (psychológ, psychoterapeut, lekár, právnik, finančný poradca a pod.). Mali by sme si uvedomiť, že bývalí chovanci trpia vo väčšej miere psychickou labilitou, psychickými poruchami borderline charakteru, poruchami správania a somatickými ťažkosťami. Ide o dôsledky traum z veľmi raného detstva ešte pred príchodom do CDR. Ukazuje sa, že aj tieto poruchy sú liečiteľné psychoterapeutickými metódami. Vysokošpecializovanú odbornú činnosť vykonávajú odborníci nad rámec štandardu, pričom bývali chovanci z CDR si vyžadujú nadštandardný prístup. CDR by malo mať možnosť pre svojich bývalých chovancov zabezpečiť podľa

možností tých najlepších lekárov, právnikov, psychoterapeutov a iných odborníkov. Ved' obdobné je to v širšej rodine a ich známych. Všetkými prostriedkami rodina sa snaží pomôcť svojmu problémom postihnutému členovi. Rodina má svojho lekára, už aj právnika, psychoterapeuta a iných vplyvných známych, ktorí nie bezplatne poskytujú služby.

Ľudský problém odchodu mladých ľudí z centra pre deti a rodiny nie je záležitosťou len tých, ktorých sa to bezprostredne týka, ale predovšetkým aj vrcholových predstaviteľov tejto spoločnosti. Ich opatrenia by mali mať priebežný vstup s legislatívnym dopadom riešenia pri vzniknutých problémoch v náhradnej starostlivosti detí a nie len charitatívnu účasť v čase Vianočných sviatkov.

LITERATÚRA

- ARCHEROVÁ, C.** 2001. *Díte v náhradní rodině*. 1.vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-578-4.
- BRTKO, P. – LADICKÝ, B.** 2023. *Detské mestečko v obrazoch*. Trenčín: SpoSoIntE, 2023. 105 s. ISBN 978-80-89533-45-9.
- DIEŠKOVÁ, V.** 2005. *Základy sociálnej pedagogiky*. Bratislava: Občianske združenie Sociálna práca, 2005. 98 s. ISBN 80-89185-08-8.
- HEGEDUŠ, M.** *Detské mestečko Zlatovce*. Trenčianske noviny, číslo 6, strana 4, 1990.
- INFOSTAT.** *Populačný vývoj v Slovenskej republike 2014*. Inštitút informatiky a štatistiky. 978-80-89398-27-0.
- KRATOCHVÍLOVA, E.** 2004. *Pedagogika voľného času*. Výchova v čase mimo vyučovania v pedagogickej teórii a v praxi. Bratislava: Univerzita Komenského, 2004.
- KOZOŇ, A. et al.** 2017. *Návrat pedagogiky do detských domovov*. Trenčín: SpoSoIntE, 2017. 279 s. ISBN 978-80-89533-22-0.
- KOZOŇ, A. - LADICKÝ, B.** 2022. *Výchova a sociálna práca v centrách pre deti a rodiny*. REVUE SPOLOČENSKÝCH A HUMANITNÝCH VIED. Vedecko-odborný, recenzovaný, on-line elektronický časopis pre problematiku spoločenských a humanitných vied. Ročník 10, Číslo 2/2022.
- KOUBEKOVÁ, E.** 1985. *Charakteristiky osobnostnej štruktúry detí vychovávaných v detských domovoch*. Zborník referátov z pracovnej porady a odborného seminára 4. - 5. 5. 1985 v Budmericiach a 28. - 29. 5. 1985 v Necpaloch. VÚDPaP Bratislava.
- LADICKÝ, B.** 2013. *Rodinné príbehy bez rodín*. Bratislava: H plus, 2013. 80 s. ISBN 978-80-88794-58-5.
- LADICKÝ, B.** 2016. *Odchovanec Detského mestečka o výchove rodičov, ktorí z neho vychovali slušného človeka*. In ZRNO, týždenník, ročník XXVII. číslo 41- z dňa 9.10.2016, strana 6-8. ISSN 1337-0529.
- LADICKÝ, B. – REHÁK, Š.** *Pedagogika ako základ života detí v náhradnej starostlivosti*, ss. 109 – 134. In Kozoň a kol. 2017. *Návrat pedagogiky do detských domovov*. Trenčín: SpoSoIntE, 2017. 279 s. ISBN 978-80-89533-22-0.

- LANGMEIER, J. – MATĚJČEJ, Z.** 2011. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-8-246-1983-5.
- REBLE, A.** 1995. *Dejiny pedagogiky*. Bratislava: Mladé letá, 1995. ISBN 80-08-02011-3.
- ŠKOVIERA, A.** 2007. *Trendy náhradnej výchovy*. Bratislava: PETRUS, 2007. 165 s. ISBN 978-80-89233-32-8.
- ŠKOVIERA, A.** 2007. *Dilemata náhradní výchovy: Teórie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.
- ŠKOVIERA, A.** 2017. *Devalvácia pedagogiky v detských domoch ako reflexia postmoderny*. In KOZONĚ, A. a kol. 2017. *Návrat pedagogiky do detských domovov*. Trenčín: SpoSoIntE, 2017. 279 s. ISBN 978-80-89533-22-0.
- VACHALÍK, V.** 2020. *Eliminovanie delikventných foriem správania mladistvých*. Trenčín: SpoSoIntE, 2020. 134 s. ISBN 978-80-89533-29-9.
- VANIŠ, L.** 2005. *Úvod do pedagogiky*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, 2005. 78 s.

OBRÁZKOVÁ PRÍLOHA

ODCHOVANCÍ Z NAJVÄČŠÍCH DETSKÝCH DOMOVÖV Z NEMECKA A MAĎARSKA NAVŠTÍVILI SLOVENSKÉ DETSKÉ MESTEČKO TRENČÍN-ZLATOVCE V ROKU 2024

Bývalé deti z najväčších socialistických detských domovov z Nemecka a Maďarska navštívili Slovenské Detské mesto Trenčín-Zlatovce

Foto: K. Seidlová

Naľavo v stojí rozpráva odchovanec Mário Kurtiš z Detského mesta Trenčín svoj životný príbeh v tomto zariadení.

Foto: K. Seidlová

V popredí z ľava Doc. PhDr. A. Škoviera, J. Hron a Ing. arch. P. Brtko Foto: K. Seidlová

Ing. arch. P. Brtko a Mgr. B. Ladický

Foto: K. Seidlová

PREZENTÁCIA KNIHY RODINNÉ PRÍBEHY BEZ RODÍN K 40. VÝROČIU ZALOŽENIA DETSKÉHO MESTEČKA

Prezentácia knihy zostavenej pri príležitosti 40. výročia Detského mestečka na základe autentických výpovedí odchovancov, vychovávateľov (náhradných rodičov) a ďalších zainteresovaných ľudí.

Foto: archív Verejnej knižnice M. Rešetku

Foto: archív Verejnej knižnice M. Rešetku

STRETNUTIE ODCHOVANCOV A BÝVALÝCH ZAMESTANCOV Z DETSKÉHO MESTEČKA V ROKU 2016

Z ľava Ing. arch. Peter Brtko, pán Štefan Rehák, PhDr. Eva Begaňová, PhDr. Vladimír Vachalík, CSc. a Mgr. Branislav Ladický).

Foto: archív OZ Naša rodina

Stretávka odchovancov, zamestnancov a priaznivcov Detského mestečka

Foto: archív OZ Naša rodina

PREZENTÁCIA KNIHY NÁVRAT PEDAGOGIKY DO DETSKÝCH DOMOV V ROKU 2017

Z ľava Mgr. František Pavlík, Mgr. Branislav Ladický, PhDr. Vladimír Vachalík, CSc.,
PaedDr. Kamila Brániková a Peter Stupar

Foto: archív OZ Naša rodina

PREZENTÁCIA KNIHY DETSKÉ MESTEČKO V OBRAZOCH K 50. VÝROČIU ZALOŽENIA DETSKÉHO MESTEČKA

Prezentácia knihy venovanej k 50. výročiu založenia Detského mestečka. Moderátora prevzala K. Brániková, autori knihy: P. Brtko a B. Ladický.

Foto: A. Kozoň

Foto: A. Kozoň

NÁVŠTEVA BÝVALÉHO DETSKÉHO DOMOVA ALEXANDRA MAKARÉNKA V BERLÍNE 2025

Foto: István Horváth

Prezentácia Detského mestečka a zavesenie smerovacej tabuľky Detského mestečka

Foto: István Horváth

ZÁCHRANA DETSKÉHO MESTEČKA - dokumentácia

Slovenský predstavitelia štátu nerešpektujú odborné vyjadrenia
a hlasy odchovancov z Detského mestečka

*Podpredseda
Národnej rady Slovenskej republiky
Béla Bugár*

Vážený pán Ladický,

č. s.: SEPO1.7-140/2016

Ďakujem za Váš list, v ktorom ma upozorňujete na problematiku náhradnej starostlivosti a špeciálne na prípad Detského mestečka. Z obsahu Vášho listu je zrejmé, že toto prostredie veľmi dobre poznáte a že Vám na jeho fungovaní skutočne záleží.

V záujme toho, aby sa Vašimi podnetmi mohli zaoberať kompetentní poslanci, predkladám Váš list predsedníčke výboru NR SR pre sociálne veci a zároveň predsedovi výboru NR SR pre vzdelávanie, vedu, mládež a šport.

Verím, že Váš list podnieti takú činnosť výborov, ktorá bude smerovať k zlepšeniu fungovania Detského mestečka.

Prajem Vám veľa síl a vytrvalosti.

S pozdravom

Béla Bugár

podpredseda NR SR

V Bratislave, 12.09.2016

V. p.

Mgr. Branislav Ladický

Veľkomoravská 2162/16A

911 05 Trenčín

Na vedomie:

doc. PhDr. Alena Bašistová, PhD.

Výbor NR SR pre sociálne veci

Nám. A. Dubčeka 1, Bratislava

Na vedomie:

Ing. Lubomír Petrák, CSc.

Výbor NR SR pre vzdelávanie,

vedu, mládež a šport

Nám. A. Dubčeka 1, Bratislava

SEKRETARIÁT PREDSEDU
NÁRODNEJ RADY SLOVENSKEJ REPUBLIKY
ANDREJA DANKA

JUDR. LUKÁŠ MACHALA
poradca predsedu NRSR

Bratislava 28. september 2016
Číslo: PREDS – 553/2016

Vážený pán Ladický,

predsedomi Národnej rady Slovenskej republiky bol doručený Váš list, v ktorom ho žiadate o organizáciu odborného stretnutia pod záštitou Výskumného ústavu detskej psychológie a patopsychológie v Bratislave.

Dovoľte mi, aby som Vás v súvislosti s kompetenciami Národnej rady Slovenskej republiky informoval o nasledujúcich skutočnostiach.

Národná rada Slovenskej republiky, ako aj jej predseda môžu konať iba na základe Ústavy SR, v jej medziach a rozsahu a spôsobom ustanovenom v zákone. Pôsobnosť Národnej rady Slovenskej republiky je určená jej ústavným postavením v systéme výkonu moci. Národná rada SR a ani jej predseda nemá kompetencie v oblasti, v ktorej ste sa na nás obrátili.

Na základe vyššie uvedeného si Vás dovoľujeme informovať, že sme Vašu žiadosť postúpili na priame vybavenie Výskumnému ústavu detskej psychológie a patopsychológie v Bratislave, v ktorého kompetencii je riešenie danej oblasti.

S úctou

Vážený pán
Mgr. Branislav Ladický
Veľkomoravská 2162/16A
911 05 Trenčín

**Kancelária prezidenta
Slovenskej republiky****Mgr. Michal Luciak**poverený riadením odboru vnútornej
politiky Kancelárie prezidenta SR

Vážený pán

*Mgr. Branislav Ladický*Veľkomoravská 2162/16A
911 05 TrenčínČíslo spisu:
2924-2017-KPSR

V Bratislave 16. októbra 2017

Vážený pán Ladický,

dovoľte mi informovať Vás o obsahu stanoviska Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, o ktoré sme požiadali ministerstvo práce na základe Vášho podnetu adresovaného Kancelárii prezidenta SR.

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR považuje koncept zabezpečovania náhradnej starostlivosti, ktorý fungoval v zariadení Detské mesto Zlatovce za významnú skúsenosť pre ďalší vývoj starostlivosti o deti s nariadenou ústavnou starostlivosťou u nás. Konštatuje však, že ide o spôsob zabezpečovania starostlivosti navrhnutý odborníkmi koncom šesťdesiatych rokov minulého storočia, ktorý charakterizovali okrem nesporných pozitív aj niektoré negatíva, pre ktoré sa nemožno v súčasnosti k podobnému modelu starostlivosti a výchovy vrátiť. Ako dôvody uvádzajú: zámer preferovať súdne rozhodnutia krátkodobého charakteru, prednosť poskytovania starostlivosti deťom v domácom prostredí profesionálnych náhradných rodičov, potreba cieľenej práce s rodinami detí, resp. žiadateľmi o náhradnú rodinnú starostlivosť, potreba zabezpečenia zázemia mladým dospelým, a tiež prirodzená snaha o to, aby deti nevyrastali v účelových a neprirodzených objektoch, ale uprostred miestnych komún.

Zámerom ministerstva je do roku 2020 znížiť kapacitu Detského domova Zlatovce, opustiť súčasný areál detského domova, a následne presunúť organizačné zložky zariadenia do rodinných domov. Týmto zmenami by malo podľa ministerstva dôjsť k zabezpečeniu čo najprirodzenejšieho prostredia pre výchovu detí.

Ministerstvo práce vo svojom stanovisku reagovalo aj na naše znepokojenie nad medializovanými správami, podľa ktorých mali v minulosti otehotnieť v Detskom domove Zlatovce viaceré nepľnoleté chovankyne. Podľa informácií ministerstva sú aktuálne v samostatnej skupine pre maloleté matky s deťmi umiestnené tri maloleté matky, pričom dve z nich mali byť do detského domova umiestnené už spolu aj s ich deťmi a tretia maloletá matka mala mať v čase pôrodu viac ako 17 rokov. Ministerstvo

Kancelária prezidenta Slovenskej republiky, Hodžovo nám. 1, P.O.Box 128, 810 00 Bratislava 1

práce ďalej uvádza, že od roku 2012 otehotneli počas pobytu v Detskom domove Zlatovce štyri dievčatá, z toho tri ako maloleté. Dotknuté stanovisko v tejto súvislosti dodáva, že oproti minulosti sa zmenila veková skladba umiestňovaných detí a dnes sú do detských domovov umiestňované deti v staršom veku, často so zvnútornenými rizikovými vzorcami správania, pričom ich vedenie k zodpovednému správaniu vo všetkých oblastiach je podľa názoru ministerstva odborne a časovo zložitejšie.

Na našu otázku týkajúcu sa opatrení, ktoré by mali zabrániť tomu, aby k podobným prípadom dochádzalo aj v budúcnosti, ministerstvo práce uviedlo, že Detský domov Zlatovce disponuje vypracovaným plánom prevencie sexuálneho zneužívania a násilia na deťoch, programom prevencie a riešenia šikanovania, násilia, drogových závislostí a sociálno-patologických javov a tiež vypracovaným programom sexuálnej výchovy. Podľa vyjadrenia ministerstva práce detský domov v Zlatovciach zamestnáva špeciálneho pedagóga, ktorý sa venuje aj oblasti prevencie sexuálneho násilia na deťoch a sexuálnej výchovy detí. Odborný tím zamestnancov detského domova okrem individuálnej odbornej pomoci a psychologickéj starostlivosti má vieriť i tzv. rovesnícke skupiny zamerané aj na vyššie uvedenú problematiku.

Podľa našich informácií malo ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny realizovať prieskum tehotnosti maloletých dievčat v detských domovoch, ako aj prieskum sexuálneho či iného násilia na maloletých deťoch v detských domovoch. Získané poznatky ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny aktuálne vyhodnocuje a jeho závery majú byť následne použité na ďalšiu metodickú činnosť. Vo svojom stanovisku ministerstvo práce tiež uviedlo, že ústredím práce, sociálnych vecí a rodiny bola zriadená pracovná skupina, ktorá vypracováva program starostlivosti o maloleté matky s deťmi, zahŕňajúci aj návrh opatrení a aktivít zameraných na predchádzanie rizikovému sexuálnemu správaniu detí umiestnených v detských domovoch.

Určite si uvedomujete, že právomoci prezidenta Slovenskej republiky, ako aj právomoci jeho kancelárie sú právnym poriadkom prísne limitované a neumožňujú hlave štátu priamo ovplyvniť riešenie Vami popisovaného problému. Na druhej strane by som Vás však chcel ubezpečiť, že osud detí v detských domovoch nám nie je, a ani nemôže byť ľahostajný. Rád by som preto zdôraznil, že s cieľom zabrániť akémukoľvek porušovaniu či ohrozovaniu práv detí sme pripravení v rámci našich možností pomôcť vždy vtedy, keď to bude potrebné. Chcel by som Vás preto požiadať, aby ste ani v budúcnosti neváhali obrátiť sa na Kanceláriu prezidenta SR v prípadoch, keď nadobudnete dojem, že vo vzťahu k ochrane práv detí došlo k takým zlyhaniam, o ktorých by mal byť prezident SR informovaný, aby mohol následne vyvinúť potrebné úsilie na sprostredkovanie pomoci alebo tlak na nájdenie rýchleho riešenia.

S úctou

Kancelária prezidenta Slovenskej republiky, Hodžovo nám. 1, P.O.Box 128, 810 00 Bratislava 1

ÚSTREDIE PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY
SEKCIA SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY
 Špitálska 8, 812 67 BRATISLAVA

Mgr. Branislav Ladický
 Veľkomoravská 2162/16A
 Trenčín 91105

Váš list/zo dňa

Naše číslo

UPS/US1/SSVOVOSPO
 /2015/18513
 2015/139394

Vybavuje Linka

Mgr. Mária Vargová/
 02/20455803

Bratislava

2.9.2015

Vážený pán Ladický,

dňa 8.7. 2015 bola na Ministerstvo práce sociálnych vecí a rodiny doručená Vaša sťažnosť na systém starostlivosti o deti v Detskom domove Trenčín – Zlatovce. Vaše podanie bolo odstúpené následne na Odbor kontroly, sťažností a petícií Ministerstva práce sociálnych vecí a rodiny, ktorý po jeho prešetrení skonštatoval, že podanie nespĺňa charakter sťažnosti v zmysle § 3 ods.1 zákona č. 9/2010 Z.z. o sťažnostiach v znení zákona č. 289/2012 Z.z. Vaše podanie bolo následne odstúpené a doručené dňa 20.8.2015 na Ústredie práce sociálnych vecí a rodiny na priama vybavenie. Na Vašu sťažnosť sa konalo s Vami osobné stretnutie dňa 17.7.2015 na pôde Ústredia práce sociálnych vecí a rodiny.

Vo veci Vášho podania a návrhov Vám uvádzame nasledovné:

Pre Detský domov Trenčín Zlatovce je platná koncepcia Koncepcia zabezpečovania výkonu súdnych rozhodnutí v detských domovoch na roky 2012 – 2015 s výhľadom do roku 2020 (ďalej „koncepcia“), ktorá je uverejnená na stránke www.upsvar.sk pre verejnosť. Uvedená koncepcia je v súlade so zákonom č. 305/2005 Z.z. a ďalšími všeobecnými záväznými predpismi, medzinárodnými dohovormi a právnymi aktmi Európskej únie v oblasti práv detí, ktorými je Slovenská republika viazaná. Systém starostlivosti, ktorý popisujete ako ideálny neumožňuje dodržiavanie základných práv detí, preto je pre nás neprijateľné zaoberať sa opätovným zavedením systému starostlivosti, ako to požadujete. Výchova, ktorú popisujete ako rodinnú výchovu je kolektívnu výchovu a napriek dôslednému výberu zamestnancov nebolo možné eliminovať všetky riziká spojené s 24 hodinovými službami, rozvratu ich vlastnej nukleárnej rodiny, vyhoreniu, či dokonca patológií vo výchove. Rovnako v tomto systéme výchovy a filozofii, ktorú popisuje pán Vachalik vo svojom príhovore je popieraná, dokonca zatracovaná biologická rodina. „Rodinné príbehy bez rodín“ okrem úctyhodnej práce niektorých vychovávateľov popisujú aj smutnú skutočnosť toho, že žiadne dieťa v podstate nie je bez rodiny, ale práve systém dieťa o biologickú rodinu môže pripraviť. V danom detskom domove sa s biologickou rodinou pracovalo minimálne, neumožňovali sa návštevy a rodičia boli prísne hodnotení. Máme za to, že liečba emocionálnych poranení spôsobených rozpadom rodiny, odlúčením od rodičov vedie iba cez pochopenie a prijatie svojho pôvodu a obnovenie atribútov identity dieťaťa a rodinných záväzkov. Rovnako režim tohto detského domova, ktorý popisujete neumožňoval integráciu detí do spoločnosti, naopak ich izoloval. V súčasnosti sa snažíme o začlenenie detí do bežných škôl, čo aspoň čiastočne odníma deťom stigma „domovák“. Rovnako na

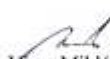
celoslovenskej úrovni podporujeme inštitút Profesionálneho rodičovstva, ktorého hlavnou myšlienkou je poskytnúť deťom dočasné náhradné rodinné prostredie a zároveň poskytovať starostlivosť profesionálnym rodičom, aby ich práca bola profesionálna a pre deti v ich starostlivosti bezpečná. Ak máte podozrenie na nedostatočnú alebo dokonca ohrozujúcu starostlivosť detí v profesionálnych rodinách, dovoľujeme si Vás požiadať, aby ste uvedené oznámili. Váš život po odchode z detského domova bol ťažký, no v kompetencii detského domova je postarať sa o Vás iba vtedy, ak platí súdne rozhodnutie alebo zotrvávate v detskom domove ako mladý dospelý o čom musí byť uzatvorená a obojstranne dodržiavaná a akceptovaná dohoda. Dohoda s Vami bola uzatvorená v súlade so zákonom 305/2005 Z.z. a bola skončená na Váš podnet.

Vo Vašom liste hodnotíte osobu riaditeľky detského domova. V kompetencii Ústredia práce sociálnych vecí a rodiny nie je vyhodnotiť jej povahu, či charakter, hodnotíme však postupy detského domova a vedenie riaditeľky Mgr. Žanety Janišovej. Riaditeľka Detského domova Trenčín - Zlatovce vedie detský domov v súlade s koncepciou a najmä so záujmom detí na základe objektívnych skutočností zistených pri metodickkej návšteve zamestnancov Ústredia ako aj pri pravidelnom kontakte so zamestnancami.

Dovoľujeme si Vás upozorniť, že niektoré formulácie a tvrdenia týkajúce sa osoby riaditeľky Mgr. Žanety Janišovej nie sú zobjektívizované.

Váš podnet a vytrvalosť sú deklaráciou veľkého záujmu o deti s nariadenou ústavnou starostlivosťou a podobným osudom ako je ten Váš, no zároveň aj toho, aké emocionálne poranenia môže spôsobiť popieranie vlastnej identity a kolektívna výchova. Prajeme Vám, aby Vaše skúsenosti a zážitky mohli byť naozaj na prospech Vám a deťom s nariadenou ústavnou starostlivosťou a aby sa stali konštruktívnymi.

S pozdravom

Mgr. Viera Miklášová

Riaditeľka Sekcie sociálnych vecí a rodiny

Ústredie práce,
sociálnych vecí a rodiny,
Špitálska 8, 812 67 Bratislava
IČO: 30 704 535
-9-

MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ
A RODINY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Odbor stratégie sociálnej ochrany detí a rodiny
Špitálska 4, 6, 8, 816 43 Bratislava 1

Vážený pán
Mgr. Branislav Ladický
e-mail: ladicky.b@gmail.com

Vaše číslo/zo dňa

Náše číslo
3283/2016-M_OSSODR
30194/2016

Vybavuje/tel.
Mgr. Straková/1011

Bratislava
18. 07. 2016

Vec:

Podanie – informácia o odstúpení

Dovoľujeme si Vám oznámiť, že Vaše podanie bolo postúpené na priame vybavenie príslušnému Ústrediu práce, sociálnych vecí a rodiny (ďalej len „Ústredie PSVR, ktoré v súlade so zákonom č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov zriaďuje, kontroluje a metodicky usmerňuje detský domov a detský domov pre maloletých bez sprievodu a schvaľuje vnútornú organizačnú štruktúru týchto detských domovov.

O výsledku riešenia Vášho podania bude informované aj tunajšie ministerstvo.

S pozdravom

Mgr. Ivana Mrázková
riaditeľka odboru

Telefón
+421 2 20461063

Fax
+421 2 20461075

E-mail
mrzkova@employment.gov.sk

Web stránka
www.employment.gov.sk

**ÚSTREDIE PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY
SEKCIA SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY
Špitálska 8, 812 67 BRATISLAVA**

Mgr. Branislav Ladický
ladicky.b@gmail.com

Váš list/zo dňa
27.06.2016

Naše číslo
SSVOVOSPO/BEZ/2016/8203

Vybavuje/linka
Mgr. Kostanjevec
02 /2045 5939

Bratislava
04.08.2016

Vec
Mgr. Branislav Ladický – podanie - odpoveď

Vážený pán Ladický,

sekcia sociálnych vecí a rodiny Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny si Vám dovoľuje odpovedať v súvislosti s Vaším podaním, ktoré bolo prijaté na Ministerstve práce, sociálnych vecí a rodiny dňa 27.06.2016 pod evidenčným číslom 27295/16 a podstúpené na priame vybavenie sekcii sociálnych vecí a rodiny Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny dňa 19.07.2016 pod evidenčným číslom 2016/110727.

Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny metodicky riadi zariadenia pre výkon rozhodnutia súdu v zmysle koncepcie zabezpečovania výkonu súdnych rozhodnutí v zariadeniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.

Koncepcia zabezpečovania výkonu súdnych rozhodnutí v zariadeniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately - Plán transformácie a deinštitucionalizácie náhradnej starostlivosti (ďalej len „Koncepcia DI náhradnej starostlivosti“) predstavuje základný koncepčný a plánovací dokument Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny, v ktorom sú rozpracované strategické rozvojové zámery Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky v oblasti sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, osobitne v oblasti náhradnej starostlivosti. Koncepcia DI náhradnej starostlivosti je zároveň konkrétnym plánovacím dokumentom na naplnenie Stratégie deinštitucionalizácie sociálnych služieb a náhradnej starostlivosti v Slovenskej republike v časti náhradnej starostlivosti.

Povinnosť spracovať koncepciu vyplýva Ústrediu práce, sociálnych vecí a rodiny z § 73 zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene

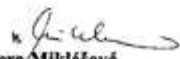
a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 305/2005 Z. z.“) a je schvaľovaná ministrom práce, sociálnych vecí a rodiny.

Materiál bol tvorený na báze partnerstva, pti jeho tvorbe boli využité výstupy z pracovných konzultácií a odbornej diskusie so zástupcami relevantných subjektov (zástupcovia zariadení pre výkon rozhodnutia súdu – detské domovy, krízové strediská, resocializačné strediská, neštátnych subjektov pôsobiacich v tejto oblasti a Výborom expertov DI) a projektov realizovaných v rámci štrukturálnych fondov najmä, Operačného programu Zamestnanosť a sociálnej inklúzie.

Právnym základom Konceptie DI náhradnej starostlivosti je najmä zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a zákon č. 305/2005 Z. z. Konceptia DI náhradnej starostlivosti v plnej miere rešpektuje základné princípy, na ktorých je táto právna úprava postavená.

Konceptia DI náhradnej starostlivosti rozpracováva do konkrétnych úloh a postupov na podmienky Slovenskej republiky ciele a ustanovenia Smernice OSN o náhradnej starostlivosti, rešpektujúc pritom východiská a odporúčania uvedené v Správe Ad hoc expertnej skupiny Európskej komisie o prechode z inštitucionálnej starostlivosti na komunitnú starostlivosť.

S pozdravom

Mgr. Viera Miklášová
riadiťka
sekcie sociálnych vecí a rodiny

Na vedomie:

1. Odbor stratégie sociálnej ochrany detí a rodiny, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny
SR

NÁRODNÁ RADA SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Bratislava 25. novembra 2016
CRD - 1117 / 2016

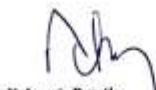
Vážený pán Ladický,

problematike detského mestečka sa budeme venovať. Prípád dostali na posúdenie a venujú sa mu Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny a Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu, ktorým sme spolu s výborom pre vzdelávanie, vedu, mládež a šport zaslali žiadosť o vyjadrenie sa k predmetnej záležitosti.

Pán Ladický, fungovanie úplných náhradných rodín považujem za dôležitý a prospešný model výchovy a starostlivosti o opustené deti. Preto mu budeme spolu s ďalšou budúcnosťou Detského mestečka venovať patričnú pozornosť. Zároveň Vás pozývam na krátke pracovné stretnutie k predmetnej záležitosti v termíne 7.12.2016, streda o 12,00 h. v priestoroch Výboru NR SR pre sociálne veci.

Alena Bašistová
predsedníčka

Výboru NR SR pre sociálne veci

Ľubomír Petrák
predseda

Výboru NR SR pre vzdelávanie, vedu, mládež a šport

Vážený pán
Mgr. Branislav Ladický
Veľkomoravská 2162/16A
911 05 Trenčín

MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ
A RODINY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Branislav Ondruš
štátny tajomník 1

Bratislava 21. novembra 2016

Číslo: 3283/2016-M_OSSODR

Vážený pán Mgr. Branislav Ladický,

v súvislosti s Vašom listom, týkajúcim sa Detského domova Trenčín – Zlatovce, ktorým ste oslovili aj predsedu vlády Slovenskej republiky SR, si Vám dovoľujem v prvom rade uviesť, že v súlade so zákonom č. 575/2001 Z.z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov bolo Vaše podanie adresované predsedovi vlády SR, postúpené tunajšiemu ministerstvu na priame vybavenie, pričom o spôsobe vybavenia bude poskytnutá informácia aj predsedovi vlády SR.

Vo Vašom podaní žiadate o zorganizovanie odborného stretnutia za prítomnosti odborníkov zo Slovenska, ktoré sa má týkať prehodnotenia stavu detských domovov na Slovensku, ako aj samotného Detského domova Trenčín- Zlatovce. Odborné stretnutie by mal podľa Vás zorganizovať Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie.

Vaše podanie bolo zaslané na vedomie aj Ústrediu práce, sociálnych vecí a rodiny, ktoré v súlade so zákonom č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kurateli a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov zriaďuje, kontroluje a metodicky usmerňuje detský domov a detský domov pre maloletých bez sprievodu a schvaľuje vnútornú organizačnú štruktúru týchto detských domovov.

Potrebné je uviesť, že v súvislosti s Vaším podaním tunajšie ministerstvo zotrúva na odpovedi zo dňa 29.09.2016. K Vaším podaniam sa opakovane vyjadrovalo aj Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny (ďalej len „Ústredie PSVR“), ktoré sa Vám podľa našich informácií v písomných odpovediach, ako aj počas osobných stretnutí snažilo vysvetliť súčasný systém starostlivosti o deti v detských domovoch.

Vážený pán Mgr. B. Ladický, tak ako Vám už bolo napísané aj v predchádzajúcej odpovedi zo strany tunajšieho ministerstva a Ústredia PSVR, starostlivosť o deti v detských domovoch v súčasnosti vychádza zo schválenej Koncepcie zabezpečovania výkonu súdnych rozhodnutí v zariadeniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately - Plán transformácie a deinštitucionalizácie náhradnej starostlivosti. Uvedená Koncepcia rozpracováva do konkrétnych úloh a postupov na podmienky Slovenskej republiky ciele a ustanovenia Smernice OSN o náhradnej starostlivosti, rešpektujúc pritom východiská a

odporúčania uvedené v Správe Ad hoc expertnej skupiny Európskej komisie o prechode z inštitucionálnej starostlivosti na komunitnú starostlivosť.

Každá zo zmien, ktorá bola vykonaná v systéme starostlivosti o deti, ktoré nemôžu z rôznych dôvodov vychovávať ich rodičia bola pripravovaná za účasti odborníkov z rôznych oblastí a vždy vychádzala a zohľadňovala skúsenosti odborníkov z praxe v jednotlivých detských domovoch. V súčasnosti sa dôraz kladie na prácu s biologickou rodinou dieťaťa. V prípade nevyhnutnosti umiestňovania detí do detského domova sa uplatňuje zásada prednosti umiestňovania detí do profesionálnych rodín (ide o domáce prostredie zamestnanca detského domova) pred inými organizačnými zložkami detských domovov.

Súhlasím s Vaším názorom, že deťom by mali poskytovať starostlivosť dostatočne vzdelaní zamestnanci, a to nielen s odbornými ale aj osobnostnými predpokladmi. Aj z uvedeného dôvodu sa osobitná pozornosť venuje v koncepcii oblasti profesionálnych rodičov, podmienkam starostlivosti o deti v samostatných skupinách a špecializovaných skupinách, vzdelávaniu zamestnancov detských domovov a pod., o čom Vás tunajšie ministerstvo informovalo aj v odpovedi zo dňa 29. 09.2016.

S pozdravom

Vážený pán
Mgr. Branislav Ladický
Veľkomoravská 2162/16A
911 05 Trenčín

ÚRAD VLÁDY SLOVENSKEJ REPUBLIKY
KANCELÁRIA
PRESEDU VLÁDY SR

Roman Šipoš
riadiateľ kancelárie

Bratislava 26. septembra 2016
Číslo: 6472-2/2016/KPV

Vážený pán minister,

predsedovi vlády Slovenskej republiky pánovi Robertovi Ficovi zaslať pán Branislav Ladický list týkajúci sa žiadosti o zorganizovanie odborného stretnutia a prehodnotenia stavu detských domovov na Slovensku vo vzťahu k projektu Detské mesto.

Dovoľujem si Vám zaslať uvedenú korešpondenciu v zmysle zákona č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov ako ústrednému orgánu štátnej správy pre danú oblasť na priame vybavenie. Zároveň si Vás dovoľujem požiadať o zaslanie spätnej informácie ohľadom vybavenia podnetu.

Ďakujem za spoluprácu.

S úctou

Cc.: Mgr. Branislav Ladický, Trenčín

Vážený pán

JUDr. Ján Richter
minister
Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR
Špitálska 4- 6- 8
816 43 Bratislava

Ing. Viera Tomanová, PhD.
Komisárka pre deti

Občianske združenie Naša rodina
Detské mestočko
Veľkomoravská 16 A
Trenčín 911 05

Vaše číslo

Naše číslo
Č. sp. DED 02/2017
DED-02/NET-BA-2017-348

Vytavujeľníka
Škafková

Bratislava
30.06.2017

Vážený pán Ladický,

v nadväznosti na Vaše direktívne žiadosti o jasné odpovede na Vami položené otázky Vám oznamujem, že tieto zasahujú do súkromia rodiny detí. Vo viacerých konkrétne v štyroch prípadoch (z Vami uvedených piatich) do súkromia dospelých osôb. V súlade s čl. 16 Dohovoru o právach dieťaťa, podľa ktorého žiadne dieťa nesmie byť vystavené svojvoľnému zasahovaniu do svojho súkromného života, rodiny, domova alebo korešpondencie ani nezákonným útokom na svoju česť a povesť Vám odpovede na Vaše otázky zasahujúce do súkromného života a rodiny detí neposkytnem. Navyše zabezpečím poskytnutie zákonnej ochrany deťom proti zásahom a útokom tohto druhu.

Pokiaľ ide o Vami požadované štatistické údaje odkazujem Vás na program štátnych štatistických zisťovaní, ktorý v súlade s §12 zákona č. 298/2010 Z. z. o štátnej štatistike uverejňuje vyhláška. V súlade s § 30 ods. 1 citovaného zákona dôverné štatistické údaje sa nesmú bez súhlasu právnických osôb alebo fyzických osôb, ktoré ich poskytli a ktorých sa týkajú, zverejňovať ani komukoľvek oznamovať, ani použiť na iné než štatistické účely.

V uvedených súvislostiach pripomínam, že komisárka pre deti v súlade §28 zákona č. 176/2015 Z. z. o komisárovi pre deti a komisárovi pre osoby so zdravotným

Úrad komisára pre deti, Odborárske námestie 3, 811 07 Bratislava, tel. 02/32191691, fax: 02/32191699
e mail: info@komisarpredeti.sk

Fakulta sociálnych štúdií Vysokej školy Danubius -
Katedra pedagogických disciplín, Sládkovičovo

© SpoSoIntE, Trnava 2026

ISBN 978-80-89533-47-3
EAN 9788089533473

Mgr. Branislav LADICKÝ bol od 6 mesiacov umiestnený do dojčenského ústavu v Púchove a vo veku 3 rokov začlenený do rodinnej výchovy v Detskom mestečku v Trenčíne (detský domov rodinného typu). V roku 2013 napísal knižnú publikáciu z prostredia Detského mestečka – RODINNÉ PRÍBEHY BEZ RODÍN k 40. Výročiu založenia Detského mestečka. V 27 roku života sa mu podarilo zorganizovať stretnutie a konferenciu bývalých odchovancov, zamestnancov, priaznivcov a zakladateľov tradičnej rodinnej výchovy v Detskom mestečku. V roku 2016 dával podnet na vyhlásenie areálu Detského mestečka za Národnú kultúrnu pamiatku SR (Detské mestečko s 36 budovami a 11,6 Ha pozemkom bolo dňa 08.11.2017 vyhlásené za NKP SR). Následne založil občianske združenie OZ Naša rodina, ktoré občanov, odborníkov a politikov mediálne informuje o stave náhradnej starostlivosti detí a mládeže na Slovensku. Publikoval odborné články v odborných časopisoch MLÁDEŽ A SPOLOČNOSŤ, PREVENCIA A VÚDPaP SR. Je aktívnym členom FICE na Slovensku. V roku 2017 bol spoluautorom monografie NÁVRAT PEDAGOGIKY DO DETSKÝCH DOMOVOV. V roku 2020 graficky upravil a prepísal knihu PhDr. Vladimíra Vachalíka, CSc. s názvom ELIMINOVANIE DELIKTIVNÝCH FORIEM SPRÁVANIA MLADISTVÝCH. V roku 2023 spoločne aj s Ing. arch. Petrom Brtkom vydali knižnú publikáciu DETSKÉ MESTEČKO V OBRAZOCH k 50. výročiu založenia Detského mestečka. Momentálne pracuje ako stredoškolský pedagóg.

Doc. PhDr. Antonín Kozon, Ph.D. sa zapodieva problematikou socializácie, psychoterapie a výskumom psychosociálne a zdravotne handicapovaných jedincov s poruchami správania. Zameriava sa na teoretické východiska pre tvorbu efektívnejších programov sociálnej integrácie a pracovnej rehabilitácie, ktoré rešpektujú právo jedinečnosti každého človeka na svoj zmysluplný život. S touto orientáciou sa tiež podieľal pedagogickou činnosťou na príprave špeciálnych pedagógov na Katedre špeciálnej pedagogiky Univerzity Jana Amosa Komenského v Prahe a v súčasnosti pôsobí ako vedúci Katedry pedagogických disciplín Fakulty sociálnych štúdií Vysoké školy Danubius v Sládkovičove. Absolvoval dlhodobý výcvik v krátkodobej psychoanalyticky orientovanej psychoterapii. Zaoberá sa psychotraumatológiou a psychoterapiou posttraumatickej stresovej poruchy. Je zapísaný v Zozname psychoterapeutov SR a je certifikovaný psychoterapeut Európskej asociácie pre psychoterapiu–EAP. Je autorom mnohých odborných článkov, vedeckých štúdií a monografií, napr. PENITECIÁRNA PSYCHOTERAPIA RECIDIVISTOV, PSYCHOLÓGIA OSOBNOSTI V SOCIALIZÁCII, PSYCHOPATOLÓGIA PATOPSYCHOLÓGIA POSTIHNUTÝCH V SOCIALIZÁCII, SOCIAL HEALTH AND DISEASE, ako aj publikácie pre širokú verejnosť PRÍBEHY S NEURÓZOU. Mnohé z nich sú voľne dostupné na <https://www.kozon.cz/>.

ISBN 978-80-89533-47-3

